

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

Γ' :

*Διὰ τὴν Σμύρνην, πρὸς τὸν εὐγενῆ μου ἀθέντη σιῶρ Εὐστάθιο
Θωμά, δουλικῶς χαιρετῶ.*

1772 Νοεμβρίου 20, Ἀμστερδάμ.

Μὲ τοῦτο εἶνε 3 γράμματα ὅπου σᾶς στέλνω· εἰς τὰ ἄλλα 2 ὅπου
σᾶς προήστειλα εἶνε ἀρκετὰ νὰ καταλάβετε τὴν πολιτείαν τοῦ σιῶρ Δια-
μαντῆ. Τώρα πάλιν δὲν λείπω ὅπου νὰ σᾶς γράψω τὰ ὅ,τι τρέχουν τὴν
ἡμέραν διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Ρήγα, ὅπου σᾶς ἔγραφα, πῶς τὸν ἐπῆρε στὸ
σπίτι. Τοῦ ἔκαμεν ἓνα τευτεράκι τοῦ μαγαζίου καὶ τοῦ ἔγραψεν ὅλο τὸ
πρᾶγμα ὅπου ἔχομεν, καὶ ὅταν ἔλθῃ κανένας μεσίτης διὰ νὰ ἰδῇ πρᾶγμα,
τότε στέλλει εὐθὺς διὰ νὰ τοῦ τὸ δείξῃ αὐτός. Ὅμως ἐγὼ πάντοτε
πάω μαζί, ἐπειδὴ τὸ παιδί εἶνε ἀκόμη ἀμάθητο. Ὅμοιος καὶ εἰς ἄλ-
λαις ὑπηρεσίαις, δηλαδὴ ἔξω δουλείαις καὶ μερικαῖς δουλείαις ποῦ δὲν
εἰξεύρει στέλνει τὸ παιδί καὶ πάει· καὶ βρίσκει τὸν γραμματικὸν καὶ
πάνε μαζί καὶ τοῦ δείκτει καὶ ἐμένα δὲν καταδέχεται νὰ μὲ εἰπῇ ἢ νὰ
μ' ἐρωτήσῃ εἰς τίποτες. Μὲ δίδει πολλάκις αἰτίαις διὰ νὰ καταλάβω
πῶς δὲν ἔχει χρεῖαν ἀπὸ τὴν δούλευσίν μου. Ἐγὼ ὡς τόσον δὲν τοῦ
μιλῶ τίποτες, ὅμως βλέπω, ἀθέντη, καὶ λυπούμαι καὶ ὄχι αὐτόν, ἀλλὰ
τὴν ἀθθεντίαν σας, ἐπειδὴ αὐτός καθὼς φαίνεται εἶνε ὁ ἀφανισμὸς σας.
Στὰς ἀρχὰς τοῦ εἶπα, ὅταν ἔρχωνται ὁ Τεκλεμπούρχ καὶ ὁ Χελέτ, ἢ ὁ
Χένισος, ἢ ὁ Βέλης καὶ ἄλλοι παρόμοιοι νὰ ἔρχεται καὶ αὐτός εἰς τὸ
μαγαζί, καθὼς καὶ ἡ ἀθθεντιά σου ἔκαμεν, καὶ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ποῦ
ἔβλεπαν τὸ πρᾶγμα, ἐκάνετε καὶ πούλησαι· αὐτός δὲν καταδέχεται νὰ
ἔλθῃ μὲ αὐτοὺς εἰς τὸ μαγαζί. Αὐτοὶ παρόμοια τὰ παρατηροῦν· στῆς
ἀρχαίς, ποῦ δὲν τὸν εἰξευραν, ἤλθασιν νὰ ἰδοῦν πρᾶγμα, τώρα μῆτε πα-
τεῖ κανεὶς. Ἐγὼ ὡς τόσον τοῦ τὸ ξαναεἶπα, πῶς : «σὺν ἔρχονται αὐ-
τοί, νὰ ἔρξῃσαι καὶ ἡ ἀθθεντιά σου στὸ μαγαζί, καθὼς καὶ ὁ σιῶρ Στέ-
φανος πάει.» Ὅμως ἐγὼ βλέπω ὅλον τὸ ἐναντίον· ἀντὶ νὰ μοῦ εἰπῇ :

τομος ια'. Ἰούλιος.

«καλά λές, πρέπει νά ἔρχωμαι καί ἐγώ στό μαγαζί», μέ ἐχθρεύεται χειρότερα· βλέποντας καί ἐγώ πῶς θυμόναι, δέν τοῦ μιλω πλέον τίποτες. Εὐγάλοντας τὰ γράμματά του εἶνε ὁ ἴδιος ὁ Πανάγος.¹ Ἐπροχθές ἦλθεν ὁ Μένους καί εἶδε τῆς 10 μπάλλαις² βαμβάκι τοῦ Πατρίκη καί μέ ρωτᾷ ἐμένα νά τοῦ πῶ τιμῆ. Ἐγώ τοῦ εἶπα εἰς τὴν Μπούρσα τοῦ μιλεῖ ὁ σιὸρ Διαμαντῆς· μέ ξαναρωτᾷ καί μοῦ λέγει ἂν τὸ δίνῃ εἰς τὰ 18 χροῦτα· ἐγώ τοῦ εἶπα : δέν πιστεύω νά σέ τὸ δώσῃ. Πηγαίνοντας εἰς τὴν Μπούρσα, τοῦ τὰ ἔδωσε 17 3)4. Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἦλθε νά τῆς περιλάβῃ καί μέσα στῆς 10 μπάλλαις ἦταν 3 βρεμμέναις. Βλέπον τὰς ταις δέν ἤθελε νά ταις περιλάβῃ. Ἐγώ τοῦ εἶπα πῶς : πρέπει νά ταις περιλάβῃς· μέ λέγει πῶς : ἐγώ ἔκαμα συμφωνίαν μέ τὸν σιὸρ Κοραῆ γεραις μπάλλαις. Ἐμένα μέ ἐφάνηκε πολλὰ παράξενο κ' ἔστειλα καί τὸν ἔκραξαν καί ἦλθεν εἰς τὸ μαγαζί καί τοῦ εἶπα πῶς δέν θέλει νά τῆς περιλάβῃ διότι εἶνε τρεῖς μπάλλαις βρεμμέναις, καί τὸν ἐκατάστησεν καί τοῦ ἔδωκεν ἀπὸ ἄλλη παρτίδα 3 μπάλλαις, ἡ ὁποιαίς εἶνε τοῦ Τουφεκτσόγλου, 24 μπάλλαις μία παρτίδα. Εἶνε αὐταῖς πραγματευτάδικαις δουλειαῖς ; ὕστερα τὸν ἀναγελοῦσε ὁ Μένους καί μοῦ λέγει πῶς ὁ σιὸρ Διαμαντῆς εἶνε καλὸς διὰ φιλόσοφος καί ὄχι διὰ πραγματευτῆς Μιὰν ἡμέραν εἴχαμε δουλειὰ κ' ἔλειπα ἀπὸ τὸ σπίτι· ἐρχόμενος εἰς τὸ σπίτι τὸν ἐρώτησα ἂν ἐξεφόρτωσε βαμπάκια καί μέ λέγει ὄχι, καί μετὰ μίαν ὥραν βλέπω τοὺς χαμάληδες καί φέραν τὰ κλειδιά τοῦ μαγαζίου. « Ἡ αὐθεντιά σας μέ εἶπετε πῶς δέν ἐξεφορτώσετε σήμεραν ! » αὐτὸς οὔτε ἀπόκρισιν κἄν δέν μέ ἔδωσεν. Ὑστερα τοῦ λέγω : αὐτὰ τὰ βαμπάκια σὰν ξεφορτώνονται, θέλου ζετασμα, διότι ἂν εἶνε πολλὰ βρεμμένα, ἡμπορεῖ νά πέσουν τῶν ζυγαδῶρων. Τότες μέ λέγει : πᾶνε κύτταξέ τα. Τὸ πρᾶγμα γυρεύει νά τὸ πούλῃ κατὰ τὴν φατοῦρα, ἐπειδὴ αὐτὸς δέν μπορεῖ νά κάμῃ διαφορὰν ἀπὸ πρᾶγμα ὡς πρᾶγμα. Τὸ περισσότερο κακὸ εἶνε ὅπου δέν καταδέχεται νά τοῦ εἰπῶ ; αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀξίζει, θετέοι, τόσα. Ἡ αὐθεντιά σας εἰξεύρετε πολλὰ καλὰ ὅπου εἰς τὸν καιρὸν σας ὄντες ἐδῶ μᾶς ἔστειλαν πραγματεῖαις καί πολλαῖς φοραῖς τὰ εἰθηνὰ ψουνισμένα ἦσαν καλλίτερα ἀπὸ τὰ ἀκριθὰ ψουνισμένα, καί μέ τὸ νά εἶνε εἰθηνὰ ψουνισμένα, νά πᾶς νά χαρμίσης τὸ πρᾶγμα ! Καθὼς ἀκολουθᾷ καί μέ τὰ βαμπάκια ποῦ ἦλθαν μέ τὸν Θεοδώρου, ἡ 50 μπάλλαις εἶνε ἀκριβώτερα ψουνισμέναις ἀπὸ τὰς 25 μπάλλαις καί ἡ 25 μπάλλαις εἶνε καλλίτεραις. Λοιπὸν πῶς εἶνε φθηνότερα ψουνισμέναις, ἄς τῆς δώσῃ κατὰ τὴ φατοῦρα ; Ὅμως αὐτὸς ἀπὸ

¹ Ἡ λέξις εἶνε δυσανάγνωστος ἐν τῷ χειρογράφῳ.

² Δέματα.

αὐτὰ δέν τότε μένει τίποτες· ὅσα ἰνκάντα¹ ἔγειναν ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἦλθαμεν ἕως τώρα, εἰς κανένα δέν ἐπῆγε διὰ νά ἰδῆ καί αὐτὸς ὡσὰν πραγματευτῆς. Ἐδῶ τὰ ἰνκάντα, καθὼς εἰξεύρετε, εἶνε μία ρέγουλα τοῦ πραγματευτῆ. Ταῖς προάλλαις ἐπουλήθησαν μία παρτίδα νήματα εἰς τὸ ἰνκάντο ἄσπρα καί κόκκινα, κάθε λοῆς σορτιμέντο. Ὁ σιὸρ Στέφανος, ὡς φαίνεται, ἤθελε νά τὸν δοκιμάσῃ καί ἔρχεται εἰς τὸ σπίτι καί τότε πέρνει νά πᾶν νά ἰδοῦν τὰ νήματα ὅπου θὰ πουληθοῦν. Ἐπῆγα καί ἐγώ· μαζι, ἐβαστοῦσα τὴν νοτίτσια ὅπου ἦτον τὰ κάβουλα (;), μέ τὴν ἐγύρευσε καί τοῦ τὴν ἔδωσα, θαρρῶντας καί ἐγώ ὅπως θὰ γράψῃ τίποτις· ἀφοῦ τὰ εἶδαμεν καί ἐφύγαμεν, μ' ἔδωσε τὴν νοτίτσια, βλέπω νά ἰδῶ ἂν ἐσημείωσε τίποτες, καί βλέπω καθὼς τοῦ τὴν ἔδωσα, ἔτσι μοῦ τὴν ἔδωσε. Ὅμως αὐτὸς φοβᾶται νά πάῃ κοντὰ σταῖς μπάλλαις διὰ νά μὴ μουρδαρευτῆ καί δέν βλέπει τοὺς ἐδῶ πραγματευτάδες ὅπου χώνονται μέσα στῆς μπάλλαις. Ὁ σιὸρ Στέφανος τὸν ἐπαρτήρησε καί μοῦ λέγει : ὁ σιὸρ Διαμαντῆς καθὼς φαίνεται, δέν ἔχει κλίσιν εἰς τὸ νεγότσιο. Ὁ σιὸρ Μπρίγκος μοῦ εἶπε πῶς τοῦ εἶπε ὁ Μέρης διὰ νά εἰπῆ τοῦ σιὸρ Διαμαντῆ νά φυλάγεται ἀπὸ τὸν γραμματικὸν ὅπου ἔχει, ἐπειδὴ εἶνε ψεύτης· εἶνε ἀπὸ τοὺς κῆποιους ὅπου γέγονται 4, 5 συντρόφοι καί κάνουν, καθὼς τοὺς λέμε αὐτοῦ, ντοχαρτοτίζηδες. Ἐγώ σὰν τὸ ἄκουσα, τὸν ἐπερικάλεσα νά τοῦ τὸ εἰπῆ, διὰ νά ἔχῃ ἔννοια, ἐπειδὴ τὸν ἔχει συμβουλάτορα σὲ ὄλαις του ταις δουλειαῖς καί καθὼς φαίνεται, αὐτὸς τὸν ἔβγαλε ἀπὸ τὰ μυαλά του. Τοῦ εὔρε μίαν δουλεύτρα καί ἔκαμε 3 ἡμέραις καί μίαν ἡμέραν ὅπου ἤμαστε στὴν Μπούρσα, ἐσηκώθη κ' ἔφυγε· γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Μπούρσα, ἐβαστοῦσα τὸ κλειδί, ἀνοιξα, φωνάζω τῆς φαντέσκας², ἐπῆγα εἰς τὴν κουζίνα, καί δέν βλέπω κανένα. Χωρὶς νά μιλήσῃ, ἄφηκε τὸ σπίτι μονάχο καί ἔφυγεν. Ἡ αἰτία ὅπου ἔφυγεν εἶνε αὐτή· ὁ γραμματικὸς τὴν ἔφερε μίαν βραδεία καί τὴν ἐσυμφώνησε καί τῆς εἶπαν πῶς ὁ αὐθέντης τοῦ σπιτιοῦ εἶνε ὁ μετῆρ³ Κοραῆς· ἔχει κ' ἕνα κοπέλι ὅπου τοῦ παστρεύει τὰ παπούτσια καί τοῦ στρώνει καί μαγειρεύει. Αὐτὴ σὰν ἦλθεν εἰς τὸ σπίτι, μοῦ λέγει ἐμένα : ἡ καμαράδα σου γιατί ἔφυγε ; — Ἡ καμαράδα θὰ πῆ ἡ σύνδουλή σου. — Διὰ ποῖαν αἰτίαν ἔφυγε ; Ἐγώ ἐκατάλαβα εὐθὺς καί τῆς εἶπα πῶς τὴν ἐμάλλωσεν ὁ αὐθέντης μας καί διὰ τοῦτο ἔφυγε τὴν ἄλλην ἡμέραν. Τὴν ἔδωσε νά παστρέψῃ τὰ παπούτσια του· αὐτὸς δέν τὴν ἐκατάλαβε καί κράζει τοῦ κύρ Ρῆγα τὸν υἱὸν τὸν Στέφανον καί τὴν μίλα,

¹ Δημοπρασίαι

² Fantasca = ὑπηρετρία.

³ Ὁλλανδιστὴ κύριος.

καὶ τοῦ λέγω καὶ αὐτουνοῦ τὰ ἴδια· Ὁ Στεφανὸς τῆς λέγει πῶς : ἐσὺ πρέπει νὰ παστρεύσῃς τὰ παπούτσα. Αὐτὴ δὲν ἐμίλησε τίποτε· παρέξ τὴν τρίτην ἡμέρα, καθὼς σὰς εἶπα, ἐσηκώθη κ' ἔφυγεν. Ἐγὼ δὲν τὸ ἐπίστευσα, ὅμως ἐβεβαιώθηκα ἀπὸ τὴν ἴδια, μάλιστα μοῦ τὰ εἶπε καὶ ὁ Γιατζίτζογλους, πῶς τὸ ἄκουσε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῆ δουλεύτρα, ποῦ τοῦ εἶπε πῶς τῆς εἶπε πῶς ἐγὼ εἶμαι δούλος του διὰ νὰ παστρεύω τὰ παπούτσιά του καὶ νὰ τοῦ στρώνω καὶ νὰ τοῦ μαγειρεύω. Ὁ Γιατζίτζογλους ὅμως τοῦ τὸ εἶπεν ἀναικτὰ, ἐπειδὴ ἀρχήτερα τοῦ ἐκλαύτηκε πῶς ἡ δουλεύτρα ἀφῆκε τὸ σπίτι μοναχὸ κ' ἔφυγεν. Τότε τοῦ λέγει καὶ αὐτὸς πῶς : τὸ φταιξιμο εἶνε ἐδικό σου, ἐπειδὴ τῆς εἶπες πῶς ὁ Σταμάτης εἶνε δούλος σου, διὰ νὰ παστρεύῃ τὰ παπούτσα, νὰ σοῦ στρώνῃ καὶ νὰ σοῦ μαγειρεύῃ. Καὶ καθὼς λέγει ὁ Γιατζίτζογλους, ἐντράπηκε καὶ δὲν τοῦ μίλησε τίποτε. Ἐγὼ σὰν τᾶκουσα, αὐθέντα, ἐθυμώθηκα πολλὰ· ἐπειδὴ ὅσον καιρὸν δὲν μ' ἀγγίζαν εἰς τὴν τιμὴν, δὲν μ' ἐμελε τόσον, ὅμως τώρα βλέπω κ' ἐκαταχέρισε νὰ μ' ἐγγίξῃ στὴν τιμὴν καὶ αὐτὸ δὲν εἶνε τρόπος νὰ τὸ ὑποφέρω. Ἐγὼ, αὐθέντη, σὰν ἔφυγεν ἡ πρώτη δουλεύτρα, ἕως νὰ ἔλθῃ ἄλλη, ἐπέρασαν 4 ἡμέραι, κ' ἐμείναμε χωρὶς δουλεύτρα καὶ τοῦ ἐμαγειρεύσα καὶ τοῦ ἔστρωσα, τοῦ πάστρεψα τὰ παπούτσα καὶ ἤκαμνα ὅλαις ταῖς δουλειαῖς τοῦ σπιτιοῦ καὶ τώρα πάλι ἔχομε σήμερον 15 ἡμέραις χωρὶς δουλεύτρα. Καὶ μὴ θαρρήτε πῶς τὰ κάνω δι' αὐτόν· διὰ τὴν ἀγάπην σας εἶνε ὅπου ὑποφέρνω κ' ἔγεινα ὑποπόδιον τῶν ποδῶν του, ἕως νὰ μὲ δώσετε ἄδειαν νὰ χωρίσω ἀπὸ αὐτόν, νὰ ἐλευθερωθῶ καὶ περικαλῶ τὸν Θεὸν νὰ μοῦ δίδῃ ὑπομονὴν ἕως νὰ χωρίσωμεν, διότι πολλὰ μὲ ἀναγκάζει διὰ νὰ μαλλώσωμεν.

Ἐδῶ ἔχει μὲ κάποιον ντόμινον Μπούρθ μεγάλας φιλίας· μάλιστα αὐτὸς τὸν ἔμαθε τὴν Γεωμετρίαν καὶ κάθε Πέμπτην πηγαίνει εἰς αὐτόν στὰς 11—11 1)2 ὥρας. Ἀφοῦ ἔσμιξε μὲ αὐτόν, φαίνεται πῶς ἐκρύωσεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, μάλιστα ἄκουσα πῶς γυρεύει ἡ γυναῖκα τοῦ ντόμινου νὰ τὸν πανδρεύσῃ μὲ μίαν συγγενῆ τους. Αὐτὸ δὲν εἶμαι βέβαιος· εἶνε σήμερον 2 ἡμέραις ὅπου τὸ ἄκουσα. Πολλαῖς φοραῖς ἔρχεται καὶ τότε πέρνει στὸ σπάσο μαζί καὶ τὸ κλειδί τοῦ καντορίου τὸ πέρνει μαζί του. Ἄν ἔλθῃ καὶ κανεὶς νὰ γυρέψῃ νὰ ἰδῇ τίποτε πρᾶγμα, πρέπει νὰ τοῦ εἰπῶ νὰ ἔλθῃ αὐρίον. Τὴν ἀπερασμένη ἐβδομάδα ἦλθε καὶ τὸν ἐπῆρε καὶ ἐπῆσαν νὰ ἰδοῦν ἕνα καμπινέτο ὅπου ἦταν διὰ νὰ πωληθῇ καὶ ἀγόρασε καὶ αὐτὸς ἕνα σκέλεθρο. Εἶδε τὸν ντόμινον ὅπου ἔχει κάθε λογῆς πράγματα κουριόζα καὶ γυρεύει καὶ αὐτὸς, ὡς φαίνεται, νὰ κάμῃ καμπινέτο. Αὐτουνοῦ ὁ νοῦς του δὲν εἶνε στὸ κεφάλι του· μίαν ἡμέραν ἐπῆα νὰ πάρω κάτι ἀπὸ ἕνα μέρος καὶ γυρίζοντας εἰς τὸ σπίτι δὲν τὸν

ἤϊρα, καὶ ἀκόμα δὲν εἶχαν βαρέσουν 11 ὥραις. Ἀρωτῶ τὸ παιδί : ποῦνε ὁ σὶδρ Διαμαντής; καὶ μὲ λέγει πῶς δὲν εἰξεύρει. Ἀρώτησα τὴ δουλεύτρα καὶ μοῦ εἶπε πῶς εἶνε δίπλα μας, στοῦ σπιτονοικοκύρη μας, εἰς τοῦ ὀποίου συνειθίζει καὶ πάει συχνά. Τὴν ὥρα ὅπου παντέχομεν ἴσως κ' ἔλθῃ κανεὶς νὰ ἰδῇ πρᾶγμα, αὐτὸς λείπει σταῖς βίζιταις· Νὰ ἰδῆς, αὐθέντη, σὲ τί κατάστασι ἐφέρει τὸ σπίτι καὶ ν' ἀπορήσῃς· ἡ τάξαις τῆς αὐθεντίας σου δὲν τοῦ ἄρεσαν, ἐγύρευσε νὰ κάμῃ δικαίς του τάξαις καὶ κατάστησε τὸ σπίτι κ' ἔγεινεν ὡσὰν ἔρημο. Τὸν καιρὸν ὅπου ἤσαστε ἡ αὐθεντία σας ἐδῶ, τὴν νύκτα στῆς 9 ὥραις ἐσφαλούσαμε τὸ σπίτι καὶ τώρα πότε σταῖς 8, πότε σταῖς 9 βγαίνει ἔξω καὶ γυρίζει πότε σταῖς 11 ἢ 11 1)2 ὥραις. Τὸ καλοκαῖρι, καθὼς σὰς προέγραψα, πάντοτε ὕστερα ἀπὸ τὰ μεσάνυκτα ἤρχονταν εἰς τὸ σπίτι· εἶνε αὐτό, αὐθέντη, τιμημένων ἀνθρώπων καμώματα; Δὲν εἰξεύρει τί ρούχα νὰ κάμῃ νὰ φορέσῃ. Ἐκαμε ἕνα μπινίσι μαῦρο καὶ μαῦρον ντουλαμᾶ καὶ τᾶβαλε κ' ἐπῆε στὴ Μπούρσα καὶ καθὼς τὸν εἶδαν οἱ γνωστοὶ φίλοι, ἦλθαν καὶ τὸν ἀρωτούσαν ποῖος τοῦ πέθανε· τὴν δευτέρῃ ἡμέρα τὸ χάρισε τοῦ παππᾶ. Ἐγόρασε ἕνα μπαστούνι 24 φ.¹ καὶ δὲν τοῦ ἄρεσει νὰ βάλῃ μαῦρο σειρήτι, καθὼς ὅλοι οἱ τιμημένοι τᾶχουν, μόνον γυρεύει νὰ βάλῃ χρυσὸ σειρήτι. Στῆς ἀρχαῖς ὅπου ἤλθαμεν ἔλεγε τοῦ παππᾶ διατὶ δὲν κάμνει νωρίτερα τὴν λειτουργίαν. Ὁ παππᾶς τοῦ εἶπεν ἡ αἰτία εἶνε διότι δὲν ἔρχονται νωρίτερα, ἂν δὲν φτιάσουν προτῆτερα ταῖς περρούκαις. Αὐτὸς τοῦ ἀποκρίνεται καὶ τοῦ λέγει : διὰ ταῖς περρούκαις ν' ἀφίνωμεν τὴν Ἐκκλησίαν; Καὶ τώρα κοιμᾶται εἰς τὰς 9 ὥραις, ὕστερα ὡσὰν σηκωθῇ, ἔρχεται καὶ ὁ περρούκέρης διὰ νὰ τοῦ φτιάσῃ τὰ μαλλιά του καὶ μόλις γλυτώνει στῆς 10 ὥραις. Στῆς ἀρχαῖς ἔλεγε πῶς εἶνε ἀμαρτία νὰ βάζουν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὰ σπῖτια τους κἀνδρα γυναικίσια, καὶ τώρα ἐπῆγε σ' ἕνα ἰνκάντο καὶ τ' ἀγόρασεν ἀτός του καὶ τᾶβαλε στὴ σῆϊ κάμαρα. Εἰς κοντολογίαν ἔπесе σταῖς ἡδοναῖς καὶ ματαιότηταις. Μίαν Κυριακὴν ὕστερα ἀπὸ τὴν λειτουργίαν μᾶς ἐνουθέτει ὁ παππᾶς, λέγοντάς μας διατὶ δὲν πᾶμε ἐνωρίς στὴν ἐκκλησίαν καὶ πῶς αὐτὰ ὅπου διαβάζομεν εἶνε ὅλα θεολογικά καὶ ἄλλα πολλὰ ἀπὸ τὴν Νέαν Γραφήν· αὐτὸς εὐθὺς ἀποκρίνεται τοῦ παππᾶ καὶ τοῦ λέει πῶς : ἐγὼ καὶ καλβίνος νὰ γελῶ, δὲν θέλω ποτὲ κατηγορήσω τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον. Ἄκουσα ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοῦ Ρήγγα τὸν υἱὸν ἕνα βαρὺν λόγον· μίαν Κυριακὴν ἔλειπαν καὶ οἱ δύο τους ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐγὼ ἐπῆα ὕστερα ἀπὸ τὸ μεσημέρι στοῦ Ρήγγα τὸ σπίτι καὶ τοὺς ἤϊρα κ' ἔπρωγαν ἀκόμη. εἶχεν καὶ τὸν παππᾶ κλιεσμένον· ἀρωτᾶ

¹ Ἴσως φιορίνια.

ὁ δεύτερος υἱὸς τοῦ Ρήγα τὸν μεγαλύτερον τὸν ἀδελφὸν καὶ τοῦ λέγει νὰ τοῦ εἰπῇ ποῦ ἔλειπαν μὲ τὸν λογιώτατον καὶ δὲν ἦλθαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀποκρίνεται πῶς ἦταν στὴν ρωμάνικη ἐκκλησίαν καὶ πῆγαν διὰ ν' ἀκούσουν τὴν μουσικὴν, ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο τους μανθάνουν παιχνίδια, ὁ ἓνας τὴν κιθάρα καὶ ὁ ἄλλος τὸ φλάουτο· τοῦ λέγει πάλιν ὁ ἀδελφός του πῶς : δὲν ἦσαστε στὴν ρωμάνικη Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ στὴν φραντσέζικη, στὴν καλθίνικη. Λέγοντάς του αὐτοῦ πῶς ἦταν στὴν καλθίνικη ἐκκλησίαν, γυρίζει πρὸς τὸν παππᾶν καὶ τοῦ λέγει 2 φοραὶς : παππᾶ, παππᾶ, ὁ Διαμαντῆς σου θὰ τουρκέψη γλήγορα· ὁ παππᾶς διὰ τὸ ἀσκανθάλιστον δὲν τοῦ εἶπε τίποτες, μῆτε ἐγὼ τοῦ ὠμίλησα. Αὐτὸς ὅπου εἶπεν αὐτὸν τὸν λόγον, θὰ τοῦ ἐξεμυστηρεῖθῃ τίποτες, ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ δύο τους μέρα νύκτα γυρίζουν μαζί. Αὐτὸν τὸν λόγον τὸν εἶπεν ἀπὸ τὴν ἀπλότητά του· ἀπὸ αὐτοῦ νὰ καταλάβετε καὶ αὐτουνοῦ τὴν κατάστασιν του, ὅπου ἔχει 5 χρόνους σχεδὸν στὸ Ἄμστερδὰμ καὶ ἀκόμη δὲν ἐμετάλαβεν καὶ ἀντὶς νὰ τὸν φέρῃ ὁ λογιώτατος σὲ θεογνωσία, τὸν ἔκαμε χειρότερον. Τὸν ντόμινον τὸν Μποῦρθ, ὅπου σᾶς γράφω πῶς ἔχουν ζεσταὶς φιλίαις, περισσότερη εὐλάβειαν ἔχει εἰς αὐτὸν παρὰ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον καὶ κατὰ τὰ σημεῖα ὅπου βλέπω, φοβοῦμαι μήπως καὶ τότε φθείρει εἰς τὰ δόγματα. Μάλιστα, καθὼς ἄκουσα, τοῦ ἀνάφεραν νὰ παντρευτῇ· διὰ νὰ πάρῃ αὐτὴν ὅπου τοῦ εἶπαν, πρέπει νὰ γείνη καλθίνος. Αὐτὸς διὰ τὴν δόξαν ὅ,τι πῆς γίνεται. Ἄπ' αὐτοῦ νὰ καταλάβετε, αὐθέντη, ὅπου ἀκόμη δὲν ἔγεινε χρόνος ὅπου ἦλθεν ἐδῶ κ' ἔκαμε τόσην μεταλλαγὴν, ἀμὴ ἂν κάμη ἀκόμη 5 ἕως 6 χρόνους, τί θὰ γένη; Ἐγὼ σᾶς γράφω, αὐθέντη, ἐτοῦτα ὅπου ἀκούω καὶ βλέπω, ἐπειδὴ εἶνε χρέος μου νὰ σὲ τὰ γράψω καὶ ἡ αὐθεντία σου εἶσαι νοικοκύρης νὰ κάμης καθὼς σᾶς φωτίσῃ ὁ Θεός. Ἐγὼ ὠστόσον μὲ αὐτὸν δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω πλέον καὶ διὰ τοῦτο σᾶς περικαλῶ νὰ εὐρῆτε τὸν τρόπον νὰ μὲ δώσετε ἄδειαν νὰ χωρίσω ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ βλέπω τῆς ἀκαταστασίαις του, ἐπειδὴ μὲ τύπτει ἡ συνείδησις βλέποντας τὴν ζημίαν ὅπου σᾶς γίνεται.

▲.

Διὰ τὴν Σμύρνην, πρὸς τὸν εὐγενῆ μου αὐθέντη σὺρ Εὐστάθιο Θωμᾶ, διὰ Λιθόρον.

1773 Γενναρίου 29, Ἄμστερδὰμ.

Ἄπὸ τῆ τιμῆ σας ὅπου ἔλαβα διὰ μέσου τοῦ σὺρ Μπρίγκου δοσμένη Δεκεμβρίου πρώτη, εἶδα πρῶτον ὅπου ἐλάβετε τὴν πρώτη μου

γραφὴν καὶ μὲ λέτε χωρὶς ἄλλο νὰ γράψω τοῦ πατέρα του, τοῦ μισερ Ἰωάννη Κοραῆ. Ὅμως ἐγὼ βλέπω καὶ ὁ λογιώτατος ἐξεσκίστη πολλά καὶ τοῦτο ὅπου μὲ λέτε διὰ νὰ γράψω τοῦ πατέρα του, στοχάζομαι πῶς ἡ δουλειὰ θὰ πάγῃ εἰς μάκρος. Μὲ γράφετε πῶς μὲ τούταις ταῖς γραφαῖς ὅπου ἐλάβαμε Γενναρίου 20 πῶς τοῦ γράφει ὁ πατέρας του πολλοὺς ὀνειδισμούς. Καὶ ἡ αὐθεντία του, ἀφοῦ ἔλαβε τὰ γράμματα, περάσαντες 4 ἡμέραις, ἐκάλεσε τοὺς φίλους του καὶ τῆς φιλενάδαις του καὶ τοὺς ἔκαμε ζιαφέτι. Ἐγὼ ἔλειπα ἀπὸ τὸ σπίτι· γυρίζοντας εἰς τὸ σπίτι, βλέπω ἓνα καλαμπαλίκι ἐρωτῶ τὴν δουλεύτρα καὶ μὲ λέγει πῶς ὁ αὐθέντης σήμερα ἔχει κάλεσμα. Ἐγὼ εὐθὺς ὅπου εἶδα ἔτσι, ἀναψα ἓνα κερί καὶ ἐπήγα στὴν κάμαρα ὅπου κοιμοῦμαι καὶ ἐσυλλογόμενον τῆ δυστυχία του. Σὲ ἀφίνω νὰ στοχασθῆς αὐθέντη, τὸ τί ἔκαμεν ἐκείνη τῆ βραδεῖα· στὰ στρεῖδια μοναχὰ ἔδωσε 10 1)2 φιορίνια· τὸ σπαράνιο¹ τὶ δένδρο τὸ κάμνει, δὲν εἰξεύρει· ὀκκαζιονέ² γυρεύει διὰ νὰ ξοδιάσῃ ἄσπρα. Ἡ αὐθεντία σας ὄντας ἐδῶ ἐπίνετε μόνον κόκκινον κρασί. Ἡ αὐθεντία του πάει στὸ σπίτι τῆς· πότε ἔρχεται αὐτὴ καὶ τὸν εὐρίσκει, ἡ ὅποια εἶνε ἕως 18 χρονῶν καὶ σφαλιοῦνται στὴν πίσω κάμαρα καὶ περνοῦνε τὸν κακὸν καιρὸν. Εἶνε αὐτά, αὐθέντη, τιμημένων ἀνθρώπων καμώματα ;

Διὰ τὴν παντρεῖα ὅπου σᾶς προέγραφα πῶς ἄκουσα, μετέπειτα ἔμαθα πῶς ἡ κοπέλλα ὅπου τοῦ προξένευαν ἦταν ἀπὸ γένος καὶ πολλὰ πλουσία, ἡ ὅποια, καθὼς ἄκουσα, τοῦ ἔγραψεν ἓνα γράμμα καὶ τοῦ τὸ ἔστειλεν. Τὸ ἔμαθαν οἱ γονεῖς τῆς καὶ τὴν μάλλωσαν καὶ τὴν ἔβρισαν, καὶ τὴν γραφὴν ὅπου τοῦ ἔστειλε τὴν ἐγύρεψαν πίσω· διὰ τὴν ὅποιαν δὲν ἠμπόρεσα νὰ μάθω ἂν τὴν ἔδωσεν ὀπίσω. Ὡς φαίνεται μὲ ἐκείνη δὲν ἠμπόρεσε νὰ κάμη νὰ τὴν πάρῃ καὶ μπλέκτηκε τώρα μὲ τούτην καὶ ὁ Θεὸς νὰ τονε γλυτώσῃ. Αὐταῖς ἡ αἰτίαις εἶνε ὅπου τὸν παρακινούσαν καὶ τὸν παρακινοῦν διὰ νὰ μὲ βγάλῃ ἀπὸ κοντά του, διὰ νὰ μὴ τὰ βλέπω. Τῆς ἄλλαις ἔφευρεν ἓναν παραλυμένον καὶ ἐξεφάντωναν ὅλην νύκτα κ' ἔκαμε τὸ σπίτι ἄνω κάτω. Ἐπειτα ὕστερα ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα ἐβγήκαν ἔξω κ' ἐγύρισε στὸ σπίτι περασμέναις ἡ τέσσαραις· τὸ ποῦ ἐγύρισαν ὁ Θεὸς τοὺς εἰξεύρει. Στῆς ἀρχαὶς ὅπου ἦλθαμε, ἐφάνηκε στὴν Μποῦρσα ταπεινά, ὁμοίως καὶ τὰ φορέματά του· τώρα βλέπουν οἱ φίλοι τόσην μεταλλαγὴν τόσον εἰς τὰ ρούχα ὡσὰν καὶ εἰς τὴν ἔπαρσιν. Ἀντὶς μίαν γοῦνα, ἔφτιασε δύο καὶ ἂν τῆς ἐκαπλάντιζε ἀπάνω εἰς τὰ μπιβίσα του, δὲν ἦταν τόσον βαρὺ, μὰ τῆς ἔκαμεν καθὼς ἐδῶ τῆς ζάρουν³.

¹ Sparagno = φειδώ.² Occasione = εὐκαιρία.³ Συνειθίζου.

Πολλοί από τους φίλους έρωτούσαν τόν σιόρ Στέφανον καί τοῦ ἔλεγαν : αὐτός, ὡς φαίνεται, εἰς τόν τόπον σας θέ νά εἶνε πολλὰ πλούσιος. Ὁ Σομερτέκ μὲ λέγει ὀμπρός στοῦ Ρήγα τόν υἱόν : ὁ πατήρ σου, ὡς φαίνεται, καζαντίζει πολλὰ ἀπὸ τὸ στάμο καί διὰ τοῦτο ἔφτιασε μεγάλην γούναν.

Ἐρωτῶ σε, αὐθέντη, νά μοῦ εἰπῆς, καθὼς πορπατεῖ τὴν σήμερον, ἤμπορεῖ νά λάβῃ κρέντιτο καί νά φύγῃ τιμημένα ἀπὸ ἐδῶ ; Διὰ νά τ' ἀποχτήσῃ αὐτά, πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ζωὴν καί τὴν πολιτείαν ποῦ περάσετε ἢ αὐθεντία σας ἐδῶ, τὴν ὁποῖαν τὴν ἀκολουθεῖ ὁ σιόρ Στέφανος καί διὰ τοῦτο ἔλαβε καί τιμὴν καί ὑπόληψιν, καί πηγαίνει ἀξάνοντας τὴν ἰδικήν σας τὴν ζωὴν καί τὴν πολιτείαν ὅπου ἔπεράσετε ἐδῶ ὅλοι οἱ φίλοι τὴν ἐπαινοῦν καί πάντοτε ὅταν ἔλθωμεν σὲ συνομιλίαν, ἀναφέρουν τὸ καλόν σας ὄνομα. Τοῦ τσελεπή μας δὲν τοῦ ἄρεσεν ἔγυρρε νά βάλῃ δικαίς του τάξιας κατὰ τὴν φαντασίαν του. Καί ἂν δὲν διορθωθῇ, κατὰ τὰ σημεῖα, θά γυρίσῃ μὲ τὸ κεφάλι ἄνω κάτω. Ἐδῶ, αὐθέντη, καθὼς εἶδετε, ἀγαποῦν ἐκείνους ὅπου περπατοῦν ταπεινά καί τιμημένα, ἀγκαλὰ αὐτὴ ἡ ζωὴ παντοῦ εἶνε θεάρεστη. Ἐμένα μάτια δὲν ἔχει νά μὲ ἰδῇ πάντοτε μὲ κάμνει τὸν μανισμένον, μ' ἐμένα παντελῶς δὲν θέλει νά μιλήσῃ. Στὸ τραπέζι καθίζομε νά φάγωμε ψωμί καί σηκωνόμεθα ἀπὸ τὸ τραπέζι χωρὶς νά ἔβγῃ λόγος ἀπὸ τὸ στόμα μας. Τώρα εἶνε χειμῶνας, κρουῶνω καί δὲν ἀποκοτῶ νά πάω νά καθήσω κοντὰ εἰς τὴν φωτιά. Στενοχωροῦμαι καί ἐγὼ καί πάω πότε στὸν παπᾶ, πότε στὸν κύρ Ρήγα καί κάθομαι ἕως στῆς ἑννέα ὥραις, ἔπειτα γυρίζω εἰς τὸ σπίτι καί σφαλιῶμαι εἰς τὴν κάμαρα, ὅπου κοιμοῦμαι ἕως νά ξημερώσῃ. Ἐτούτῃ τῇ ζωῇ, αὐθέντη, δὲν εἶνε χριστιανική, ἀλλὰ διαβολικὴ καί διὰ τοῦτο ἀπεφάσιμα νά καθήσω διὰ ἀγάπην σας ἕως εἰς τὸν Μάιον ἔπειτα θέ νά χωρίσω, καί ἰδοὺ ὅπου σᾶς δίδω τὴν εἰδησιν ὕστερα νά μὴ σᾶς κακοφανῇ. Ἐπειδὴ ἐγὼ πλέον δὲν ἤμπορῶ νά ὑποφέρω καί τὸ περισσότερο ὅπου μὲ καλεῖ εἶνε ὅπου ὅσον καιρὸν περνοῦμε τέτοιαν ζωὴν, ἐγὼ δὲν ἤμπορῶ νά μεταλάβω καί φοβοῦμαι μήπως καί μὲ ἀκολουθήσῃ κανέννας ἔξοχνος θάνατος καί πάω ἀδιόρθωτος. Αὐτὸ εἶνε ὅπου μὲ παρακινεῖ τὸ περισσότερο, διὰ νά χωρίσω.

Ταῖς ἀπερασμέναις ἔδωσεν ὀρδίνια τοῦ Βαῖν Μπούργ νά τοῦ πάρῃ 10 βαρέλια τζενζεφύλι καί τῶκαμε παζάρι πρὸς 24 φιορίνια καί ἂν εἶχε νά μὴ τοῦ εἰπῶ, τὸν καιρὸν ποῦ τὸ ἔχυσαν ἀπὸ τὰ βαρέλια νά πάω νά τὸ ἰδῶ, ἤθελε νά ζημιωθῆτε ἀρκετά, ἐπειδὴ δὲν ἄξιζε μῆτε 13 φιορίνια ἔτσι ἐμιλήσαμε τοῦ μεσίτη καί τὸ ἐπῆρεν ὀπίσω. Τοῦ εἶπα νά ἔχῃ τὰ μάτια του ἀνοικτὰ ἀπὸ τοὺς Ὀλλαντζέζους, ἐπειδὴ αὐτοὶ πίστιν δὲν

ἔχουν. Πράγμα εἶχαμεν νά φορτώσωμεν εἰς τὰ καράβια καί δὲν εἶδαι ὀρδίνια τοῦ καίξῃ τὴν ἡμέρα ὅπου θὰ τὰ φορτώσῃ νά πάῃ νά τὰ πάρῃ ἀπὸ κείνους ὅπου τ' ἀγόρασεν, ἔπειτα νά ἐλθῇ στὸ σπίτι νά πάρῃ τὸ ἐπίλοιπον πρᾶγμα, καθὼς καί εἰς τὸν καιρὸν σας ἐκάμνωμεν, ὁμοίως καί ὅλοι οἱ πρραματευτάδες μόνον ἔδωσε ὀρδίνια καί τοῦ ἔστειλαν ὄλο τὸ πρᾶγμα στὸ σπίτι. Σ' ἀφίνω νά λογιᾶσῃς πόσα ἔξοδα ἐπῆγαν τοῦ κάκου καί αὐτὸς τὸ ἤκαμε τὸ περισσότερο διὰ νά βάλῃ τὴν γούνα νά ἔβγῃ ἔξω εἰς τὴν πόρτα, διὰ νά τὸν ἰδῇ ἡ ἀγαπητικιά του πῶς φορτώνει πολλὸ πρᾶγμα καί δὲν βλέπει τοὺς ἐδῶ πρραματευτάδες, ὅπου ὅταν φορτώνουν πρᾶγμα, δουλεύουν ὡσὰν χαμάληδες. Αὐτὴ ὅπου ἀγαπᾶ κάθεται δίπλα μας εἶνε τοῦ σπιτονοικοκύρη μας ἡ κόρη. Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω μὲ τὸν ὀλίγον μου νοῦν νά κράξετε αὐτοῦ τὸν πατέρα του καί νά συνομιλήσετε μὲ τὴν αὐθεντία του νά βρῆτε τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἴσως καί τὸν κάμετε καί ἀλλάξῃ ἄλλην ζωὴν εἰ δὲ καί ἀμελήσετε, σᾶς εἶνε γνωστὸν τί τέλος ἔχει νά λάβῃ. Ὅσον δὲ ὅπου μὲ λέτε πῶς σᾶς εἶπεν αὐτοῦ ὁ Ἰωακείμ πῶς ἐγὼ εἶπα τοῦ σιόρ Διαμαντῆ διὰ νά σᾶς γράψῃ νά μὴ τότε στείλετε τὸν ἀνεψιὸ σας, ἔχει λάθος τὸν καιρὸν ὅπου τοῦ γράψετε διὰ νά τὸν στείλετε, μὲ ἐρώτησε πῶσον χρόνων εἶνε καί τοῦ εἶπα πῶς εἶνε ἕως 22 χρόνων. Ἐπειτα μὲ ἀρώτησε πῶς ἔπερνούσε μὲ τὴν αὐθεντία σου ὄντας ἐδῶ, καί τοῦ εἶπα τὴν ἀλήθειαν, πῶς ὅταν ἦτον ἐδῶ, δὲν ἀπερνοῦσε καλά ἔκαμνε καί αὐτὸς ὡσὰν παιδί ὅπου ἦτον : τώρα ὅμως ὅπου γυρεύει νά τότε στείλῃ ὁ αὐθέντης μου εἰς ἐλόγου σου, φαίνεται πῶς ἄλλαξε γνώμη καί διὰ τοῦτο τότε στέλνει. Ἐμένα πλέον δὲν μὲ εἶπε τίποτε.

Ε'.

Διὰ τὴν Σμύρνην, πρὸς τὸν εὐγενῆ μοι αὐθέντη σιόρ. Εὐστάθιο Θωμᾶ.

1773, Μαρτίου 4, Ἀμστερδάμ.

Διὰ Λιβόρνου σᾶς ἔγραψα Γενναρίου 29 καί τὴν ἔστειλα μὲ χέρι τοῦ σιόρ Μπρίγκου. Διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου σᾶς ἔγραφα πῶς κάμει μὲ τοῦ σπιτονοικοκύρη τὴν κόρη, ἀκολουθᾷ ἕως τὴν σήμερον, μάλιστα μὲ περισσότεράν θερμότητα. Σᾶς ἔγραφα πῶς τὴν φέρνει στὸ σπίτι καί σφαλοῦνται οἱ δύο τους στὴν κάμαρα καί περνοῦν τὸν καιρὸν τὸ ἴδιο κάμνουν καί ὅταν πάῃ στὸ σπίτι της. Οἱ γονεῖς τῆς κοπέλλας τοὺς ἀφίουν καί ἐκεῖ σὲ μία κάμαρα μονάχους. Ἐτούταις ταῖς ἡμέραις ὅμως ἔκαμε

Ένα πράγμα άπαίσιον μίαν Κυριακήν ἔλειπεν ἡ δουλεύτρα μας στὴν ἐκκλησία, ἐγὼ ἔλειπα εἰς τὴν πόστα. Γυρίζοντας εἰς τὸ σπίτι, τοὺς ἡῦρα πάλι μονάχους καὶ ἐκάθονταν εἰς τὴν κάμαρα· εἶχαν καὶ μίαν τους ἀδελφὴ μαζί τους. Ἐγὼ βλέποντας πῶς πάλι τὴν ἔφερε εἰς τὸ σπίτι, ἔφυγα κ' ἐπῆγα εἰς τοῦ σιῶρ Ρήγα τὸ σπίτι ἀρώτησα τὴ δουλεύτρα καὶ τῆς εἶπα ἂν ἤλθε κανεὶς εἰς τὸ σπίτι, ἐπειδὴ ὅταν ἤλθα ἐγὼ εἰς τὸ σπίτι, αὐτὴ ἔλειπε ἀκόμη στὴν ἐκκλησίαν τῆς. Μὲ λέγει πῶς ἤλθεν ἡ ἀγαπητικὴ τοῦ αὐθέντη μὲ τὴν μικρὰ τῆς ἀδελφῆ: ὁ αὐθέντης ἔστειλεν εἰς ἐμένα τὴν μικρὰ τῆς ἀδελφῆ καὶ ἐκάθησε μαζί μου ἕως 2 ὥρας· τὴν κάμαρα τὴν ἐσφάλισεν καὶ ἐκλείδωσεν ἀπὸ μέσα. Αὐτὸ ἄλλην φορὰν δὲν τὸ ἔκαμεν. Ἐγὼ, αὐθέντη, ἔχω χρέος νὰ σοῦ γράψω ἐκεῖνα ὅπου βλέπω καὶ ἀκούω, καὶ ἡ αὐθεντία σου ὡς ἀνθρώπος κάμε τὴν κρίσιν ἀπὸ τὰ καμώματά του, στοχάσου τί ἐπιμέλεια ἔχει στὸ νεγότζιο. Αὐτὰ εἶνε ποῦ τοῦ ἐθόλωσαν τὸν νοῦν καὶ ἔχασεν τὴν ἡσυχία του· ὁ γραμματικὸς ἔρχεται διὰ νὰ γράψῃ εἰς τὰ τεφτέρια καὶ ἀντὶς νὰ καθήσῃ μαζί του νὰ τοῦ εἰπῇ κάθε ὑπόθεσι, καθὼς πρέπει, νὰ τὴν γράψῃ, τὸν ἀφίνει μονάχον. Καὶ πότε στὴν ὄπερα πάει, πότες στῆς ἀγαπητικῆς του· ὁ γραμματικὸς βλέποντας πῶς ὁ αὐθέντης ὅπου εἶνε νοικοκύρης δὲν τότε μέλει εἰς τὴν δουλειά του, κάθεται καὶ αὐτὸς ἕως μισῆ ὥρα, ἔπειτα φεύγει. Μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ὁ γραμματικὸς τὸν κατακρίνει εἰς τοῦτο ποῦ κάμνει. Μὲ τὸ εἶπεν ἐμένα πῶς: δὲν τὸ κάμνει καλὰ ὁ σιῶρ Κοραῆς νὰ μ' ἀφίνη μονάχον εἰς τὴν δουλειά του. Φαίνεται πῶς δὲν ἔχει ἐπιμέλεια· τὸ καντόρι τοῦ φαίνεται πῶς εἶνε ὄφισ νὰ τότε φάη. Γυρεύει νὰ καταστήσῃ νὰ τοῦ κάνουν ἄλλοι τῆς δουλειᾶς του καὶ ἡ αὐθεντία του νὰ γυρεύῃ τὸ ζεῦχί του. Παντάπασι δὲν θέλει νὰ κοπιᾷ κ' ἕνας πρᾶγματευτῆς ὅπου αὐτὸς του δὲν ἐπιμελεῖται τὴν δουλειά του σὰς εἶνε γνωστὸ κ' προκοπὴ θὰ κάμῃ. Ἐτοῦτος διὰ νεγότζιο δὲν εἶνε, εἶνε τζελεπῆς καὶ ἡ πολλαὶ σκοτούραις τοῦ ζαλιζοῦν τὸ κεφάλι! Ἐγὼ αὐθέντη, ἀπ' ἀληθείας λυποῦμαι πολλὰ ὅπου δὲν ἐπετύχετε κανέναν ἀνθρώπον ὅπου νὰ εἶναι τῆς δουλειᾶς, ἐπειδὴ εἰς τὸν τόπον τοῦ σιῶρ Διαμαντῆ νὰ εἶναι κανένας πρᾶχτικὸς καὶ ἐπιμελητῆς τῆς δουλειᾶς του, βέβαια ἤθελεν ἀνοίξῃ τὸ σπίτι νὰ γείνη καλλίτερο ἀπὸ τὸ πρῶτο. Νὰ μὴν εἶχε τὸν φόβον τὸν ἐδικόν μου, ὁ Θεὸς ἤξεύρει τί ἤθελε νὰ κάμῃ, ὅμως ἀπὸ μένα φαίνεται πῶς νητριέται, μάλιστα τώρα βλέπω καὶ φυλάγεται περισσότερο ἀπὸ πρῶτα.

Ἐλαβα ἄλλα δύο γράμματα μυστικὰ ἀπὸ τὸν κὺρ Μπρίγκο δοσμένα 16 καὶ 31 Δεκεμβρίου. Τὰ γραφόμενα καλῶς ἐκατάλαβα. Μὲ γράφετε καὶ εἰς τὰ δύο νὰ γράψω χωρὶς ἄλλο τοῦ πατρὸς του. Ὅμως τώρα

βλέπω καὶ ὡς ἂν νὰ μαλάκυνε εἰς ἐμένα, τὸ ὅποιον φαίνεται πῶς εἶνε δυναστικῶς, καὶ λογιᾶζω νὰ εἶναι ἀπὸ τῆς γραφαῖς ὅπου τοῦ στείλετε. Ἐγὼ εἶχα σκοπὸν νὰ γράψω τοῦ πατρὸς του καὶ βλέποντας τὴν μεταλλαγὴν ὅπου κάμει εἰς ἐμένα, δὲν τοῦ ἔγραψα, ἐλπίζοντας ἴσως καὶ διορθωθῆ χωρὶς νὰ δώσω σκάνδαλον εἰς τὸν πατέρα του. Εἶδὲ πάλι ὑστερώτερα καὶ καταχερίσῃ τὰ μαθημένα του, τότες ἐξ ἀποφάσεως τοῦ γράφω. Ὅμως τί τὸ ὄφελος ἂν μὲ τὰ μένα περνᾷ καλὰ καὶ ἡ δουλειά σας νὰ μὴ γίνεταί; Ἐγὼ πάλι δὲν εὐχαριστοῦμαι, ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ βλέπω τὴν ζημίαν σας καὶ νὰ μὴ μιλῶ. Ἐγὼ καὶ ἀρχήτερα ἠμποροῦσα νὰ τότε περιπαίζω καὶ νὰ περνοῦμε ὡς ἀδελφια· ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ κάνω, μακάρι νὰ ἤξεύρω πῶς θὰ ψωμοζήτῃσω.

Λυποῦμαι καὶ αὐτὰ τὰ παιδιά ποῦ ἔφερον ἐδῶ. Καθὼς σὰς εἶνε γνωστὸ, ἐτοῦτος ὁ τόπος δὲν εἶνε διὰ ὀρθοδόξους χριστιανούς. Τὸν καιρὸν ὅπου ἤσασταν ἡ αὐθεντία σας ἐδῶ, ἦταν κάποια τήρησις, ἐπειδὴ ἐμιλοῦσατε περὶ πίστεως (καὶ μὲ λογὸν καὶ μὲ ἔργο). Τώρα μᾶς ἐπῆρεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μικροῦς καὶ μεγάλους. Μάλιστα ὁ σοφολογιώτατος ἀντὶς νὰ δώσῃ καλὸν παραδείγμα, ἔγεινεν κεφάλι τῆς κακίας. Καὶ τώρα οὔτε ὁ παππᾶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς συμαζώξῃ, ἐπειδὴ καθὼς εἰπῆ κανενὸς τίποτις, εὐθὺς τοῦ λέμε: ὁ λογιώτατος ἔπρεπε νὰ εἶναι πλέον φιλακόλουθος ἀπὸ ὅλους μας καὶ πλέον θερμὸς εἰς τὰ δόγματα, καὶ αὐτὸς εἶνε ὄλο τὸ ἐναντίον. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔρχεται ὑστερα ἀπὸ ὅλους μας. Καὶ ἀκολούθως τὰ καλὰ παραδείγματα ὅπου βλέπομεν εἰς αὐτόν! Ποτέ μου δὲν τὸν εἶδα νὰ πιάσῃ κανένα πατρικὸ βιβλίον νὰ μᾶς διαβάσῃ κανένα λόγον ψυχωφέλιμον, νὰ μᾶς τὸν ἐξηγήσῃ, ὅπου εἶνε πολλὰ ἀρμόδιος Καταβαίνοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, καθίζομεν ὄλοι στοῦ παππᾶ τὴν κάμαραν, ὁ παππᾶς ἔχει ὄλων τῶν ἁγίων πατέρων ταῖς γραφαῖς. Ἡ αὐθεντία του, εὐθὺς ὅπου ἀπολύκῃ ἡ ἐκκλησία, εὐθὺς φεύγει. Ἄν ἀπομείνῃ καμμίαν φορὰν καὶ σταθῆ ὀλίγον, ἀντὶς νὰ πῇ κανένα λόγον ψυχωφέλιμον, λέγει μετωρίσματα διὰ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ γελάσωμεν. Ὅλο τὸ ἐναντίον.

ΣΤ'.

Διὰ τὴν Σμύρνην πρὸς τὸν εὐγενῆ μου αὐθέντη σιῶρ Εὐστάθιο Θωμᾶ.

1773, Μαρτίου 23.

Εὐρίσκομαι μὲ ἕνα ἕτερό σας γράμμα μυστικὸ δοσμένο Γενναρίου.... Τὰ γραφόμενα καλῶς ἐκατάλαβα. Ἐγὼ, αὐθέντη, τὸ γνωρίζω πῶς ἡ

γραφαίς μου σὲ δίδουν πολλήν πίκραν. Ὅμως ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ κάμω ἄλλῶς, παρὰ πρέπει νὰ σᾶς γράφω καὶ τὸ παραμικρὸν ὅπου ἀκολουθεῖ εἰς τὸ σπῆτι. Ἐγὼ, αὐθέντη, εἰς τὸν σιῶρ Διαμαντῆ δὲν βλέπω καμμίαν μεταλλαγὴν, ἀλλὰ μήτε ἔχει ἐλπίδα νὰ διορθωθῆ. Μάλιστα τῶρα ὅπου ἔβαλεν τὰ φράγματα ροῦχα, ἤγαλεν παντελῶς τὸ γιλαρὶ (;) καὶ γυρίζει ὡς ἄν χαϊμένο πρόβατο. Ἐπροχθὲς βράδῃ εἶδα καὶ τοῦ ἔφεραν ροῦχα μὲ χρυσᾶ σειρήτια καὶ χρυσὸ καπέλλο καὶ τᾶβαλεν τὴν νύκτα καὶ ἤγειν ἔξω, μὰ δὲν εἰξεύρω ποῦ ἐπῆεν. Ἦγόρασεν καὶ σπαθί. Ὡς φαίνεται ἔχει στὸ νοῦ του νὰ γίνῃ ὀφιτζᾶλος. Ἐγὼ ἐθαροῦσα πῶς μὲ συμβουλή τοῦ Γιατζήτζογλου τὰ ἤβαλε, ἐπειδὴ εἶνε τῶρα ἕως ἓνα μῆνα ποῦ τοῦ λέει τὰ μυστικά του, καὶ ὅ,τι δουλεῖα ἔχει νὰ κάμῃ στέλνει αὐτόν. Μάλιστα τοῦ μιᾶ φραντζέζικα διὰ νὰ μὴν καταλαμβάνω ἐγὼ. Ὁ Γιατζήτζογλους μὲ λέγει πῶς τοὺς πῆρεν ὁ σιῶρ Διαμαντῆς συμβουλή διὰ νὰ βάλῃ ροῦχα μὲ σειρήτια καὶ χρυσὸ καπέλλο, μὲ σπαθί, ὁ Γιατζήτζογλους τὸν ἐμπόδισε, καθὼς μὲ λέγει, λέγοντάς του πῶς σὰν τὰ βάλῃ, ὅλοι οἱ γνωστοὶ φίλοι θὰ τὸν ἀναγελοῦν, ἐπειδὴ ἐδῶ οἱ τιμημένοι ἄνθρωποι τέτοια ροῦχα δὲν βάζουν. Τοῦ εἶπεν καὶ ἄλλα πολλά. Αὐτὸς ὡς φαίνεται δὲν τοῦ ἄρσεν ἡ συμβουλή τοῦ Γιατζήτζογλου, καὶ τᾶκαμιν μὲ παρακίνησιν τοῦ γραμματικοῦ, ὅπου εἶνε καὶ αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς γαλιότους. Ἀπὸ μένα ὡς τόσον τὰ ἔχει κρυφά, ἐπαρακίνησα τὸν Γιατζήτζογλου νὰ τοῦ εἰπῆ νὰ μὴν τύχη καὶ τὰ βάλῃ καὶ πάῃ στὴν Μπούρσα καὶ τὸν κάμουν μασκαρᾶ. Καὶ τὰ πρῶτα ροῦχα ὅπου ἔκαμιν δὲν τὰ ἤκαμιν καθὼς οἱ τιμημένοι ἄνθρωποι τὰ φοροῦν ἀλλὰ τὰ ἤκαμιν καθὼς οἱ πετιμετρίδες (;) τὰ φοροῦν. Ἡ ἀγαπητικὴ του ἀρρώστησεν, καὶ τὴν ἀποφάσισαν οἱ ἰατροὶ εἰς θάνατον, ἡ ὅποια ἂν ποθάνῃ θὰ τοῦ γίνῃ πολὺ καλὸ. Ἐγὼ ἔβαλα ἄνθρωπον καὶ ἀρώτηξεν ἂν ἤκαμιν δεσμὸν μὲ τὴν ἀγαπητικὴν του, καὶ ἀρώτησε τὴν ἴδια τὴν μητέρα της καὶ τοῦ εἶπαν πῶς ἔκαμιν γράμμα καὶ ἤδωσαν ἓνας τὸν ἄλλον. Ἡ κοπέλλα ὅμως στοχάζεται τὸν σιῶρ Διαμαντῆν διὰ πολλὰ πλοῦσιον. Καὶ εἰς αὐτὸ ἀπάνω εἶνε ὅπου παρακινεῖται διὰ νὰ τὸν πάρῃ ἄνδρα. Ἡ κοπέλλα, καθὼς ἔμαθα, παράδες δὲν ἔχει. Ἐχει ὅμως ἓναν μάρμπα ἀνυπανδρον, καὶ ὡς ἂν ἀποθάνῃ αὐτός, λέγουν, ἴσως καὶ πάρῃ καὶ αὐτὴ στὸ μεριδιὸν της ἕως δεκαπέντε χιλιάδες φιορίνια καὶ ἂν γίνῃ καλὰ καὶ τὴν πάρῃ, κατὰ τὸ τζουμερτιλίκι ὅπου ἔχει, δὲν τότε φτάνουν τὸν χρόνον 5000 χιλιάδες φιορίνια. Καὶ στοχάσου, αὐθέντη, τί κακὸ ἔχει νὰ τοῦ γείνη Ἰδοῦ ὅπου γράφω καὶ τοῦ πατέρα του καὶ διαβάσετε τὴν γραφὴν ὅπου τοῦ γράφω καὶ ἂν σᾶς ἀρέσῃ δόστε τοῦ τὴν. Δὲν τοῦ γράφω ὅμως τῆς παντρείαις εἰς τὸ γράμμα ὅπου ἔκαμα, διὰ νὰ μὴν πι-

κραθῆ. Ἐγὼ πάλι σᾶς παρακινῶ, αὐθέντη, μὲ τὸν ὀλίγο μου νοῦν νὰ στοχασθῆτε καλὰ νὰ κάμετε καμμίαν διόρθωσιν, ἐπειδὴ ἡ αὐθεντία του διὰ νεγότητιο δὲν εἶνε. Τόσον μόνον καταγίνεται νὰ σᾶς ἀναπαύῃ μὲ τῆς γραφαίς του. Μαρτίου 15 ἐγένηκεν μία πούλησι βαμπάκια καὶ νήματα ἄσπρα καὶ κόκκινα τὰ βαμπάκια ἦταν σεκόντα, ἐπουλήθησαν τὰ γερά 18—18 1)2 χροῦτα, τὰ νήματα ὅμως τόσον τὰ ἄσπρα ὅσον καὶ τὰ κόκκινα ἀφανισμέναις τιμαῖς. Ἡ αὐθεντία του πρέπει νὰ γείνη ἡ πούλησι 4 ἡμέραις ἀρχήτερα. Ἐπούλησεν τῆς 25 μπάλλαις βαμπάκια ποῦ μᾶς ἦλθαν μὲ τοῦ Γιάν Θεοδώρου, ἐξαίρετα βαμπάκια πρὸς 18 χροῦτα, εἰς καιρὸν ὅπου τὰ βαμπάκια εἶνε ἐλπίδα ν' ἀνέθουν μὰ ὄχι νὰ κατέθουν. Ἐπ' ἀληθείας, αὐθέντη, νὰ εἶχα παράδες ἤθελα νὰ δώσω τοῦ μεσίτη 18 1)2 χροῦτα νὰ τὰ πάρω. Ἐπ' εἰς ἔκαμιν ἔκαμιν καὶ εἰς τὰ νήματα τὰ ἄσπρα τὰ πούλησεν τὸν Δεκέμβρι, ὅπου ἐκεῖνοι ὅπου ἀγοράζουν τὸν Δεκέμβρι καὶ Γεννάρη καθὼς ἤξεύρετε, εἶνε οἱ μεταπουλητάδες, καὶ τᾶδσεν εἰς ἀφανισμέναις τιμαῖς. Αὐτοὶ ἀγοράζουν ὡς ἂν εὐρουν παρόμοια κελεπούρια, διὰ νὰ τὰ πουλήσουν τὴν ἄνοιξιν, καὶ παρὰ νὰ δώσῃ αὐτῶν, δὲν εἶνε καλλίτερα νὰ τ' ἀφήσῃ ἀκόμη στὸ μαγαζὶ δύο μῆνας, νὰ τὰ πουλήσῃ μὲ τὴν τιμὴν των; Τὴν αὐθεντιά του ἀπὸ αὐτὰ ὀλίγον τὸν μέλει δὲν καταγίνεται εἰς ἄλλο, παρὰ στοχάζεται νὰ γείνη ἡ δουλειά του καὶ δὲν τὸν μέλει ἂν μὲ διάφορον εἶνε ἢ μὲ ζημίαν. Διὰ τοῦτο πάλιν σᾶς λέγω νὰ κάμετε καμμίαν κυβέρνησιν διὰ νὰ μὴν ἀφανισθῆτε. Ἐτοῦτο μόνον σᾶς ἀφίνω νὰ στοχασθῆτε, ἓνας νέος ὅταν πέσῃ σὲ παρόμοια πάθη, τί ἐπιμέλειαν θὰ ἔχη διὰ τὴν δουλειά του; ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἦλθαμεν ἐδῶ, ἔπρεπε νὰ μάθῃ ὅπου νὰ κἀν διαφορά ἀπὸ καλιτὰ¹ πρᾶγματειῶν, καὶ ἡ αὐθεντία του δὲν ἤμπορεῖ ἀκόμα νὰ κάμῃ διαφορὰν κᾶν τὰ βαμπάκια ἀπὸ πρίμα ἕως σεκόντα. Καὶ ὅλα, καθὼς εἶπα, προέρχονται ἀπὸ ἀμελειάν του. Μὴ θαρρῆς, αὐθέντη, πῶς ἐγὼ δὲν κυττάζω τὴν δουλειά σας, καθὼς εἰς τὸν καιρὸν ὅπου ἦσαστε ἐδῶ. Τὸ φταίσιμο ὅμως εἶνε τοῦ σιῶρ Διαμαντῆ, ἐπειδὴ τοῦ εἶπα πολλαῖς φοραῖς πῶς χρειάζεται νὰ παστρέψωμε ταις μπάλλαις τὰ βαμπάκια, ὁμοίως καὶ εἰς ἄλλαις πρᾶγματεῖαις ὅπου ἔχουν ὀλίγο βρέξιμο, ὅπου ἤμποροῦμε νὰ τὰ παστρέψωμε χωρὶς νὰ καταλάβουν οἱ μεσίταις τίποτις καὶ κᾶν δὲν ἄνοιγε τὸ στόμα του νὰ μοῦ εἰπῆ ἢ ναὶ ἢ ὄχι. Βλέποντας καὶ ἐγὼ πῶς δὲν θέλει ν' ἀκούῃ παρόμοια, διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον δὲν κοτῶ ἀφ' ἑαυτοῦ μου νὰ κάμω τίποτις, εἰς καιρὸν ὅπου ὁ νοικοκύρης δὲν θέλει. Τοῦ ἔλεγα πολλαῖς φοραῖς: ὁ δεῖνας ἐπαράδωσε, θετέον, τῆσαις μπάλλαις βαμπάκια σήμερα, ὁμοίως καὶ ἄλλαις πρᾶγματεῖαις τῆς

¹ Ποιότητα.

Σμύρνης αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ εἰξεύρη ἕνας πραγματευτὴς ὅπου κάνει τὸ ἴδιο νεγότσιο. Καὶ ἀντὶς νὰ ρωτήσῃ ἄρὰ γε τί τιμαὶς νὰ πουλοῦν διὰ νὰ ρεγουλαριστῇ καὶ ἡ αὐθεντιά του, δὲν μιλεῖ τίποτες. Αὐτὸ τί θὰ εἶπῃ ; ὡσὰν νὰ λέγῃ δὲν θέλει νὰ ξεύρη ἀπὸ αὐτὰ τίποτες. Καὶ ἕνας πραγματευτὴς ὅπου δὲν εἰξεύρει παρόμοια, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰξεύρη πατὲ τί γίνεται μὲς στὴ πιάντζα. Ἀπὸ ἀμέλειάν του διὰ νὰ προλάβῃ τὸν καιρὸν νὰ κόψῃ τὴν διαφορὰν τοῦ τζετζεφυλλίου, ὅπου πρὸ πολλοῦ σὰς ἔγραψα, γυρεύει τώρα ὁ πωλητὴς νὰ τοῦ τὸ δώσῃ μὲ τὴν κρίσιν, κ' ἔχουν τώρα σχεδὸν 2 μῆνες προτσέσσο¹ καὶ ἂν χάσῃ, σ' ἀφίνω νὰ στοχασθῆς τί ζημίαν ἔχει νὰ σὰς προξενήσῃ. Καὶ αὐτὰ ὅλα προέρχονται, καθὼς εἶπα, ἀπὸ τὴν ἀμέλειά του ὅπου ἔχει στὸ νεγότσιο. Ἐποῦτον τὸν μῆνα ἕως τὴν σήμερον ἐπουλήθησαν ἕως 150 μπάλλαις στάμο καὶ καμμιά 300 μπάλλαις βαμπάκια. (ἔπεται συνέχεια)

Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

(Συνέχεια ἴδε προηγούμενον φυλλάδιον)

Οἱ τοκογλύφοι ἐθριάμβευον καὶ οἱ πτωχοί, οἱ ἔχοντες ἀνάγκην, ἐπιέζοντο, ὡς ἀποδεικνύει ὁ ἐξῆς πίναξ τοῦ τόκου, ὃν συνετάξαμεν ἐκ τῶν ἀποφάσεων, διὰ νὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ ὁ ἀναγνώστης περὶ τοῦ βαθμοῦ εἰς ὃν εἶχε φθάσει ἡ τοκογλυφία :

Ἀπὸ τοῦ 1490	ἕως 1509	τοῖς ἑκατὸν	40
» » 1505	» 1530	» »	100
» » 1600	» 1620	» »	130
» » 1625	» 1627	» »	150
» » 1628	» 1630	» »	60
» » 1640	» 1662	» »	160

Ἐπεὶ ὁ ὑπερβολικὸς οὗτος τόκος βεβαίως δὲν ἐμποιεῖ μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς γνωρίζοντας τὴν ἱστορίαν τῶν πονηρῶν ἐκείνων χρόνων, καθότι καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἐτόκιζον τόσον ἀσπλάγχως, ἰδίως εἰς τὰς Κάτω Χώρας.²

¹ Δίκη.

² Πρὸς Boucher : L' Usure ensevelie.

Οἱ Ἑβραῖοι ἐπιέζον περισσότερο τοὺς χωρικοὺς, εἰς οὓς ἐδάνειζον χρήματα καὶ ἐν καιρῷ τῆς ἐσοδείας ἐλάμβανον ὡς ἀντάλλαγμα οἶνον, ἔλαιον, σταφίδα, βάμβακα, τυρόν, σίτον καὶ ἄλλα τοιαῦτα, τὰ ὅποια ἀκολούθως ἠμπορεύοντο. Πολλάκις συνέβαινεν ὥστε ἕνεκα τοῦ ὑπερόγκου τόκου καὶ τῶν πολλῶν δανείων, ἅπανα ἡ ἐσοδεία νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν τοκογλύφων Ἑβραίων. Διὸ ἡ Ἑνετικὴ Πολιτεία, τὸ 1554, διὰ διατάξεως ὠρίζεν ἵνα οἱ Ἑβραῖοι λαμβάνωσι παρὰ τῶν χωρικῶν μόνον τόσα ἐκ τῶν προϊόντων, ὅσα ἤρκουν πρὸς ἰδίαν των χρήσιν, χωρὶς νὰ δύνανται ἐξ αὐτῶν νὰ πωλήσωσιν. Εἰ τυχὸν δέ, μετὰ τὴν συγκομιδὴν ἕνεκα τοῦ καιροῦ ἢ ἄλλης θεομηνίας, δὲν ἠδύναντο οἱ χωρικοὶ νὰ ἱκανοποιήσωσι τοὺς Ἑβραίους δίδοντας τὸ ὑπεσχημένον προϊόν, ἡ κυβέρνησις ἐλάμβανε τὴν ἐποπτεῖαν, ἀναγκάζουσα τοὺς Ἑβραίους νὰ λάβωσι μόνον τὸ κεφάλαιον ἄνευ τόκου. Ἐπειδὴ οἱ τοκογλύφοι μετ' εὐκολίας ἐφυλάκιζον τοὺς πτωχοὺς καὶ διὰ μικρὰ χρέη, διὰ διατάγματος τοῦ 1657 ὑπεχρεοῦντο οἱ ἀρμόδιοι πρὶν ἢ συλλάβωσι χρεώστην, νὰ ἐρευνήσωσιν εὐσυνειδήτως καὶ περὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ καταστάσεως ἀκριβῆ νὰ λάβωσι γνῶσιν ἐκ τῶν μαρτυριῶν καὶ πιστοποιήσεων τῶν γειτόνων. Ὁ παραβάτης ἐτιμωρεῖτο μὲ ἐπτὰ ἐτῶν δεσμὰ εἰς τὸ κάτεργον, ἢ μὲ ἰσόβιον εἰρκτήν, ἢ μὲ ἐξορίαν.² Οἱ Ἑβραῖοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐδάνειζον ἐπὶ ἐνεχύρῳ καὶ ἀντὶ εὐτελοῦς ποσοῦ χρημάτων ἐλάμβανον ἥδη μεγάλας ἀξίας, αἵτινες ἀκολούθως ἕνεκα τοῦ μεγάλου τόκου, ἔμενον κατὰ τὸ σῆθηες εἰς χεῖρας αὐτῶν. Ἐνίοτε οἱ Ἑβραῖοι ἀφήρουν τὰς πολυτίμους λίθους καὶ ἀντικαθίστων αὐτοὺς διὰ κοινῶν, τὸ ὅποῖον πολλάκις ἦτο αἴτιον φόνων, ὡσάκις ὁ πτωχός, ἂν καὶ συνήθως ἀδαῆς περὶ τὰ τοιαῦτα, ἀνεκάλυπτε τὸν δόλον.

Τούτου ἕνεκα προκήρυξις τοῦ 1530 ἐθέσπιζεν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐν ἐβραϊκῇ γλώσσῃ³ ὄφειλον νὰ δίδωσι λεπτομερῆ ἀπόδειξιν (bolletino) τοῦ ἀντικειμένου ὅπερ ἐλάμβανον. Ἡ ἀπόδειξις ἐγράφετο μὲν ἐβραϊστὶ, ἀλλ' ἐγένετο καὶ πιστὴ μετάφρασις αὐτῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἢ τὴν ἰταλικὴν ἐπικυρουμένη παρὰ τῶν εἰδημόνων. Ὁ παραβάτης ἐτιμωρεῖτο μὲ πρόστιμον δουκάτων 26, ἐξετίθετο ἐπὶ μίαν ἡμέραν εἰς τὸν κύφωνα (μπερλίνα)⁴ καὶ ἐπὶ πλέον ἐφυλακίζετο ἐπὶ δύο μῆνας. Ἑβραῖος τις,

¹ Libri ordini, Ἀρχαιοφυλακεῖον.

² Rojago : Le Leggi Municipali. Τόμ. Β' σελ. 334.

³ Ἐπεκράτει κοινῶς ἡ ἰδέα ὅτι ἐβραϊστὶ γράφοντες δὲν ἐδολιεύοντο.

⁴ Μπερλίνα οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ποινή, δι' ἧς ἐτιμωροῦντο τοποθετούμενοι μὲ χονδρὸν σιδηροῦν περὶ τὸν τράχηλον κλοιὸν εἰς τὸ κεντρικώτερον τῆς πόλεως μέρος καὶ ἐκτιθέμενοι εἰς τὴν χλεύην καὶ τὰς προσβολὰς πάντων.

Ἀβραμέτος λεγόμενος, μετὰ τὴν προκήρυξιν δὲν ἔδωκε τοιαύτην ἀποδείξιν, καταδιωχθεὶς δὲ ἰσχυρίσθη ὅτι δὲν εἶχε γνῶσιν αὐτῆς· ἀλλ' ἡ κυβέρνησις βεβαιωθείσα ὅτι ἐψεύδετο, τὸν ἐτιμώρησεν μὲ παντοτεινὴν ἐξορίαν. Τῷ 1557, πρεσβεία τοῦ Κωνσταντίνου Συγοῦρου καὶ Δονάτου Σαλδιάτου μετέβη εἰς τὴν Βενετίαν ὅπως ἀπαιτήσῃ νὰ τεθῆ περιορισμὸς εἰς τὰ κακὰ τῆς ἐβραϊκῆς φιλαργυρίας. Ἡ πρεσβεία αὕτη κατέστησε γνωστὸν εἰς τὴν κεντρικὴν κυβέρνησιν ὅτι οἱ ἔβραιοι ἤλθον εἰς τὴν Ζάκυνθον πτωχοὶ, δανεῖζοντες δὲ μὲ τόκον ἀνώτερον τοῦ 24 ο)ο συνήθρουν πολλὰ πλοῦτη, καὶ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχόν τινες ὑπερπλοῦτοι, ἔχοντες περιουσίας εἰς χρήματα, χρυσὸν καὶ ἄργυρον ὑπὲρ τὰς εἴκοσι χιλιάδας δουκάτων. Ὅτι πάντα τὰ μεταξωτὰ καὶ λινᾶ ὑφάσματα ἔνεκα σιτοδείας περιήλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑβραίων, ὅτι ὁ Προβλεπτής διὰ προκηρύξεως ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ δανείζωσι μὲ τόκον μέχρι δεκαπέντε τοῖς ἑκατόν, ἀλλ' οἱ ἔβραιοι ἐν ταῖς Συναγωγαῖς ὠρίσθησαν νὰ εἶνε ἀφωρισμένοι ἂν ἤθελον ὑπακούσει. Ἡ Ἑνετικὴ Πολιτεία ἰδοῦσα τὸ δίκαιον τῶν πολιτῶν διέταξεν ὅπως οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ μένωσιν εἰς τὴν Ζάκυνθον Ἑβραῖοι δανείζωσι μόνον πρὸς δέκα πέντε τοῖς ἑκατόν κατὰ τὴν τοῦ Προβλεπτοῦ διάταξιν.¹

Προηγούμενον δὲ διάταγμα, τοῦ 1555, διὰ νὰ περιορίσῃ τὴν εἰς αὐτοὺς συγκέντρωσιν πάντων τῶν τῆς νήσου προϊόντων, ὠρίξεν ὅτι ἔπρεπε νὰ λαμβάνωσι μόνον ὅ,τι ἤρκει διὰ τὴν συντήρησιν των, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ἕκαστον δὲ πρόσωπον νὰ λαμβάνῃ ὠρισμένην ποσότητα οἴνου καὶ σίτου « . . . per ogni bocca per vivere vino zare cinquanta per ogni uno all'anno e formento stara cinque . . . »² Οἱ Ἑβραῖοι ἐκτὸς τῆς τοκογλυφίας, προσεπάθουν, ὡσάντις ἠδύνατο, νὰ κατακρατῶσι τὰ ὀμόλογα, καὶ εἶτα ἐκ νέου παρὰ τῶν πτωχῶν νὰ ζητῶσι τὰ χρήματα — τοῦτο δὲ ἐγένετο ὅτε τὸ δάνειον δὲν ἦτο ἐπὶ ἐνεχύρῳ. Τῷ 1586 ἡ Ἑνετικὴ Πολιτεία διέταξε νὰ ἐκλέγωνται δύο συμβολαιογράφοι διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἑβραίων, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἔχωσι πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸ δίκαιον, νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι τόκον ἀνώτερον τοῦ κανονισμένου, ἵνα μὴ ὑποφέρωσιν οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ πτωχοὶ τῆς πόλεως. Ἐπιδὲ ἡ αὐτὴ διάταξις ἐθέσπισεν ἵνα τὸ συμβούλιον κατ' ἔτος ἐκλέγῃ εὐπατρίδην φέροντα τὸν τίτλον *Scontro degli Ebrei* καὶ ἔχοντα εἰδικὴν ἐποπτείαν ἀπὸ τῶν τοιούτων συναλλαγῶν, διὰ νὰ μὴ ἀπατῶνται παρὰ τῶν Ἑβραίων οἱ πτωχοὶ χριστιανοί. Ὁ ἐπιτηρητῆς οὗτος ἔφερεν εὐθύνην διὰ τὰς γενομένας συμφωνίας περὶ δανείων καὶ ἐνεχύρων, ὡς ἀ-

¹ Libri Ordini, Ἀρχιεπισκοπικεῖον καὶ Σάθας: Μνημεῖα ἑλλ. ἱστορ. τόμ. V.

² Libri Ordini, Ἀρχιεπισκοπικεῖον.

μοιβὴν δὲ ἐλάμβανε δύο piccoli ἢ bagatini—ὡς ἔλεγον τότε—δι' ἐκάστην λίβραν.

Ὁ Ἑβραῖος ὅστις ἐτόλμα ἄνευ τοῦ ἐπόπτου τούτου νὰ δανείσῃ ἐτιμωρεῖτο μὲ πρόστιμον 25 δουκάτων καὶ ἠγαγκάζετο νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ ἐνέχυρον χωρὶς νὰ λάβῃ τὰ δοθέντα χρήματα.¹ Ὅτε τῷ 1657 ὁ Ἰωάννης Δάνδολος ἐξέδωκε διάταγμα περὶ τῆς τοκογλυφίας, ἐξήρει μὲν δι' αὐτοῦ τοὺς Ἑβραίους, ἀλλὰ διέταπεν ἵνα πείθωνται οὗτοι εἰς τὰς κατὰ καιροὺς διατάξεις τὰς ἐκδοθείσας πρὸς περιορισμὸν τῆς τοκογλυφίας καὶ ἐθέσπιζε κατὰ τῶν παραβατῶν ποινὴν δέκα ἐτῶν δεσμῶν εἰς τὸ κάτεργον

Τὰ ἀνωτέρω ἀρκοῦσιν ἵνα ὁ ἀναγνώστης λάβῃ ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς καταπίεσεως τῶν πτωχῶν παρὰ τῶν Ἑβραίων ἔνεκα τοῦ ὑπερόγκου τόκου, συνάμα δὲ καὶ περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς κυβερνήσεως πρὸς περιορισμὸν αὐτῶν καὶ ἀνακουφίσεως τῶν ἐνδεῶν, τῶν ἐχόντων ἀνάγκην χρημάτων.² Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι οὔτε ἡ κυβέρνησις διὰ τῶν διατάξεων τῆς ἠδύνατο ἄρδην νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν, διότι *fatta la legge inventata la malizia*, οὔτε ἡ ἐκκλησία διὰ τῶν λόγων καὶ τῶν ἐγκυκλίων ἠδύνατο νὰ πείσῃ τοὺς τοκιστὰς καὶ τοκογλύφους· διὸ τὸ 1600 ὅ,τε ὀρθόδοξος καὶ δυτικὸς κλήρος συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ κατορθώσωσι νὰ γίνωνται δάνεια ἄνευ τόκου, ἀλλὰ τῇ ἐγγυήσει ἀξιοπίστου προσώπου. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐπιτροπὴ εἰδικὴ ἠδυνήθη μετὰ κόπου νὰ σχηματίσῃ τράπεζαν μὲ κεφάλαιον 1000 δουκάτων καὶ νὰ δανείζῃ μέχρι 10 δουκάτων, ἀλλ' ἡ τράπεζα αὕτη μεθ' ὅλην τὴν τιμίαν διαχείρισιν, μετὰ πενταετίαν ἔμεινεν ἔχουσα κεφάλαιον 100 δουκάτων, τὰ ὅποια κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1665 διενεμήθησαν εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἡ ἀντίδρασις τῶν τοκογλύφων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ μὴ ἐπιστροφή τῶν χρημάτων ἀφ' ἑτέρου, ἔνεκα τῶν μὴ πιεστικῶν μέσων τοῦ κλήρου, ὑπῆρξαν τὰ κυριώτερα αἷτια τῆς χρεωκοπίας τῆς μικρᾶς ταύτης τραπέζης.

Τέλος, ἔλαβε τὰ κατάλληλα μέτρα ἡ Διοίκησις καὶ ὁ Δουξ τῆς Ἑνετίας Κονταρίνης, διὰ δουκικοῦ διατάγματος τῆς 23 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1670 ἱδρυσεν τὸ ἐν Ζακύνθῳ *ἐνεχυροδανειστήριον*, monte di Pietà. Ἐκτοτε δὲ ἡ κοινωνία πράγματι εὗρεν ἀνακουφίσιν καὶ ἡ ἐβραϊκὴ τοκογλυφία πράγματι περιορίσθη.³

* *

¹ Libri ordini, Ἀρχιεπισκοπικεῖον.

² Διὰ τὸν περιορισμὸν τῆς τοκογλυφίας τῶν Ἑβραίων πολλὰ εἶνε τὰ σωζόμενα διατάγματα.

³ Περὶ τοῦ *ἐνεχυροδανειστήριου* ὄρα τὰς ἡμετέρας ἱστορικὰς σημειώσεις ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ ἐν Ζακύνθῳ ἀγαθοεργὰ καταστήματα» ἐν τοῖς φύλλοις τοῦ θεατοῦ Ζακύνθου.

Ἡ Ἑνετικὴ Πολιτεία καὶ τὸ Συμβούλιον ἴδιαν ἐλάμβανον πρόνοιαν νὰ μὴ κακοποιῶνται οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες ἴδιον ἀπετέλουσαν σῶμα συγκαλούμενον πρὸς σύσκεψιν παρὰ τῶν ἐπιτρόπων ἢ *Γαστάλδων*, οἵτινες ἐξ αὐτοῦ τοῦ σώματος ἐξελέγοντο, καὶ διεξήγον τὰς τῶν ὁμοθρήσκων τῶν ὑποθέσεις, φροντίζοντες καὶ περὶ τῶν Συναγωγῶν. Ἀνώτερος δὲ ἐπόπτης ἦτο ὁ Προβλεπτής, ὅστις συνεκάλει αὐτοὺς χρείας τυχοῦσης. Ἐλευθέρως ἐτελοῦντο εἰς τὰς Συναγωγὰς αἱ ἱεροτελεστία, καὶ αὐστηρῶς ἐτιμωρήθη αὐθάδης τις ὅστις ἐτόλμησε νὰ τοὺς προσβάλῃ καθ' ἣν ὥραν προσήρχοντο αὐτοί. Οἱ χριστιανοὶ ἐτιμωροῦντο διὰ προστίμων δέκα δουκάτων, ὑπὲρ τοῦ ἀνακαιρισμοῦ τοῦ θείου ραοῦ τοῦ ἀγίου Νικολαίου τῶν *Ξένων* καὶ προηγουμένης ὑπὲρ ἄλλου ἀγαθοῦ σκοποῦ, ὁσάκις κατὰ τὰς Κυριακὰς ἢ ἐορτὰς εἰργάζοντο. Ὑπάρχει ὁμως διάταξις ἐξαιρουσα τοὺς Ἑβραίους, οἵτινες ἠδύναντο κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἄλλας μικροτέρας ἐορτὰς νὰ ἐργάζωνται, ἀλλὰ μὲ τὴν θύραν κατὰ τὸ ἤμισυ κεκλεισμένην. Μόνον ὑπεχρεοῦντο νὰ ἔχωσι πάντα τὰ καταστήματα αὐτῶν κεκλεισμένα κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς, οἷον τοῦ Πάσχα, Χριστουγέννων κ. λ. Ἐπίσης ἢ Ἑνετικὴ Πολιτεία ἐπεθύμει νὰ εἶνε ἀνεόκλητοι οἱ Ἑβραῖοι κατὰ τὰς ἐορτὰς αὐτῶν, ἅμα δὲ κατὰ τὰς ἐορτασίμους αὐτῶν ἡμέρας οὔτε νὰ τοῖς κοινοποιῶσι κλήσεις οὔτε νὰ τοὺς προσκαλῶσι εἰς τὰ δικαστήρια. Οἱ ἀρμόδιοι παρέβαινον ἐνίοτε τὴν διάταξιν ταύτην, παραβλέποντες τὸ προνόμιον τοῦτο τῶν Ἑβραίων, διὸ οἱ *Γαστάλδοι* ἀνηγέθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀρχὰς καὶ οὕτω διάταξις τοῦ ἐν Ζακύνθῳ εὑρισκομένου γενικοῦ Προβλεπτοῦ Δανιὴλ Δολφίν τὸ 1699 ὀρίζει ἵνα τοῦ λοιποῦ ἐκτελεῖται ὁ ὑπὲρ τῶν Ἑβραίων οὗτος νόμος, ἢ τοι κατὰ τὰς ἐορτὰς αὐτῶν νὰ μὴ προσκαλῶνται εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐἰς τὸ δικαστήριον ὠρρίζοντο *more Hebræum* ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Βίβλου ἢ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ ἢ μὲ ἴδιον τύπον ὄρκου συμφώνως μὲ τὴν θρησκείαν αὐτῶν. Ὁ 1656 οἱ Ἑβραῖοι ἀπέκτησαν γῆπεδον εἰς ἀκατοίκητον ἐκτὸς τῆς πόλεως μέρος καλούμενον *Στοῦ Ρωμανὶν τῆ βρύσι*, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κοιμητήριον, ἢ δὲ ἐνετικὴ ἀρχὴ προθύμως τὸ ἐνέκρινε. ⁴

Ἐπὶ τέλους οὐδὲν παράπονον δύνανται νὰ ἔχωσι οἱ Ἑβραῖοι ὡς πρὸς τὰ βάρη, καθότι οὐδέποτε—τοῦλάχιστον τοῦτο ἀποδεικνύουσιν ὅσα ἐγγράφα μέχρι τοῦ νῦν εἶδομεν—ὑπεβάλλοντο εἰς συνεισφοράς βαρυτέρας

¹ Φάκελλοι *Diversorum*, Ἀρχειοφυλακεῖον.

² *Pojago*: *Le leggi Municipali*. Τόμ. Β'. σελ. 378—380.

³ Φάκελλοι *Diversorum*, Ἀρχειοφυλακεῖον.

⁴ *Pojago*: *Le leggi Municipali* Τόμ. Β'. σελ. 337.

τῶν λοιπῶν πολιτῶν χριστιανῶν, οὐδὲ εἰς καταναγκαστικὰς ἐργασίας ἠγγαρεύοντο ὅπως οἱ Χριστιανοί. Τέλος ἦσαν ἰσοτελεῖς πρὸς τοὺς λοιποὺς κατοίκους.

*

*

Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Ἑβραῖοι σχετικῶς ἦσαν ἐν Ζακύνθῳ εὐτυχέστατοι καὶ ἔξω ἡσύχως καὶ ἀσφαλῶς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεως, οὐχ ἤττον δὲν ἠδυνήθησαν καὶ ἐνταῦθα ν' ἀποφύγῃσι τοὺς διωγμοὺς τῆς θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας, ἥτις ὄχι μόνον προὐκάλεσε διατάγματα, ὡς εἶδομεν, νὰ περιορισθῶσι εἰς ὠρισμένον χῶρον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὑβριστικώτατα. Ἠναγκάζοντο λ. χ. νὰ φέρωσι πάντες εἰς τὸν πίκλον ἢ εἰς τὴν *σκοῦφιαν* ταινίαν κιτρίνην πλάτους δύο δακτύλων καὶ μήκους δύο πήχεων. Ὁ νόμος οὗτος τόσον αὐστηρῶς ἐτηρεῖτο, ὥστε ἅμα τῇ ἀφιξει νέου Προβλεπτοῦ εἰς τὸ γενικὸν πρόγραμμα ὑπερ ἐδημοσίευσεν οὗτος μετὰ τινος ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ, σὺν πολλοῖς καὶ ἄλλοις περὶ τῆς καλῆς τοῦ τόπου διοικήσεως καὶ ἀσφαλείας, διέταττε νὰ φέρωσι οἱ Ἑβραῖοι τὴν *ρόμμιον ταύτην ταινίαν*, ἄλλως θὰ ἐτιμωροῦντο αὐστηρῶς.

Ὑπεχρεοῦντο νὰ ἔχωσι μακρὰ γένεια καὶ δὲν τοῖς ἐπετρέπετο νὰ ξυρίζωνται, εἰ καὶ δι' ἀναφορῶν ἐζήτουν τὴν τοιαύτην ἄδειαν. Αὐστηρῶς ἀπηγορεύετο αὐτοῖς νὰ σφάζωσι καὶ νὰ πωλήσωσι κρέας, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἀγορανόμου, *Giustiziere*, ὡς ἐκαλεῖτο. Διάταγμα τοῦ 1646 ὤριζε νὰ μὴ ἐπιτρέπηται αὐτοῖς ν' ἀγοράζωσι κρέας πλέον τοῦ δέοντος. Τὸ 1661 ἐν συνεδρίῳ, τὸ Συμβούλιον ὀρθῶς σκεπτόμενον παρεχώρησεν εὐκολίας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ κρέατος. Κατὰ τινὰ ἐποχὴν δὲν ἐπετρέπετο αὐτοῖς ἢ εἴσοδος εἰς χριστιανικοὺς ναοὺς καὶ ἐτιμωροῦντο οἱ χριστιανοὶ οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὰς Συναγωγὰς. Ἐπίσης δὲν ἠδύναντο νὰ τελῶσι δημοσίας λιτανείας μόνον ἐντὸς τῶν συναγωγῶν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ πράξωσι ὅ,τι ἤθελον. Ἀπηγορευμένον ἦτο αὐτοῖς ν' ἀκολουθῶσι χριστιανικὰς λιτανείας, νὰ συμμετέχωσι τῶν δημοσίων διεσκεδάσεων, χαρτοπαιγνίων, λεσχῶν καὶ λοιπῶν.

Κατὰ τὴν εἰς Ζακύνθον εἴσοδον (*ingresso*) τῶν δυτικῶν ἀρχιεπισκόπων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ἐγένετο λαμπρὰ τελετὴ, εἰς ἣν ὑποχρεοῦντο καὶ οἱ Ἑβραῖοι νὰ λάβωσι μέρος.

Ἑβραῖοι ἔστρωον τὸν δρόμον, δι' οὗ ἢ πομπὴ διήρχετο, διὰ ταπήτων. Οἱ προϊστάμενοι τῶν Συναγωγῶν ἐξέλεγον ἀριθμὸν τινὰ ἐκ τῶν

¹ Ἐν Ζακύνθῳ τρεῖς συναγωγὰς εἶχον οἱ Ἑβραῖοι. Ἐκ τῶν δύο σωζόμενων ἢ ἀρχαιότερα εἶνε ἡ *Κρητικὴ*, ἥτις κατήντησεν ἀχρηστος. Ὁ βαθύπλουτος Ρότσιλδ προσέφερε ποσὸν τι πρὸς ἐπισκευὴν τῆς. Ἐλπίζομεν οἱ Ἑβραῖοι δὲν θὰ τὴν ἀφήσωσι νὰ καταρρεῦσῃ, ὡς ἔχουσιν ἱστορικὴν ἀξίαν.

προκρίτων Ἑβραίων, ὅπως ἐκτελῶσι χρεὴ κοσμητόρων Πάντες οἱ λοιποὶ Ἑβραῖοι ἀνά δύο στοίχους, ἡγουμένου τοῦ Ῥαββίνου μετὰ τῶν Γαστάλδων, ἔφερον ὑπὸ θολίαν (baldacchino) τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐν τὸς κιβωτίου περικεχυρωμένου, τὸ ἴποιον ἐκράτουν οἱ ἐπιστημότεροι τῶν Ἑβραίων.

Ἡ Κιβωτὸς αὕτη περιεκυκλοῦτο ὑπὸ ἑβραιοπαίδων, ὧν, οἱ μὲν κρατοῦντες ἀργυροῦν δίσκον πλήρη ἐνθέων ἔρραϊνον δι' αὐτῶν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, οἱ δὲ ἐκράτουν ἀνθοδέσμας καὶ ἄλλοι κοντοὺς φέροντας εἰς τὴν ἄκραν ἐπὶ ἀργυρῶν σφαιρῶν χερουβείμ. Καθ' ὁδὸν ἡ συνδία ὤφειλε νὰ σταματήσῃ διὰ νὰ ἀναγνωσθῶσι χωρὶς τινὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ψαλλόντων καὶ τῶν Ἑβραίων ψαλτῶν.¹ Εὐθὺς δὲ ὡς ἡ πομπώδης συνδία ἤθελε φθάσει εἰς τῆς δυτικῆς Μητροπόλιν, δηλονότι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Μάρκου² ὁ Ῥαββίνος προσεφώνει τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ὅστις ἀντεφώνει.³

Περὶεργον δ' εἶνε ὅτι, ἐν ᾧ καιρῷ ἡ πρόληψις δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Ἑβραίους τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς, εἰς τοιαύτας περιστάσεις οὐδόλως ἐσκανδαλίζοντο οἱ εὐσεβεῖς, ἐπειδὴ ἔθεώρουν τὴν εἴσοδον ὑπηρεσιακὸν καθήκον.

* *

Μέχρι τοῦδε οὐδὲν δυσάρεστον διηγήθημεν, οὐδένα καταδιωγμὸν. Ἀλλὰ δυστυχῶς, ὡς ἦτο ἐπόμενον, καὶ ἐν Ζακύνθῳ οἱ Ἑβραῖοι ὑπέφερον τὰς συνεπείας τῶν ἐναντίον αὐτῶν ὑπάρχουσῶν προλήψεων περὶ τῶν δῆθεν παρ' αὐτῶν τελουμένων ἀνθρωποθυσιῶν, περὶ τῆς λατρείας αὐτῶν πρὸς κεφαλὴν ὄνου καὶ ἄλλων τοιούτων. Ἡ τελευταία αὕτη πρόληψις περὶ τῆς λατρείας κεφαλῆς ὄνου εἶνε παλαιοτάτη. Εἶνε χυ-

¹ Φάκελλοι Ingressi, ἐν τῷ ἀρχιεπιφυλακίῳ τοῦ δυτικοῦ ἀρχιεπισκοπέου.

Ἐκ τῶν πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου καὶ ἐξ ἄλλων ἐπισήμων ἐγγράφων σωζομένων εἰς τὸ ἀρχιεπιφυλακίον, ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ δυτικὸς ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου Φραγκίσκος Γοτσαδίνης, καθολικὸς μὲν τὸ θρήσκευμα ἀλλ' ἔλλην τὴν πατρίδα, ἤξιον ἵνα, κατὰ τὴν εἴσοδόν του, ὑπηρετηθῇ καὶ παρὰ τοῦ Πρωτοπαπᾶ καὶ λοιποῦ τῶν Ὁρθοδόξων Κλήρου. Ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ ὅμως δὲν ἐξεπληρώθη χάρις εἰς τὸ Συμβούλιον, τὸ ὅποιον μετὰ τοῦ Προβλεπτοῦ προέλαβε σκηρὰς λιαν δυσάρεστους, αἵτινες κακὰς θὰ εἶχον συνεπείας καὶ θὰ διατάρασσον τὴν ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ δυτικῶν μεγίστην ἁρμονίαν καὶ ὁμόνοιαν.

² Πομπωδεσταδὴ ἦτο ἡ τελετὴ τῆς εἴσοδου τοῦ δυτικοῦ ἀρχιερέως· πλὴν δὲν περιγράφωμεν αὐτὴν ἐν ἐκτάσει, διότι, ὡς ὁ ἀναγνώστης βλέπει, ἱστοροῦμεν ἕτι ἀφορᾷ τοὺς Ἑβραίους.

³ Πρὸβλ. Π. Χιῶτη : Ἱστ. Ἀποστ. Τόμ. ΣΤ' σελ. 52—53.

δαία δοξασία, ἣν παρεδέχθησαν ἐπιπολαίως καὶ ἔξοχοι τῆς ἀρχαιότητος νῆες τῆς τε Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης, πηγάζει δὲ κατὰ τινας, ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ συμβάντος τῷ Μωϋσῇ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτε διέταξε τοὺς διψῶντας ὁμοφύλους του ν' ἀκλουθήσωσιν ἀγέλην ὀνάγγρων, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ παρενοήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ναοῦ τοῦ Ἰουδαίου Ποντίφικος Ὀνία, καλουμένου Ὀρειον, καὶ καθ' ἑτέρους πάλιν, ἐξ ἔτι γελοιοδεστέρων παρεξηγήσεων καὶ ἐρμηνειῶν.¹

Ἡ ἀνόητος αὕτη πρόληψις, ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, ἦτο ἐν Ζακύνθῳ πολὺ διαδεδομένη καὶ δημοτικὰ δίστιχα διέδιδον περισσώτερον αὐτὴν, οἷα τὰ τὰ ἐξῆς :

- Ὅβραϊο, Ὅβραϊο, Σμιχᾶ, ποῦ τρᾶς τὸ σιμιδάλι
Καὶ κάθσαι καὶ προσκυνᾶς τῇ Γαίδουροκεφάλῃ.
— Ψάλλουν μέσ τὸ Συναγωγῆ, σὰν νὰ ἦσαν τόσοι γάλλοι
Κ' οὐλοῖ τους προσκυνοῦν τῇ Γαίδουροκεφάλῃ.
— Θὰ σὲ κλέψω, θὰ σὲ πάρω, θὰ σὲ κάμω χριστιανῆ,
καὶ τὴν Γαίδουροκεφάλῃ θὰ τὴν φτύσουμε μαζὶ.
— Μεγάλο εἶνε τὸ κρῖμα σου, ποῦ γαίδουροκεφάλῃ,
Ἐσὺ, κυρά μου, προσκυνᾶς, ποῦ ἔχεις θεῖα κάλλη.

Τῷ 1661 Ἀνδρέας τις Μηλιώτης, ἐκ Πατρῶν, εἰσβαλὼν μετ' ἄλλων εἰς τὴν Συναγωγὴν, ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτῳ, διαρκούσης τῆς ἱεροτελεστίας, δι' ὕβρεων ἤθελε ν' ἀρπάσῃ τὴν δῆθεν γαίδουροκεφάλῃν. Οἱ ταλαίπωροι Ἑβραῖοι, διὰ τῆς βίας ἠμπόδισαν τοὺς ἐπιδρομεῖς νὰ πλησιάσωσι τὸ ἄδυτον, ἔνθα ἐφυλάττετο ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καὶ οὐχὶ κεφαλὴ ἀκαθάρτου ζῴου, ὡς ὁ Πατριεὺς ἐνόμιζεν. Ἐτρεξαν πολλοὶ χριστιανοὶ ὑπὲρ τῶν Ἑβραίων καὶ στρατιῶται ἐπανάφερον τὴν τάξιν. Οἱ παρευρισκόμενοι χριστιανοὶ πάντες ἀπεδοκίμασαν τοὺς διαταράξαντας τὴν ἡσυχίαν ἀνθρώπων δεομένων ἐν τῷ τεμένει αὐτῶν. Ὁ Μηλιώτης ἐπέμενε λοιδορῶν, ἂν καὶ ἔβλεπε τῶν πολιτῶν χριστιανῶν τῶν ἀναλαβόντων τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Ἑβραίων, καὶ ἰδίως τοῦ Παύλου, Γαῖτα τὴν ἐνθερμον μεσολάβησιν ὑπὲρ τῆς τάξεως. Τοῦ εὐπατρίδου τούτου αἱ λέξεις εἰσηκούοντο πρὸ πάντων διότι συνηγόρει ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ ἀπεκάλει γελοίαν τὴν πρόληψιν τῆς λατρείας τῆς ὀνείου κεφαλῆς, διαβεβαιῶν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐν τῷ ἱερῷ εὐσεβάτως διαφυλάττουσι τὴν βίβλον ἐκείνην, ἣν καὶ οἱ χριστιανοὶ σέβονται καὶ ὅτι οἱ Ἑβραῖοι μόνον τὸν ἀληθινὸν θεὸν λατρεύουσι. Τοῦ Γαῖτα οἱ λόγοι καὶ αἱ ὕβρεις τοῦ Μηλιώτη ἐξῆψαν ἔτι μᾶλλον τοὺς παρευρισκομένους, ἐλθόντος δὲ τοῦ συνδίκου μετὰ νέου ἀπο-

¹ Πρὸβλ. Calmet : Dictionarium Hist. Crit. Chron. Geogr. et Litter. Sacrae scripturae ἐν λέξει Asinus.

σπάσματος στρατού, άμέσως διαταγή έδόθη να οδηγήσωσι τόν Μιλιώτην δέσμιον εις τας φυλακας και να συλλάβωσι τούς περι αυτόν, προς εκφόβισιν δέ διετάχθησαν οι στρατιώται να πυροβολήσωσιν εις τόν άέρα. Η διαταγή της συλλήψεως και οι πυροβολισμοί προύξενησαν μεγάλην σύγχυσιν εις τόν πλήθος, όπερ έτράπη εις φυγήν. Ο Μηλιώτης βρωμαλέος ών διέφυγεν εκ των χειρών του συλλαβόντος αυτόν στρατιώτου και ήρξατο να τρέχη, άλλ' ό στρατιώτης άμέσως κατ' αυτού έπυροβόλησε και τόν έρριψε νεκρόν. Ο Προβλεπτής προσεκάλεσε τούς αρχηγούς των δύο χριστιανικών εκκλησιών και τούς διέταξε να κατά τας Κυριακάς εις πάσας τας εκκλησίας της νήσου κηρύξωσιν επί ένα μήνα, ότι ή πρόληψις της λατρείας του όνου είναι ανυπόστατος διότι, ως οι χριστιανοί, πιστεύουσι και οι Έβραίοι τόν Θεόν και εις τας Συναγωγάς αναγινώσκειται ή Παλαιά Διαθήκη.¹

(Έπεται συνέχεια)

Σπυρίδων δέ Βιάζης

ΑΙ ΕΚΛΟΓΑΙ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ

Toto divisos orbe Britannos, ήτοι οι Άγλοι είναι έθνος όλως ιδιόρρυθμον, είναι ή γνώμη ήν αποκομίζομεν, όταν επισκοπήσωμεν τας εκλογάς εν Μεγάλη Βρετανία, περι των οποίων εν Ελλάδα επικρατεί τόσοσιν συγκεχυμένη ιδέα. Αί εκλογαί εν Άγγλία είναι όλως διάφοροι των ήμετέρων καθώς και οι νόμοι και πρωτίστως τά ήθη. Υποψήφιοι και εκλογείς έχουν φυσιογνωμίαν άλλήως εθνικήν. Η εξ αυτών έντύπωσις εξαγεται εκ της γνησίως άγγλικής φράσεως, *the fair play*, τó άδολον άθυρμα.

Κόμματα ισχυρότατον έχοντα οργανισμόν μάχονται υπέρ δικαιωμάτων κάλλιον ή πρόσωπα υποψήφιοι ατινες άντεπεξέρχονται βήμα προς βήμα, άλλ' εκ του έμφανους και δι' ίσων όπλων, άνεχόμενοι, επίζητούντες, προτιμώντες ένίοτε τήν αντίφασιν των πάσης ύποταγής άπηλλαγμένων εκλογέων, ατινες ψηφοφορούσι μετά πάσης άνεξαρτησίας, δέν αισθάνονται ούδαμού τόν βάρυν βραχίονα δεσπότου, και ούδένα κίνδυνον διατρέχουσιν εκ του άναιδούς και ύποκριτικού του ένυπάρχοντος εν τή πιέσει υποψηφιοτήτων μάλλον ή ήτιον επισήμων. Τοιοῦτον τó θέαμα όσον περιέρχον τόσοσιν και παράμυθητικόν, εις ό παρίσταται τις όταν άποφασίση να μεταβή εις Άγγλίαν.

Εί και ή νόμιμος περίοδος του άγγλικού Παρλαμέντου είναι έπταετής, εν τούτοις καθ' εκάστην εξαετίαν συγκαλοῦνται οι εκλογαί. Δέν

¹ Φάκελλοι Rapporti, Άρχειοφυλακεϊόν.

περιμένεται ή σύγκλησις, να άρξηται ή εκλογική εκστρατεία, ήτις άλλως τε φαίνεται άει δρώσα, τόσοσιν αυτή είναι παρεσκευασμένη εκ του προτέρου ού μόνον υπό των παντοδαπών συνελύσεων, εις ός οι εν τῷ Παρλαμέντῳ βουλευταί προέρχονται άδιαλείπτως, εξηγούμενοι προς τούς εκλογείς των, άλλά και υπό του καταρτισμού και της ένιαυσίας άναθεωρήσεως των εκλογικών καταλόγων, έφ' ών άσκειται ή μάλλον δραστήριος επίβλεψις. Αί έπιτροπαί άδιαλείπτως εργάζονται, συνδέονται προς μεγάλας εταιρίας, είτε συντηρητικάς, είτε φιλελευθέρους, ατινες παρέχουσι τó σύνθημα της κινήσεως εις τούς κατέναντι άλλήλων εύρισκομένους δύο στρατούς.

Οὔτω λοιπόν, εύθυσ ως ή διάλυσις του Παρλαμέντου κηρυχθή, εκαστος εύρίσκειται εις τήν θέσιν του και εις τήν τάξιν του.

*
*

Αί εκλογαί δέν ενεργούνται ταυτόχροτως, δύνανται δέ να παραταθώσιν επί τριακονταπέντε ήμέρας, αναλόγως του χρόνου της συγκλήσεως, όρίζομένου υπό των *sheriffs* εις τας κομητείας, ή υπό των δημοτικών αρχόντων, ατινες τούς αντικαθιστώσιν εις τά προάστεια, και ατινες όνομάζονται και οὔτοι και εκείνοι *returning officers*. Η άδεια αυτή επί ένα περίπου μήνα διαρκούσα δίδεται ού μόνον να έχωσι τήν έλευθερίαν να μεταβαίνωσιν εις τούς διαφόρους συλλόγους ών προεδρεύουσιν, άλλά και ιδίως να επιτρέπηται εις τούς υποψηφίους να υποστηρίζωνται υπό των φίλων των, ατινες ήδη εξέλεγησαν. Εκ τούτου έπεται ότι εκάστη μερίς δύναται να επικαλήται καθ' εκάστην τας νίκας της, ή μάλλον να ύφίσταται άνέτως τó βάρος των ήττων της, οὔτως ώστε τó έλκυστικόν των πρώτων έπιτυχιών ούδαμού να έχη συνέπειαν, ούδεμίαν αποθάρρυνσιν, οὔτε παράθασιν τινα προθεσμίας.

Εκάστη εκλογή έχει δύο πράξεις πάνυ διακεκριμένας, τήν όνομασίαν και τήν ψηφοφορίαν, ατινες ενεργούνται εν όλίγαις ήμέραις, δημοσία προκηρυσσόμεναι προλαβόντως. Η όνομασία είναι ή παρουσίασις του υποψηφίου προκύπτει δ' εκ δηλώσεως υπογεγραμμένης υπό δέκα εκλογέων της περιφέρειας, και εγχειρίζεται τῇ ήμέρα της όνομασίας τῷ προέδρῳ του εκλογικού συλλόγου. Εάν εις μόνος υποψήφιος παραστή, τότε ή όνομασία σημαίνει εκλογήν, άπαλλάσσει ψηφοφορίας, ήτις εύλόγως θεωρεῖται περιττή. Υπάρχουσι τῷ όντι υποψήφιοι άκαταμάχητοι, και κατά τας πρό όλίγου ενεργηθείσας εν Άγγλία εκλογάς, επί 670 μελῶν του Κοινοβουλίου, μετρῶνται 70 δι' οὗς ή όνομασία ήρκεσεν, αποδιδόμενη εις αυτούς τιμῆς, ήτις καλεῖται *inopposed returns*,

Ὁ τύπος οὗτος ἀντικατέστησε τὰς πρό τινων ἐτῶν κατὰ παράδοσιν λαμβανούσας χώραν ὀνομασίας, αἵτινες, πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἐτους 1872, ἐνηργοῦντο ἐπὶ δαπέδων ἐκ σανίδων, τῶν *hustings*, ὅπου παρουσιάζοντο οἱ ὑποψήφιοι ἐνώπιον τοῦ συνηθροισμένου πλήθους, ὡς ἐνώπιον πεδίου πρὸς δρόμον, μέσῳ λαϊκῶν σκηνῶν, αἵτινες ἦσαν μία τῶν μορφῶν τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν τῶν ἡθῶν τῆς γηραιᾶς Ἀγγλίας.

Ὅταν παρίστανται πλείονες ὑποψήφιοι, ὅπερ εἶνε ὁ συνηθής κανὼν, ἡ ψηφοφορία — *the polling* — ἔπεται τῇ ὀνομασίᾳ. Πρὸ τῆς ψηφοφορίας ἐγένοντο ἐπισκέψεις κατ' οἶκον, τὸ *canvass*, καὶ ἐκλογικαὶ συνελεύσεις, τὰ *meetings*. Καὶ αἱ κατ' οἶκον ἐπισκέψεις καὶ αἱ ἐκλογικαὶ συνελεύσεις ὑπερανθρώπως πολλαπλασιάζονται, ἀλλὰ μετ' εὐθυμίας, ἥτις πάνυ σπανίως μεταβάλλεται καὶ μετ' ἀκατάσχετων λόγων καθ' ἑκάστην ἀνανεουμένων. Εἰς τὰς κατ' οἶκον ἐπισκέψεις, ὁσηδήποτε ἂν ἦ ἡ ἀγγარεία αὐτῶν, οἱ ὑποψήφιοι ἐνίοτε ἀντικαθίστανται, ἀλλ' ἐκτίθενται πολλάκις εἰς προσωπικὸν κίνδυνον, ἀφίνοντες τὸ ἐπισκεπτήριόν των, ἂν ὁ ἐκλογεὺς εἶναι ἀπὼν, εἰσερχόμενοι καὶ διαλεγόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐπὶ στιγμῇ, ἔαν τὸν εὐρωσι κατ' οἶκον, ἢ ἀρκοῦμενοι ν' ἀνταλλάξωσι μετ' αὐτοῦ χειραψίαν, οὐδέποτε ὁμως εἰσὶν ὑποχρεωμένοι νὰ καθήσωσιν. Ἐν ἀνάγκῃ, οἱ φίλοι των προστρέχουσιν εἰς βοήθειάν των, καὶ παρὰ ταῖς γυναιξίν, ἰδίως δὲ ταῖς τῆς ὑψηλοτέρας κοινωνίας, εὐρίσκουσι τοὺς καλλιτέρους βοηθοὺς. Αἱ γυναῖκες παρίστανται πανταχοῦ καὶ πρὸ πάντων παρὰ τοῖς ἀντιπάλαις ἢ δὲ παρέμβασίς τῶν ἐστὶ τόσον ἐπιφόβος, ὥστε ὑποψήφιοι τινες φρικιώσι καὶ τὴν καταγγέλλουσιν ὡς τὸ μᾶλλον κινδυνῶδες μέσον διαφθορᾶς.

*
**

Αἱ ἐκλογικαὶ συνελεύσεις συμπληροῦσι τὸ ἔργον τῶν ἐπισκέψεων ἐνίοτε εἰσι θορυβώδεις καὶ εἰς τινὰς ἐκλογικὰς περιφερείας παράγουσι βιαιότητας· ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε τιμῶσι τὰ πολιτικὰ ἥθη τῆς χώρας. Καὶ εὐλόγως εἰσὶ θορυβώδεις τὰ ἐρωτήματα παρέχεται εὐκαιρία νὰ προβάλλωνται παρὰ τοῦ προστυχόντος εἰς πάντα ὑποψήφιον, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Γλάδστονα, ὅστις, ἐν τῇ ἀκαταπονήτῳ περιουσίᾳ του, ὀφείλει νὰ τὰ ἀκούσῃ ὡς πάντες, χωρὶς νὰ δύναται νὰ τὰ διαφύγῃ, διότι τότε οἱ γογγυσμοὶ διαδέχονται τὰ χειροκροτήματα· ἐκτός δὲ σπανιωτάτων περιπτώσεων, οἱ ὑποψήφιοι δὲν ἀκούονται καὶ ἡ παρουσία τῶν γυναικῶν τῶν, αἵτινες συνοδεύουσι τὸν ὑποψήφιον, ἐπιβάλλει ἔθιμα εὐπροσηγορίας, ἅτινα πρέπον νὰ δικαιώσωμεν.

Τῶν ἐκλογῶν διεξαγομένων, οἱ τοῖχοι κατακαλύπτονται διὰ προγραμ-

μάτων καὶ διακηρύξεων· μόνον αἱ πλουσιώτεροι συνοικίαι τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ Ἄστεως στεροῦνται τούτων. Ἰδίως τὰ κεχρωματισμένα καὶ μεγίστης διαστάσεως προγράμματα ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν.

Εἰς τὰς πρό ὀλίγου χρόνου ἐνεργηθείσας ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκλογάς, ὧν τὸ *home rule*, ἦτοι τὸ Παρλαμέντον τῆς Ἰρλανδίας, φέρει τὸ κύριον κέρδος καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν τῶν συντηρητικῶν καὶ τῶν φιλελευθέρων, ἡ νέα κατάταξις τῶν ἐνωτικῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ παθήματα τῆς καταδιωκομένης Ἰρλανδίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ σύμπλεγμα τριῶν βασιλείων, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, ἀμυνωμένων κατὰ τῶν ἐπιεμένων νὰ τὰ διαιρέσωσι, καὶ ἐφ' οὗ ἴσταιται τὸ ἔμβλημα: ἐν μόνον Παρλαμέντον, μελετῶνται καὶ ἐξετάζονται ἀδιαλείπτως.

Ἡ εἰκὼν τοῦ πρωθυπουργοῦ, τοῦ λόρδου Σώλσβαρν, ἡ ἢ τοῦ Γλάδστονος, μετὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ του *great old man*, ὁ μέγας γέρον, ἐπιδεικνύεται ἄνωθεν τοῦ ὑποψηφίου τῆς δεῖνα ἢ δεῖνα μερίδος πρὸς προστασίαν του. Κατὰ τῶν ἡγετῶν τῶν δύο μερίδων τὸ ἐμπόριον τῶν εἰκόνων καὶ ἡ γελοιογραφία ἀσκοῦνται ἐλευθέρως, ἰδίως πρὸς ὑποτίμησιν ἢ ὑπερτίμησιν τῆς τῶν δημοφιλῶς μορφῆς τοῦ Γλάδστονος, μετὰ τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας τῆς τῶν ὀνόματι αὐτοῦ συνδεμένης. Ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὰ προγράμματα τῶν ὑποψηφίων ἐναντίον τῶν συναγωνιζομένων, ταῦτα ἀεὶ διαπραγματεύονται περὶ τοῦ δημοσίου βίου των· ἀλλὰ καὶ τούτων σχεδὸν δὲν γίνεται χρῆσις καὶ στρέφονται συνήθως πρὸς βλάβην ἐκείνων, οἵτινες τὰ ἐπιτρέπουσι.

*
**

Τοιαύτη ἡ ἀφιμαχία, ἥτις παρασκευάζει τὴν κραταίαν μάχην τῆς ἡμέρας τῆς ψηφοφορίας. Ἡ μάχη ἐστὶ τόσῳ μᾶλλον κρίσιμος, ὅσῳ ἡ σχετικὴ πλειοψηφία ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἐκλογὴν, χωρὶς νὰ ληφθῇ ἀνάγκη δευτέρας ψηφοφορίας, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἡ αὐστηρὰ πειθαρχία τῶν κομμάτων καὶ ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπώλειαν πλειόνον τῆς μιᾶς ἐδρῶν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, ὅπταν ἀντεπάλαισαν ὑποψήφιοι ἐργατικοὶ πρὸς φιλελευθέρους. Ἐκτός τῶν Πανεπιστημίων, ἅτινα ἔχουσιν εἰδικὴν ἀντιπροσωπευσιν καὶ εἰς λίαν περιορισμένον ἀριθμὸν κομῶν (ἐξ ὧν τὸ Ἄστυ τοῦ Λονδίνου), ὁ ἐκλογεὺς ψηφίζει ἕνα μόνον ὑποψήφιον ἐν ἑκάστη περιφερείᾳ, ὧν αἱ πλείονες περιλαμβάνουσι δέκα χιλιάδας ἐκλογέων περίπου. Πέντε ἑκατομμύρια καὶ ἑπτακόσαι χιλιάδες ἐκλογέων μετέχουσι τῆς ἐκλογῆς.

Ἀνεξαρτήτως εἰδικῶν τινῶν ἀτελειῶν, αἵτινες ἐχορηγήθησαν εἰς τὰ

μέλη τῶν σωματείων καὶ εἰς τοὺς γαιούχους, τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου ἀνήκει εἰς ὄντινα κέκτηται, καίπερ μὴ κατοικῶν εἰς αὐτήν, ἰδιοκτησίαν ὑποδομημένην ἢ μὴ, ἐνιαυσίου εἰσοδήματος διακοσίων πενήκοντα φράγκων καὶ εἰς ὄντινα κατοικεῖ τοῦλάχιστον ἀπὸ ἐνὸς ἔτους, ἄνευ οὐδενὸς ὄρου τιμήματος, οἰκίαν ἢ μέρος κειωρισμένον οἰκίας ὑποκειμένης εἰς τὴν τάξιν τῶν πενήτων, ὅπερ δὲν ἀποκλείει ἢ τοὺς νομάδας καὶ τοὺς μετ' ἐπίπλων ἐνοικιαστάς, καταλείπον οὕτω εἰς τοὺς ἐργάτας εὐρεῖαν προσέγγισιν εἰς τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα.

Ἡ ψηφοφορία ἐνεργεῖται ἀπὸ τῆς ὀγδόης ὥρας τῆς πρωίας μέχρι τῆς ὀγδόης ὥρας τῆς ἐσπέρας, οὐχὶ διὰ ψηφοδελτίων ἐντύπων ἐπὶ χάρτου σχήματος ἢ χαρακτῆρων ἀνομοίων, καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εὐδιαγνώστων, οὔτε διὰ γραμματίων διανεμομένων ἔξω καὶ ἐγχειριζομένων εἰς τοὺς ψηφοφόρους· ἀλλ' εἰς ἕκαστος ἐκλογεὺς λαμβάνει παρὰ τοῦ προέδρου τοῦ ἐκλογικοῦ γραφείου τὸν κατάλογον νομίμως σφραγισμένον, εἰς ὃν φέρονται τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων, οἵτινες παρέστησαν καὶ τὸν ἀποθέτει ἐντὸς τῆς κάλπης, ἀφοῦ πρότερον σημειώσῃ διὰ μολυβδίδος τὸ ὄνομα ἐκείνου ὃν ἐκλέγει, ἐντὸς ἐνὸς τῶν διαχωρισμάτων δι' ὧν ἐκάστη αἰθουσα ἐφοδιάζεται καὶ ὅπου οὔτε θεατὸς ἐστίν, οὔτε δύναται τις νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Τοιαύτη, ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἔτους 1872, ἦτις κατήγγησε τὴν διὰ γραφῆς ψηφοφορίαν, ἢ ἀνεκτίμητος ἐγγύησις τῆς μυστικῆς ψηφοφορίας. Ἡ λίαν εὐλαθῆς χρηστότης τῶν ἐκλογικῶν ἐνεργειῶν ἐπ' ἴσης ἀσφαλίζεται διὰ τῆς παρουσίας ἐνὸς ἀντιπροσώπου ἐκάστου ὑποψηφίου εἰς τὸ γραφεῖον, ὅπου μένουσιν ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου καὶ αἱ πάρεδροί του.

* *

Ἐκτὸς τῶν ἔργων, ἅτινα διεξάγονται ἐντὸς τῆς αἰθούσης τῆς ψηφοφορίας, καὶ ἅτινα εἰσι τόσοσιν διδακτικὰ εἰς ξένον, μεῖζον ἔτι ἐνδιαφέρον γεννᾶται ἐκ τοῦ θεάματος τῶν ἐκτὸς τελουμένων. Οὐ μόνον αἱ ἐπιτροπαὶ μονίμως συνεδριάζουσιν, ἐνίοτε ἐγγύτατα πρὸς τὰ σημεῖα καὶ τὰς ταινίας τῶν ὑποψηφίων, ἅτινα εἰσιν ἐν ἀφθονίᾳ ἀνηρητημένα, ἀλλὰ καὶ οἰκίαι πολυαριθμῶν κατοίκων, μέχρι καὶ τῶν ὑψηλοτέρων παραθύρων, φέρουσι τὰ ὀνόματα αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τῶν συναγωνιζομένων· τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐπιδεικνύονται ἐπὶ περιάκτων προγραμμάτων, κυκλοφορούντων ἀνὰ τὰς ὁδοὺς, φερομένων ἐπὶ τῶν νώτων ἀνδρῶν ἢ ἐπικαλυπτόντων ἐνίοτε ζῶα κατοικίδια, ἐλαυνόμενα διὰ χειρός. Ἐκτὸς τούτου, τὰ χρώματα τῶν ὑποψηφίων ἀναρτῶνται ἐκ τῆς κομβιοδόχης ἐκείνων·

οἵτινες τοῖς παρέχουσι τὴν ὑποστήριξιν των. Πλὴν τούτου, πάντα τὰ παντὸς εἶδους ὀχήματα τῶν φίλων των χρησιμοποιοῦνται, εἴτε χάριν τῆς προσκομίσεως τῶν προγραμμάτων των, εἴτε διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν καθυστερούντων ἐκλογέων.

Εἰς τὰς ἐργατικὰς περιφερείας ἁμαξαὶ φορτηγοὶ περιελαύνουσι σωρείας ὁμοφρονούντων· συχνάκις δ' αὐταὶ παρακολουθοῦνται ὑπὸ μουσικῶν ἀνηκόντων εἰς σωματεία. Καὶ αὐτοὶ οἱ ὑποψήφιοι, παρακολουθούμενοι ὑπὸ τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων των, ἐπιδεικνύονται εἰς τὰς ἀμάξας των, ἵνα μεταβῶσι καὶ ἐνθαρρύνουσι τοὺς ὁμογνώμονάς των, εἴτε εἰς τὰς ἐπιτροπάς, εἴτε εἰς τὴν θύραν τῶν γραφείων τῆς ψηφοφορίας, ἢ δὲ γενναίως αὐτῆ τῶν γυναικῶν οὐδέποτε τοράσσεται ἕκ τινος διαδηλώσεως. Παρίστανται ἐπ' ἴσης εἰς τὴν ἀνακῆρυξιν, ἥτις ἐνεργεῖται εἰς τὰς κόμας ἐν ὥρα λίαν προκεχωρημένη τῆς νυκτός, καὶ εἰς τὰς κομητείας τὴν ἐπαύριον τῆς ψηφοφορίας, ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἐκλογικῶν τμημάτων, ὧν αἱ κάλπαι δέον νὰ μετακομισθῶσιν εἰς τὸ κεντρικὸν γραφεῖον. Ἡ διατύπωσις τῆς ἀνακηρύξεως τελευτᾷ διὰ τῶν εὐχαριστιῶν τῶν ὑποψηφίων πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς των, χωρὶς συνήθως οὐδεμίαν ἀντέγκλησις νὰ λάβῃ χώραν, καὶ διὰ τῶν ἀμοιβαίων ἐκφράσεων εὐχαριστήσεως, αἵτινες ἀπονέμονται εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου.

Βεβαίως αἱ δαπάναι ἄς ὑφίστανται οἱ ὑποψήφιοι εἰσὶ δυσβάστακτοι, διότι δὲν περιορίζονται εἰς μόνον τὰ προσωπικά των ἔξοδα, ἀλλὰ περιλαμβάνουσιν ἅπαντα τὰ ἐπίσημα ἔξοδα τῆς ἐκλογῆς. Ἄλλ' οὐχ ἥττον αἱ δαπάναι αὐταὶ ἐπιμελῶς ἐξελέγχονται ὑπὸ τοῦ πράκτορος, εἰς ὃν εἰσι διαπεπιστευμένοι, ὅστις εὐθύνεται δι' αὐτάς, καὶ δύναται νὰ δώσῃσιν ἀφορμὴν εἰς διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς ἐκλογῆς. Αἱ διαμαρτυρίαι αὐταὶ δὲν φέρονται πλέον ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς φόβου μεροληψίας· ἐξαρτῶνται ἀπὸ δικαστῶν μετεχόντων τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐχόντων τὴν ἀδιάφευστον ἐξουσίαν, ἥτις ἀνήκει εἰς αὐτούς, προστατευομένων δὲ κατὰ πάσης ὑπονοίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσὶν ἄγνωστα τὰ σφραγισμένα γραμμάτια (bes cartes biseautés) τῆς πολιτικῆς.

Οὕτως ὅτι κυριεῖται τῶν ἐκλογῶν, εἶναι τὸ περιπαθὲς ἐνδιαφέρον ὅπερ ἕκαστος ἐπιδεικνύει κατ' αὐτάς. Αἱ τάξεις, αἵτινες ὀνομάζονται διευθύνουσαι, πόρρω ἀπέχουσαι τοῦ νὰ δεικνύωνται ἀδιάφοροι, τούναντίον τὰ πάντα μηχανῶνται ἵνα ἐπικρατήσωσιν ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ χειρῶνακτας, οἵτινες εἰς τὸ ἐξῆς εἰσέρχονται εἰς τὴν σκηνὴν, οὐδενὸς φείδονται ἵνα διευκολύνωσιν εἰς τοὺς συνηγόρους τῶν συμφε-

ρόντων των των τὴν προσέγγισιν τοῦ Παρλαμέντου. Ὁ τύπος ἐπ' ἑσῆς εὐρίσκεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ προορισμοῦ του, κατοπτρίζων τὰ ἤθη τῆς χώρας, οὐ μόνον ἐπιδεικνύμενος δρῶν καὶ ζωηρὸς ἐν τῇ πάλῃ, ἀλλ' οὐδὲ ὡς ὀρεγόμενος τὴν ὕβριν καὶ τὴν λοιδορίαν. Προσαγορεύει τοὺς νικητάς, μὴ ὑβρίζων τοὺς ἡττημένους.

Ὁ ἀρχαῖος πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς κοιμητείας, ἀφ' ἧς ἐξήρτηται τὸ Λονδῖνον, ὁ κύριος Ritchie, ὅστις ἦν μέλος τοῦ ὑπουργείου Σώλσβαρου, ἡττήθη ἐν ἐνὶ τῶν ἐκλογικῶν συλλόγων τῆς μητροπόλεως καὶ ἐν τούτοις ἡ ἔφημερίς τοῦ κυρίου Γλάδστονας, *Daily News*, ἀνωμολόγησε τὰς ἀρετάς του καὶ ἤλπισεν ὅτι θ' ἀνεύρη ἕτερον ἐκλογικὸν σύλλογον. Ὁ ἡγέτης τῆς ἐργατικῆς μερίδος, ὁ κ. Burns, ἐνίκησεν ἐν τῇ κώμῃ τοῦ *Battersea* — ἡ τότε ὑπουργικὴ ἔφημερίς, ἥτις ἰδιαζόντως τὸν κατεπολέμησεν, ὁ *Times*, χαίρει ὅτι μένει ἡ σάλπιγξ τῶν χειρωνακτικῶν.

(Κατὰ μετάφρασιν ἐκ πραγματείας τοῦ Lefèvre-Pontalis μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου).

Κ. Δραγούμης ἐφέτης.

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΕ ΑΥΤΗΣ

(ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ)

Τὸ Βυζάντιον, ὁ τόπος οὗτος ἐν ᾧ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἐγένετο τῶν ἀτόμων ἐλαττήριον καὶ ὃν δυνάμεθα καλεῖσθαι μετὰ τῆς πεπονηθείσας ἐκείνης μεθ' ἧς καλοῦμεν τὴν Ἑλλάδα κοιτίδα καὶ ἐστία τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, κοιτίδα καὶ ἐστία τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔτυχεν ὡς ἐκ τῆς ἐπιρροίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οὐκ ὀλίγων στρεβλῶν καὶ ἡμαρτημένων κρίσεων. Οἱ πεφημισμένοι ἱστορικοὶ ὄλων τῶν ἔθνῶν τῆς Δύσεως συναμιλλώμενοι ἕνεκα τῶν καθολικῶν προλήψεων καὶ τῶν παρενοήσεων τῶν παρεισφρησασῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφόρων, κατεφέροντο μεροληπτικῶς καὶ προσήπτον αὐτῶ ἐκάστοτε μέλαιναν κηλῖδα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς διανοίας, παραμορφοῦντες, παρασιωπῶντες καὶ ἀποδίδοντες εἰς διανοίας ξένων τὰ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα ἔργα. Οὕτω ἐδημιούργησαν περὶ τοῦ Βυζαντίου τὴν ἰδέαν ὡς περὶ οργανισμοῦ καταθιβρωσκομένου ἐν διαστήματι χιλιετηρίδος ὅλης ὑπὸ ἀνάτου νόσου καὶ κἀταδεδικασμένου ἐκ τῶν προτέρων εἰς βέβαιον θάνατον. Ἄλλ' ὅτε μετὰ τινὰ χρόνον ἤρξαντο ἀναδιφῶντες ἐπισταμένως τὰς σελίδας τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων, εὗρον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χώρας ταύ-

τῆς σημεῖα ὅπως ἐναντία τῶν κρίσεων καὶ ὑποθέσεων αὐτῶν, ἀνεῦρον μαρτύρια περίτρανα μεγαλοουργοῦ ἀνθρωπίνης διανοίας, ρώμης καὶ δεξιότητος, ἐθαύμασαν πολυειδῆ προϊόντα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης ἐπὶ μακρὸν διαρκοῦντα καὶ οἰοῦντι πρὸς τὴν ἐπίρροιν τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ἀντιπαλαίοντα, εὗρον ὅτι εἰς τοῦτο ὀφείλουσιν ὄλην τὴν συλλογὴν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας, εὗρον ὅτι ὑπῆρχεν ἐποχὴ καθ' ἣν ὁ βυζαντινὸς δεσποτισμὸς εἰσήγαγε δημοκρατικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ διὰ τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ ἐπάλαιε κατὰ τῶν ἰσχυρῶν ἰδιοκτητῶν κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, εὗρον ὅτι ὅπως ἐκμάθωσι τὰς βάσεις τοῦ φεουδαλικοῦ ἐν τῇ Δύσει συστήματος, ὀφείλουσιν ἵνα ἀναδράμωσιν εἰς τὰς βάσεις καὶ τὰς πηγὰς αὐτοῦ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, εὗρον ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ καταθιβρωσκόμενος οὗτος γέρον Χριστιανὸς ἀνυψοῦτο ἐκάστοτε καὶ ἠνάγκαζε πάντας ἵνα συναισθάνωνται τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ.

Ἡ μακρὰ αὕτη σειρά τῶν δραματοποιηθέντων θαυμαστῶν καὶ παραδόξων γεγονότων ἀπακαλυπτομένη βαθμηδὸν ἐκ τῆς περιβαλλούσης αὐτὴν ἀχλύος ἤρξατο οὐ μόνον ἐλκύειν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ κινεῖν τὴν ἐκπληξιν πάντων ἡμῶν τῶν χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ πείθειν σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τοῦ μεγαλωνύμου Βυζαντίου ὑπάρχει πλήρης ἐξυφασμένων συμβάντων, ἐπενεργησάντων ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς τύχης τῆς καθόλου ἀνθρωπότητος.

Τοιοῦτου ὄντος τοῦ Βυζαντίου, δῆλον ἡλίχην κέκτηται σπουδαιότητα ἡ ἐξηκριβωμένη γινῶσις οὐ μόνον τῶν περιπετειῶν, ἀς ὑπέστη ὁ τόπος οὗτος, ἀλλὰ καὶ ἡ τοπογραφία αὐτοῦ καὶ τὰ πάνσεπτα αὐτοῦ μνημεῖα, εἴτε γραπτὰ, εἴτε ἄγραφα, εἴτε λαϊκά, εἴτε ἐκκλησιαστικὰ τὰ μέχρι τὴν σήμερον περισωθέντα καὶ περὶ ὧν πλείστοι ὅσοι σοφοὶ εὐρωπαῖοι ἠσυχάλθησαν, συγγράψαντες πονήματα ἐν οἷς ὑπὸ ποικίλας ἐπόψεις ἐπραγματεύθησαν τὰ κατ' αὐτά. μεθ' ἧς ἕκαστος εἶχε δυνάμει, κρίσεως καὶ προθέσεως· εἰσὶ δὲ τὸσαῦτα τὸν ἀριθμὸν τὰ πονήματα ταῦτα, ὥστε βιβλιοθήκη ὁλόκληρος συγκροτεῖται ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς πλείστα μὲν σπουδαῖα, ἄλλα δὲ δυστυχῶς ἡμαρτημένα καὶ μεροληπτικὰ, πολλῶν προλήψεων καὶ πλανῶν καὶ φυλετικῶν ἐμπαθειῶν ἀνάμιστα.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἐξακριβώσεως τῆς τοπογραφίας καὶ τῶν πανσέπτων μνημείων τοῦ Βυζαντίου, διαλάβωμεν ἐν πρώτοις ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν δυνατὸς καθίσταται ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῶν σημείων ἐν τε τῷ κυρίῳ ἄστει καὶ τοῖς περίξ αὐτοῦ, καθόσον πολλὰ ὄντως καὶ σπουδαῖα δύναται τις νὰ προσδοκᾷ ἐκ τοῦ καθορισμοῦ τῶν σημείων ἐκείνων, ἅτινα νῦν φαίνονται κεκαλυμμένα ὑπὸ ζεφεροῦ οἰοῦντι πέπλου, καθιστάμενα σκοτεινὰ τοῖς πολλοῖς καὶ ὅπως ἀκατάληπτα.

Ὅστις ἔλαχεν ἵνα ἐπιδοθῆ ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ ἔγνω ἡλικία καὶ ὁποῖαι παρεμβάλλονται αὐτῷ ἐκάστοτε δυσχέρεια ἐπὶ τῷ καθορισμῷ τῶν τοπογραφικῶν σημείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περὶ αὐτῆς, καὶ εἶτε ἐζήτησεν ἵνα διεξέλθῃ τὰ τελειότερα περὶ Βυζαντίου συγγράμματα, εἶτε ἀπειραθῆ ἀντιπαροβολὴν τινὰ τῶν τοπογραφικῶν σχεδίων τῆς πρωτεύουσος ταύτης, πανταχοῦ προσέκρουσεν ἐναντίον ἐπανελημμένων καὶ ἔστιν ὅτε πάνυ ἀσυμβιδάστων καὶ ἀκατανόητων ἀντιφάσεων.

Ἔνεκα λοιπὸν ἐλλείψεων στερεῶν γνώσεων ἀφορωσῶν τὰς διαφόρους τοποθεσίας τοῦ Βυζαντίου, πλεῖστα ὅσα μνημεῖα παρουσιαζόμενα ἐνώπιον ἡμῶν σήμερον καθίστανται, ὡς ἐλέχθη, ἀκατάληπτα καὶ τὰ ὁποῖα τότε μόνον μετὰ θετικότητος καθορισθήσονται, ὅποτε ὀρισθῶσιν αἱ τοποθεσίαι, ἢ μᾶλλον ὅποτε αἱ γνώσεις τοῦ καθορισμοῦ τῶν διαφόρων τοποθεσιῶν συνενωθῶσιν ταῖς διεξακριβώσεσι τῶν μνημείων τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ τότε ἔξομεν τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ θὰ δυνηθῶμεν ἵνα κρίνωμεν μέχρι τίνος βαθμοῦ εἰσὶν ὀρθαὶ ἢ ἐσφαλμένοι καὶ αἱ περιγραφαὶ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων.

Εἶνε δ' ἀληθές ὅτι ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν καὶ μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένοντο μέγιστα ἐπιστημονικαὶ διερευνήσεις, ἀλλὰ τὰ θετικὰ ἐξαγόμενα τούτων ὑπῆρξαν ἀσυγκρίτως κατώτερα ἐκείνων, ἃ ἠδύνατο ἵνα ἀναμῆν τις μετὰ τὴν καταβολὴν τοσοῦτω ἐπανελημμένων καὶ μεγάλων προσπαθειῶν. Τὸ κυριώτερον δ' αἴτιον τῆς ἐν τούτῳ ἀποτυχίας, ὡς πολλάκις παρετηρήθη, προέρχεται ἀφ' ἐνός μὲν ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐπιστημονικῶν ἀνασκαφῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐξ ὀλιγωρίας πρὸς σπουδαίας ὑδρογραφικὰς καὶ γεωλογικὰς ἐρεῦνας, ὧν ἄνευ ἐν πόλει τοιαύτη, ὑποστάσῃ τοσαύτας ἀλλεπαλλήλους δηώσεις καὶ ἀλώσεις, φοβεροὺς σεισμούς, ὧν ἔνεκα οὐ μόνον ὀλόκληρος ἡ χώρα κατεστράφη, ἀλλὰ καὶ μνημεῖα ἀπειράριθμα κατεχώσθησαν ἐν τῇ γῆ, πλείστας δ' ἄλλας ἐκχωματώσεις καὶ ἐπιχωματώσεις, οὐδὲν λέγομεν δυνατόν ἐστὶν ἵνα διεξακριβωθῇ εὐχερῶς, οἱ δ' ἀποτολμώντες ποιεῖν καθορισμοὺς τοποθεσιῶν ἀγνώστων ἄνευ ἐπιτοπίων συστηματικῶν ἐρευνῶν, οὐδὲν ἕτερον παρουσιάζουσι ἡμῖν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἢ ἀποκνήματα τῶν ζωηρῶν αὐτῶν φαντασιῶν ἐπὶ γαργαλισμῷ τῆς ἰδίας αὐτῶν περὶ τὸ καινοσπουδεῖν φιλοδοξίας.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἀνασκαφῶν, δυνάμεθα εἰπεῖν, ὅτι ἀφ' οὗ ἐκάστη πυρκαϊά, ἐκάστη κατάθεσις θεμελίου λίθου νέων κτιρίων, ἐκάστη, οὕτως εἰπεῖν, συστηματικὴ καὶ κατὰ κανόνα ὄργωσις τῆς γῆς, ἀρκουσίεις συμπλήρωσιν τῶν πρώτων γνώσεων διὰ νέων τοιούτων, ἡλικίαν, ἐπανα-

λαμβάνω ὠφέλειαν θὰ ἦτο δυνατόν ἵνα ἀναμῆν τις ἐκ τακτικῶν ἀνασκαφῶν; Περὶ δὲ τῶν ὑδρογραφικῶν ἡμῶν παρατηρήσεων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς περὶ αὐτοῖς, ἴδου τίνας κρίσεις καὶ ἐπιχειρήματα φέρομεν.

Ἀναδιφῶντες, ἐπισταμένως ἀρχαίους γεωγραφικοὺς χάρτας τῆς Μαύρης Θαλάσσης τοῦ 13ου καὶ 14ου αἰῶνος, ἦτοι τὸν χάρτην τοῦ Γενουησίου Πέτρου Βισκόντου, τοῦ Φραγκίσκου Δομινίκου Πιτσιγάνη, τοῦ Νικολάου Πασκβαλίη, τοῦ Μπιάνκο, τοῦ Μπενικάζη, τοῦ κόμητος στρατηγοῦ Σερριστόρη καὶ ἄλλων, ὡς καὶ πονήματα πολλῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων καὶ συγκρίνοντες πάντας τούτους πρὸς ἀλλήλους κατ' ἐποχάς, καὶ τούτους πάλιν παραβάλλοντες πρὸς μεταγενεστέρους συγχρόνους ἱστορικοὺς καὶ γεωγράφους, παρατηροῦμεν μυρίας ὑδρογραφικὰς μεταβολάς, ὧν δυσχερεστάτη πάνυ ἀποβαίνει τιμὴ ἢ περιγραφή.

Ἐὰν δὲ ζητήσωμεν ἵνα ἀναδράμωμεν εἰς προγενεστέρους ἐποχάς, βλέπομεν ὅτι ὁ κλεινὸς ἱστορικὸς Ἡρόδοτος, ὁ διάσημος γεωγράφος Στράβων, ὁ Πλίνιος, ὁ Ἀρριανὸς καὶ ἕτεροι ἀναφέρουσι περὶ πλείστων ὄσων ποταμῶν, λιμνῶν, ρυάκων καὶ ὄρμων παραλίω πόλεων, οἵτινες σήμερον ἢ τελείως ἐξηφανίσθησαν, ἢ καὶ κατέστησαν ἀθαθέστατοι.

Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἕτεροι βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτῶν περὶ πολλῶν ποταμῶν τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ τῆς Ἀζοφικῆς, ὡς καὶ περὶ ρυάκων καὶ λιμνῶν καὶ διωρύγων, δι' ὧν συνεκοινωνοῦν πλωτῆμας οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐξιστορουμένων μερῶν, ἅτινα πάντα σήμερον οὐ μόνον ἐξηφανίσθησαν, ἀλλὰ καὶ εἰς δάση πυκνότατα μετεβλήθησαν· πολλοὶ τοιοῦτοι ποταμοὶ καὶ ρυάκες ἀναφέρονται καὶ ὑπὸ ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων Ἀράβων τοῦ Μεσαίωρος¹ τοῦ Aboulfeda, τοῦ Sems Eddin τοῦ Ibn Foszlan, τοῦ Abdoul Ambas καὶ ἄλλων, οἵτινες ἐν τούτοις σήμερον εἶτε παντελῶς ἐξηφανίσθησαν, εἶτε μόλις σώζονται καταστάντες ρυάκες ἀσήμαντοι.

Ταῦτα πάντα ἐπικυροῦνται καὶ ὑπὸ τοῦ πρὸ 230 ἐτῶν περιηγησαμένου τὴν Μαύρην θάλασσαν καὶ τὴν Ἀζοφικὴν μηχανικοῦ Beauplan² ὡς καὶ ὑπὸ τῶν γεωγράφων Reinaud Lelewel³ καὶ Jaubert.⁴ Ὁ Beauplan μάλιστα ἀναφέρει ὅτι οἱ ποταμοὶ δι' ὧν ἄλλοτε οἱ Κοζάκοι ἀνῆρχοντο καὶ κατήρχοντο μέχρι τῶν πηγῶν αὐτῶν ἐκ τῆς Μαύρης καὶ

¹ Trad. par Reinaud et par Fraehn. Geographie du moyen âge.

² Description d'Ukraine, Rouen 1660.

³ Geogr. du moyen âge.

⁴ Geogr. d'Edrisi.

Ἄζοφικῆς θαλάσσης, ἐπὶ πλοίων ἐχόντων κατ' αὐτὸν μῆκος 60 ποδῶν, πλάτος 10—12 καὶ βάθος 12, καὶ ἐφ' ὧν ἐπέβαινον οὐ μόνον 50—70 Κοζάκοι φέροντες καὶ πολεμικὰς ἀποσκευὰς καὶ τρῶφιμα, ἀλλὰ προσέτι καὶ 20—30 κωπηλάται, οὐδὲν ἤδη ἦσαν πλευστοὶ διὰ τοιαύτης χωρητικότητος πλοίων. Σήμερον δὲ οἱ ἐξιστορούμενοι οὗτοι ποταμοὶ ἐκτός τοῦ ὅτι κατέστησαν μᾶλλον ἀβαθεῖς καὶ ἐνιαχοῦ διωρίσθησαν ὑπὸ τελμάτων καὶ στρώματος γῆς ποσειδωνείου, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς μέρεσι οὐδὲν ἴχνος διαβάσεως αὐτῶν κατέλιπον, καὶ μόνον ἐν ἐκτάκτοις παλιρροίαις, ἐνιαχοῦ παρασκευαζομέναις, φαίνεται ἡ κατ' ἐπιφάνειαν ἄλλοτε εὐρύτης αὐτῶν. Πόσους δὲ λιμένας ἀναφέρει καὶ ὁ γνωστός περιηγητῆς τοῦ 17ου αἰῶνος Σαρδῶ, ἐν οἷς ἄλλοτε εὐχεοῦς ἠδύναντο ν' ἀγκυροβολήσωσι πλοῖα μεγάλης χωρητικότητος, σήμερον δὲ μίλλια ὀλόκληρα μακρὰν αὐτῶν ἴστανται; καὶ ὡς παράδειγμα ἀναφέρω τὴν Ἄζοφικὴν τῆς βαθμιαίας ἐπιχωματώσεως τῆς ὁποίας ἡ αἰτία τυγχάνει πᾶσι τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένοις γνωστή.

Κατὰ φυσικὸν λοιπὸν λόγον ἀδύνατον ἦν ὅπως καὶ ὁ τόπος ἡμῶν μὴ ὑποστῆ, ἔστω καὶ ἐν μικρῷ, τοιαύτας ὑδρογραφικὰς καὶ γεωγραφικὰς μεταβολὰς, καθόσον πρὸς μαρτυρίαν ἄλλως ἔχομεν καὶ τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα.

Τίς δὲν ἐνθυμεῖται, ἡ δὲν ἤκουσέ ποτε τῶν γονέων ἢ πάππων αὐτοῦ ἀφηγουμένων ὅτι πρὸ μιᾶς περίπου ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ ἀκατίων διὰ τοῦ βαθέος ρύακος (Βουγιούκ-Δερέ) ἠδύνατό τις ἀνέτως ἐπὶ ἡμίσειαν ὥρην, καὶ πρὸ 60ετίας ἐπὶ 10 λεπτὰ περίπου, ἵνα πλεύσῃ πρὸς βορρᾶν τῆς κοιλάδος ἐκείνης, ἥτις πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ὄθωμανῶν ἀνεγέρσεως τῶν ἐν Βαζέκιοι ὑδραγωγείων κατεκλύζετο σχεδὸν πάντοτε καὶ πρὸ πάντων ἐν ὥρᾳ χειμῶνος κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ καθίστατο πλώϊμος; Ἐπέστησα τὴν ἐμὴν προσοχὴν ἐπὶ εἰκονογραφίῳ τοῦ 18ου καὶ ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, παριστώσας τὴν κοιλάδα ταύτην, καὶ εἶδον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρὰ τῷ Κεφαλίκω, χωρὶν γειτνιαζοντι τῷ Βαθυρρύακι, ὑπῆρχον τρεῖς καὶ ἄλλοτε δύο γέφυραι ἐν ἀποστάσει κείμεναι ἐπὶ τῆς προκυμιαίας, δι' ὧν διήρχοντο τὰ ὕδατα τοῦ ἄλλοτε βαθέως τούτου ρύακος καὶ διετηρεῖτο ἡ συγκοινωνία τῶν κατοίκων τῶν μερῶν ἐκείνων· ἐγὼ δὲ πρὸ τριακονταετίας ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὸν ρύακα τοῦτον διέπλεον ἀκάτια μέχρι τοῦ γνωστοῦ νῦν κήπου τοῦ Καρακεχαγιά, καὶ σήμερον ἐν τούτοις οὐ μόνον δὲν δύναται ἵνα πλεύσῃ τις δι' ἀκατίου, ἀλλὰ καὶ ἀβρόχοις ποσὶ κατὰ τὰς πλείστας ὥρας τοῦ ἔτους νὰ διέλθῃ τοῦτον, οὕτινος μάλιστα τὸ στόμιον ὡς ἐκ τῶν βαθμιαίων ἐπιχωμάτων ἤρξατο σχηματίζον γλῶσσαν γῆς.

Ἡ τίς, γνωρίζων τὴν γεννέτειραν μου χῶραν, τὰ Θεραπειὰ καὶ ἐπιζητήσας ἐπακριβῶς ἵνα μάθῃ τὰ κατ' αὐτὴν, δὲν ἤκουσεν ἐξ αὐτοχθόνων γερόντων, διατηρησάντων ἐν ἀμεταπτώτῳ καὶ ἀδιαρρήκῳ, οὕτως εἰπεῖν, διαδοχῇ ἱκανὰς ἱστορικὰς ἀναμνήσεις, τὴν παράδοσιν ὅτι διὰ τοῦ ἐνός τῶν δύο αὐτοῦ ρυάκων, τοῦ Σογιούκ-Σου-Δερέ, μὴ ὑφισταμένου νῦν σχεδὸν καὶ τούτου, ἀλλὰ σώζοντος μόνον τὸ κατ' ἐπιφάνειαν σχῆμα, οἱ κάτοικοι πάλαι ποτὲ ἐπὶ ἀκατίων ἀνέπλεον μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς πολυμνήστου Κρύας Βρύσεως; Οἱ δὲ γονεῖς ἡμῶν ἀφηγοῦντο ἡμῖν ὅτι πρὸ ἐξηκονταετίας ἔτι ἐκ τῆς ἐξωθύρας τῆς ἐν τῷ μυχῷ τοῦ λιμένος Θεραπειῶν κειμένης οἰκίας τῶν Τσιράδων ἠδύνατό τις ἐπιβαίνειν ἀκατίου, ἐν ᾧ σήμερον ἔνεκα τῶν παρὰ τῷ στομίῳ τοῦ ρυάκος ἐπισωρευθέντων ἐπιχωμάτων ὑπάρχει οὐ μόνον λεωφόρος εὐρεῖα, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῆς, πρὸς τὸν λιμένα, καὶ κήπος ἱκανῶς εὐρύς καὶ κατάφυτος δένδρων.

Τὰ αὐτὰ παραδείγματα ἠδύναμεθα νὰ φέρωμεν ἐκ παραδόσεων προσεπικεκυρωμένων καὶ ὑπὸ ἱστορικῶν ἐρευνῶν καθόσον ἀφορᾷ καὶ τὸν ἐν Μεζάρ-Βουρνού (Σκλητρίνα τὸ πάλαι) τοῦ Βοσπόρου ρυάκα Κεστανέ-Δερέ, τὸν ρυάκα τοῦ Σωσθενίου, τὸν εὐδιον καλὸν λιμένα (Καλενδέρ νῦν) ἔνθα παρὰ τῷ ἄλλοτε στομίῳ τοῦ κόλπου ἐκείνου ὑπάρχει ἀνεγερμένον μικρὸν αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, τὸ Βαλτά-λιμάν τὸν πάλαι Γυναικῆον λιμένα καὶ κατὰ τὸν Γύλλιον Σαραντακόπαν, τοὺς ἱστορικοὺς καταστάντας ρυάκας τοῦ Ἀνατόλ-Ἰσάρ, ἥτοι τὸν Βουγιούκ Γκιόκ-Σουγιού (Ποταμώνιον) καὶ Κιουτσούκ Γκιόκ Σουγιού (Ναυσίκλειαν) ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς τοιοῦτους ἐν τῷ Βοσπόρῳ.

Ἐξ ἀφετηρίας τοιαύτης ὀρμώμενος, ἐπὶ δύο συνεχῶς ἔτη ἐπεσκεπτόμην τὸν πηλώδη Κεράτιον κόλπον, περὶ οὗ ὁ Στράβων λέγει: «εἰς γὰρ «πλείστους σχίζεται κόλπους ὡς ἂν κλάδους τινὰς, εἰς οὓς ἐμπίπτουσα «ἡ παλαμὸς ἀλίσκεται ραδίως» (βιβλ. Ζ.) καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν εἰσβάλλοντας πάλαι μὲν ποταμοὺς, νῦν δὲ ρυάκας καταστάντας, ἥτοι τὸν Κίδαριν καὶ Βάρβυσον καὶ μετ' ἐπιστασίας ἐμελέτησα τὰ ἐκατέρωθεν τῆς παραλίας αὐτῶν ἐπιχωματώματα, ἐφ' ὧν ἦδη καὶ προάστεια βλέπομεν καὶ καταφύτους πεδιάδας. Ὅτι δὲ καὶ ὁ κόλπος αὐτὸς καὶ οἱ ποταμοὶ οὗτοι πιθανὸν ἦσαν ἀβαθέστεροι ἢ νῦν, ὡς χρησιμοποιοιθέντων τῶν ἐπιχωματωμάτων αὐτῶν, ἥτοι τῶν ἐκ τροχμάλων, ἄμμου, ἰλύος καὶ τιτάνων ὄχθων αὐτῶν πρὸς πᾶν καταλλήλον πηλοπόλιαν, οὐδεμία περὶ τούτου δύναται νομίζω ἵνα ὑπάρξῃ ἀμφιβολία.

Ἰσχυροτέραν δὲ κατ' ἐμὲ ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ Κερατίου κόλπου ἐπιχωματώσιν ὑπέστη τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔνθα κατὰ μέτωπον ἐπιπίπτει ἡ σφοδρότης τοῦ ρεύματος, δηλ. ἔνθα σχηματίζεται ἐλαφρὰ κλίτομος 1α'. Ἰούλιος.

σις παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν καταρρέοντων ὑδάτων τῶν δύο συμπιπτόντων ποταμῶν, τοῦ Κιδάρεως καὶ τοῦ Βαρβύσου, ἤτοι πρὸς τὸ μέρος ἀκριβῶς τοῦ νῦν Ἐγιοῦπ καὶ ἐνθα οἱ χειμαρρωδῶς ἐκβάλλοντες οὗτοι δύο ποταμοὶ παρασύρουν ἐκάστοτε τὰ ἀποδεχόμενα ἐκ χειμάρρων ἰλυώδη μόρια, τὰ ὁποῖα, ὡς καὶ πάντες οἱ ποταμοὶ κατὰ φυσικὸν ροὴν μεταφέρουσι μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτῶν καὶ ἐκεῖ ἐναποτιθεῖσιν, ἀποτελέσαντα οὕτω βαθμηδὸν γήπεδα προεκτεινάντα τὴν παραλίαν. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον καὶ οἱ κατερχόμενοι καὶ διερχόμενοι διὰ τοῦ Ἐγιοῦπ ρυάκες καλούμενοι Ἰσλάμ μαχαλέ δερές καὶ Βουλβούλ-δερές, ὁ μὲν ἐκ τῶν προπύλων τοῦ Ραμιζ Τζιφλικ ὁ δὲ ἐκ τῶν τοῦ Καλνή Τζινάρ. Θέλει δὲ πεισθῆ πᾶς τις εἰς τὰ λεγόμενά μου, ἐὰν ἐπιζητήσῃ ἵνα μελετήσῃ ὑπὸ γεωλογικὴν ἔψωψιν τοὺς ὄχθους τῶν στιβαδῶσεων τοῦ ἐδάφους τοῦ Ἐγιοῦπ, καθότι θέλει εὖρει ταύτας συγκειμένας ἐκ τροχμάλων, ἄμμου, ἰλύος καὶ τιτάνων, συστατικῶν ἀπαντωμένων μόνον ἐν τῷ πυθμένι ποταμῶν καὶ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν, ἄπερ συνεφορήθησαν ἐνιαχοῦ καὶ συνεσωρεύθησαν ἀποτελέσαντα ὄγκους συμπαγεῖς.

Τούτου θεθέντος, ἐξάγομενον πρῶτον ὅτι τὰ παρὰ Βυζαντινοῖς ἀναφερόμενα χειροποίητα Νεώρια ἢ Λιμενάρια κατὰ τοσοῦτον μόνον ἠδύναντο ἵνα ὡς χειροποίητα καὶ ἐκαλοῦτο οὕτω, καθόσον ἐκάστοτε ἠναγκάζοντο ἵνα καθαρίζωσι τοὺς φυσικοὺς λιμένας ἐκ τῶν ἐπισωρευομένων ἐν αὐτοῖς ἐκάστοτε ἐπιχωματώσεων· δεύτερον ὅτι ἐν τῷ νῦν Ἐγιοῦπ ἐσχηματίζετο τὸ ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων ἀναφερόμενον λιμενάριον τοῦ Ἐβδόμου, ἢ ἄλλως ὁ λιμὴν τοῦ ἁγίου Μάμαντος, ὅστις συνεχόμενος μετὰ τῶν αὐτόθι δύο προρρηθέντων ρυάκων Βουλβούλ-δερὲ καὶ τοῦ Ἰσλάμ-μαχαλέ δερὲ, ἐφ' ὧν ἐν διαφόροις μέρεσι παρετηρήσαμεν βάσεις ἐν ἀποστάσει 25 καὶ πλέον μέτρων κειμένας ἀρχαίων βυζαντινῶν γεφυρῶν, ἦν οὐ μόνον εὐρὺς λιμὴν, ἀλλὰ καὶ προεκτεινόμενος πρὸς τὸ ἐσωτερικόν· καὶ τρίτον ὅτι διὰ μόνον τοῦ καθορισμοῦ τούτου πολλὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις βυζαντινοῖς συγγραφεῦσιν ἀναφερόμενα κατὰ τὴν περιφέρειαν ταύτην σκοτεινὰ καὶ ἀκατάληπτα «πέραν» καὶ «ἀντιπέραν» δέον ἵνα ἀποδοθῶσι ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν εὐρὺν τούτον λιμένα, ὅπως οὕτω καταστῶσιν εὐληπτοὶ καὶ εὐδιασάφητοι πολλὰ τοποθεσίαι ἀναφερόμεναι ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων.

Ὅτι δὲ ἐκεῖτο παρὰ τῷ λιμένι τούτῳ καὶ ἡ ἀργυρᾶ λίμνη ἢ τοσοῦτον συνεχῶς ἀπαντωμένη παρὰ τῷ Διονυσίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς βυζαντινοῖς συγγραφεῦσιν, ἔχω ἐν τούτῳ πεποιθήσιν τινα, ἣν ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μερῶν, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρῶ ἀπὸ κεινοῦ συνεργάζομαι μετὰ τοῦ εὐρυμαθοῦς φίλου μου κ. Πελεπίδα

Κούππα ἀρχιτέκτονος, ἐν δέοντι χρόνῳ, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, θέλομεν καταστήσει μετ' ἄλλων γνωστῆν. Νῦν μόνον περιορίζομαι ἵνα εἶπω πρὸς ὑμᾶς ὅτι καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐτι παρὰ τοῖς ὀθωμανοῖς τοῦ προαστείου τούτου ὕδωρ τι ἐκεῖ πλησίον ὑπάρχον καλεῖται ἀργυροῦν, τοῦ δὲ λουτρῶνος τοῦ παρὰ τὸ τέμενος τοῦ Ἐγιοῦπ κειμένου, ἐν ᾧ ἡ εἰσόδος ἐπιτρέπεται μόνοις τοῖς ὀθωμανοῖς, κατὰ παράδοσιν λέγεται ὅτι τὸ ἐν αὐτῷ ἐκ μιᾶς στρόφιγγος ρέον ὕδωρ ἐν μιᾷ γρῶνῃ (γούρνα) ἔχει τὴν πηγὴν αὐτοῦ ἐκ πηγῆς ἀργυρᾶς καὶ ὅτι πάλαι ποτὲ χριστιανῆς γυναικὸς εἰσελθούσης λάθρα ἵνα λουσθῇ ἐν αὐτῷ, ἡ κρήνη αὕτη εἶχε στερεῦσει ἐπὶ τινα χρόνον.

Ἡ αὕτη ἐπισταμένη μελέτη καὶ ἐπὶ τῶν δύο ποταμῶν Κυδάρεως καὶ Βαρβύσου ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Πρὶν ὅμως ἐνδιατριψόμεν ἐπ' αὐτῶν, ἀνάγκη πᾶσα ἵνα ἀναφέρωμεν ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς οὐδένα ποιῶσιν ἀκριβῆ τόπογραφικῶς κατ' ὄνομα καθορισμὸν τῶν δύο τούτων ποταμῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν εἴθισται ἀποδίδειν ἀδιακρίτως μνημεῖα ὑπαγόμενα ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ἐνός εἰς τὸν ἕτερον καὶ τ' ἀνάπαλιν. Οὕτω τὸν μὲν Κύδαριν τοποθετοῦσιν ἐν τῷ Ἀλῆ Μπεϊ-Σοῦ, τὸν δὲ Βάρβυσον ἢ Βορβύσην καὶ Βορβύζην καλούμενον ἐν τῷ Κεατ-χανὲ-Σουγιού (ἴδε Γύλλιον, Τουρνεδρόφιον, Γκοφιέ, Ἀνδρεώση, Κωνστάντιον, Βυζάντιον καὶ λοιποῦς), ἐν ᾧ ἐὰν ἐμελέτων ἐπισταμένως τὸ χωρίον τὸ παρ' Ἡσυχίῳ καὶ Κωδινῷ ὅτι «Κύδαρις τε καὶ Βάρβυσος ποταμοί, ὁ μὲν τῶν ἀρκτῶων, ὁ δὲ τῶν ἐσπερίων προρρέοντες» καὶ ἐποιοῦν ταυτοχρόνως καὶ κατὰ τόπον ἐρεῦνας τοπογραφικὰς, ἤθελον ἴδει ὅτι τὸ μὲν Ἀλῆ Μπεϊ-Σοῦ εἶνε ὁ Βάρβυσος ὁ καὶ πρὸς Δυσμάς, τὸ δὲ Κεατ-χανὲ Σοῦ ὁ Κύδαρις ὁ καὶ πρὸς Ἄρκτον τιθέμενοι ὅμως τὸν μὲν Κύδαριν ἀντὶ τοῦ Ἀλῆ Μπεϊ-Σοῦ τὸν δὲ Βάρβυσον ἀντὶ τοῦ Κεατ-χανὲ-Σοῦ, διαστρέφουσι καὶ τὸν καθορισμὸν ὃν δίδουσιν Ἡσύχιος καὶ Κωδινός, οἱ μόνοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων σαφῶς περὶ τούτου ἀποφαινόμενοι, θεωροῦντες τὸ μὲν Ἀλῆ Μπεϊ-Σοῦ κείμενον πρὸς βορρᾶν, τὸ δὲ Κεατ-χανὲ-Σοῦ πρὸς Δυσμάς, ὅπερ ἀγεωγράφητον.

Οἱ ποταμοὶ οὗτοι, ρυάκες μονοουχί σήμερον καταστάντες, ἦσαν καὶ εὐρύτεροι καὶ βαθύτεροι καὶ πλεῦσιμοι ἐκτενεστέρον μέχρι τῶν πηγῶν αὐτῶν, ὡς ἐπιμαρτυροῦν δὲ φέρομεν τὴν πολλαχῶς κατὰ τὸ διάστημα τῶν μελετῶν ὑμῶν εὖρεσιν βάσεων λιθίνων ἀρχαίων γεφυρῶν ἐπὶ ἐδάφους οὐδόπως προϋδίδοντος ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τὸ δυνατόν τῆς ὑπάρξεως τοιούτων. Τὸ Τὰς μπρού, ἡ νῦν λίθινη γέφυρα, ἔργον ὀθωμανικὸν τοῦ 17ου αἰῶνος, ἡ μεγαλειτέρα τῶν σωζομένων μέχρι τοῦδε ἐπὶ τοῦ

Βαρύσου γεφυρῶν, παρὰ τῷ ὑπὸ τῶν Γιανισσάρων καταστραφέντι ἄλλοτε χωρίῳ ὀνόματι Ἀγραοῦτ-κιοί, ζῶν εἰσέτι μνημεῖον προσεπικυροῖ πληρέστατα τοὺς ἐμοὺς λόγους. Ὁ ἐπισκεπτόμενος νῦν αὐτὴν θέλει ἴδει τὰς ἐκατέρωθεν τῆς μεσαίας δύο ἀψίδας αὐτῆς, τὰς καὶ μικροτέρας, κερωσμένας κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ πλέον ἐν τῇ ἀργιλλώδει ὑποστάσει.

Τὴν αὐτὴν μελέτην ἐποιήσαμην καὶ ἐπὶ τοῦ Σάγια-Δερέ ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸ Μπατάλ-ἀγιασμασί (ὑποθέτομεν ἀγίασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, διότι ἐν αὐτῷ ποιήσαντες ἐρέυνας εὑρομεν πρόσωπον τεθραυσμένον εἰκονίσματος μαρμαρίνου) Μπαλουκλή-Δερέ, εὐτὼ καλουμένον ὡς ἐκ τοῦ ἐκεῖ ἐγγὺς κειμένου Μπαλουκλή Χαβούζ, ἀρχαίας καὶ ἀγνωστοῦ σχεδὸν ὑπογείου Κινστέρνας, καὶ τὰ αὐτὰ πάντοτε προσεπορίσθην ἐξυγόμενα.

Ἐὰν δὲ διὰ τοῦ Ἀλημπέκιοι χωρίου ἐπὶ μίαν ὥραν ὀδεύσωμεν διὰ μέσον τῆς εὐρείας, ὀμαλωτάτης καὶ ἐνιαχοῦ καταφύτου κοιλάδος τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν Κέτσαν¹ καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ Κιουτσούκ-κιοί, θέλομεν ἴδει ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτῆς πλευρᾶς ρέοντα ἡρέμα ρύακα ἀσήμαντον, ὅστις ἐκβάλλει δι' ἐνὸς παρὰ τῷ Ἀλημπέκιοι πενθίῳ (δεξαμενῆς) εἰς τὸν Βάρβυσον, καὶ ὃν καλοῦσιν οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων ρεῦμα. Τὸ ρεῦμα τοῦτο νῦν κατὰ τὸ ἔαρ καθίσταται πολλαχοῦ ἀνεπαίσθητον καὶ δύναται τις ἀβρόχοις ποσὶν ἵνα διέλθῃ τοῦτο· ἀλλ' ὅ,τι ἐνισχύει ἡμᾶς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ὑποθέσει εἶνε τὰ ἐπὶ τῆς πεδιάδος ταύτης ἀπαντώμενα ἴχνη βάσεων μεγάλης ἀρχαίας λιθίνης γεφύρας. Τυχάλως δὲ μάλιστα ἐγνώμεν ὅτι ἐν τῇ πρὸ 250 ἐτῶν ἐκδεδομένη ἀποφάσει τοῦ ἐν Μακρικόι (Μακροχωρίῳ) δικαστηρίου ἐπὶ τῆς μεταξύ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Κιουτσούκ-κιοί καὶ τῶν ἱστορικῶν καταστάτων Σαγιαλίδων, (τῶν ἐκ Γενιτσάρων τῶν μόνων σήμερον περισωζομένων, περὶ ὧν ἄλλοτε τὰ καθέκαστα), διαφορᾶς ἀναφορικῶς τῶν πέριξ τῆς εἰρημένης κώμης νομῶν, ἀναφέρονται ὡς ὄρια γέφυραι καὶ κῶμαι γειτνιαζούσαι καὶ μὴ ὑφιστάμεναι σήμερον, ὧν οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι φέρονται ὡς μάρτυρες ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ. Καὶ νῦν δ' ἔτι οἱ πλησιόχωροι κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων ἐκ παραδόσεως καθορίζουσι τοποθεσίας ἀναφερομένας εἰς γεφύρας κρημνισθείσας ἐν μέρεσιν ἔνθα οὐδὲν ἴχνος τοιούτων σήμερον ὑπάρχει, καὶ ὧν ἡ ὑπαρξίς δυνατὴ καθίσταται μόνον ὅποτε παραδεχθῆ τις ὅτι καὶ ὁ ποταμὸς οὗτος πάλαι ποτὲ ἦν πλωίμος. Πράγματι δὲ γραῖα τις ἐννενηκοντοῦτις, καταγομένη ἐκ τῆς κώμης Κιουτσούκ-κιοί καὶ οἰκοῦσα ἔτι καὶ νῦν ἐν αὐτῷ, διεβεβαίωσε με ὅτι ἤκουσε πολλάκις τοῦ πατρὸς καὶ πάππου αὐτῆς διηγουμένου ὅτι ἄλλοτε δι' ἀκατίων οἱ κά-

¹ Λέξις Ἀλβανικῆ = μάνδρα.

τοικοὶ τῶν μερῶν ἐκείνων ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο διὰ τοῦ ρεύματος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς παραδόσεις ταύτας ὀφείλομεν εὐλαβεῖσθαι, καθότι «οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως, ἀόμοίως δὲ κακεῖνα καὶ ταῦτ' ἐστὶν ἀξιόπιστα» κατὰ τὸν θεῖον Ἰωάννην Χρυσόστομον.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

Γεώρ. Π. Βεγλερῆς

ΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑΝ

(Συνέχεια· ἴδε προγούμενον φυλλάδιον).

Ἄλλ' ἐὰν τῆς ποιήσεως ἡ μορφή στενότατα τυγχάνει συνδεδεμένη πρὸς τὴν βαυτεραν ὑπόστασιν τῆς ποιητικῆς οὐσίας, οὐδὲ αὕτη δύναται νὰ ἐξετασθῆ διακεκριμένως ἐκείνης. Ἐἴπομεν ἀνωτέρω πού ὅτι τῆς τέχνης τὰ δημιουργήματα ἐκλοχεύονται πάνοπλα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ καλλιτέχνου. Προτοῦ ἡ καλλιτεχνικὴ ἰδέα ἐκδηλωθῆ εἰς καλλιτεχνικὸν δημιουργήμα ἐπὶ τοῦ χάρτου, τῆς ὀθόνης ἢ τοῦ μαρμάρου, τὸ ποίημα, ὁ πίναξ, τὸ ἀγαλμα, ἐσχηματίσθη ἤδη εἰς νεφελῶδες ἵνδαλμα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ καλλιτέχνου. Ἐνταῦθα ἐγκτεται ἡ ἰδιότης τῆς δημιουργικῆς καλουμένης φαντασίας, ἣν ὁ Wundt (Φυσιολογικὴ Ψυχολογία) ἐκάλεσεν ἐνεργητικὴν φαντασίαν, ὡς ἔχουσαν τὴν ἰδιότητα νὰ ἐκλέγῃ, συνάπτῃ καὶ συνδυάζῃ τὰς ἔξωθεν προσπιπτούσας εἰκόνας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παθητικὴν φαντασίαν, τὴν ἀπλῶς προσδεχομένην καὶ ἀναπαριστῶσαν τὰς ἔξωτερικὰς ἐντυπώσεις, καθ' ἣν τὰξιν προσπίπτουσιν εἰς τὰ αἰσθητήρια. Ἡ τελειότης ἄρα ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ ἐκδηλώσει εἶνε στενότατα συνδεδεμένη πρὸς τὴν τελειότητα ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ συλλήψει.

Ἡ ἀπηκριβωμένη ἐνταῦθα ἀνάλυσις τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τῆς τελευταίας δεκαετίας καὶ ἡ εὐσυνείδητος μελέτη τῆς ἰδιοφυίας ποιητῶν διαφόρου ποιητικῆς ὑποστάσεως ἤθελεν φέρει ἡμᾶς μακράν. Ἐὰν ἐπετρέπετο ἐν τούτοις νὰ χαρακτηρίσωμεν δι' ὀλίγων λέξεων τὴν ποίησιν τῆς δεκαετίας ταύτης, χωρὶς ν' ἀδικήσωμεν τὴν μνήμην εὐγενῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ τέκνων, θὰ ἐλέγομεν ὅτι ἐν τῇ ποιήσει ταύτῃ διαβλέπομεν τὰ πρῶτα βήματα τελειοτέρας καὶ πλουσιωτέρας ἐκδηλώσεως τοῦ εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς ἑλληνικῆς φύσεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας κρυπτομένου ποιητικοῦ πλούτου. Ἴσως ἐκ πρώτης ὕψεως ἢ ἐντύπωσιν

αὐτὴ δὲν εἶνε κοινή. Ἐὰν τὰ προϊόντα τῶν καλῶν τεχνῶν εἶνε ἀβρὰ ἄνθη ὑπερτέρου πολιτισμοῦ, ἢ ἐκτίμησις τῶν προϊόντων τούτων προϋποθέτει αἰσθητικὴν ἀνατροπὴν ὑπερτέραν ἐπίσης. Τὸ ρητορικὸν στοιχεῖον, τὸ χαρακτηρίσαν κατὰ μέγα μέρος, ἐκτὸς μεγαλοφυῶν τινῶν ἐξαιρέσεων, τὴν ποίησιν τῶν πλείων παλαιότερων ποιητῶν, τὸ στοιχεῖον τοῦτο τὸ προσδίδον λάμπιν τινὰ καὶ δύναμιν ἀσταθῆ καὶ ἐπιπλαστόν, συναρπάζουσιν στιγμαίως διὰ τῆς ὑποβολῆς, ἀλλὰ μὴ ἀντέχουσιν εἰς τὴν ἡρεμον κρίσιν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν, τὸ στοιχεῖον τοῦτο, ὅπερ τροφοδοτούμενον ὑπὸ προσφάτων ἔθνικῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ φλογερῶν ἔθνικῶν ἰδεωδῶν ἀπετέλεσε τὴν μᾶλλον γοητευτικὴν λάμπιν τῶν πλείστων ποιητικῶν ἔργων τῶν παρελθουσῶν δεκαετηρίδων, δὲν διαβλέπομεν πλέον εἰς τὰς ποιήσεις τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Σουρή, τοῦ Δροσίνη, τοῦ Προβελεγίου καὶ τῶν ἄλλων τῆς συγχρόνου γενεᾶς μουσαπόλων. Τὰ ἔργα τούτων, τὰ πλείστα καὶ τὰ τελειότερα, προβάλλουσιν ὑπὸ τοὺς ἀφελεῖς ἀλλὰ γνησίους κόσμους, οὓς παρέχει εἰς αὐτὰ τὸ σεμνὸν καλλιτεχνικὸν ἔνδυμα, κόσμους ὅμως εἴτινες δὲν θαμβοῦσιν ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἐντυπώσεως, καὶ πρὸ τῶν ὁποῖον ψυχρὸν παρέρχεται τὸ πλήθος, τὸ συνειθισμένον εἰς τὰς ζωηρὰς λάμπεις, τὰ βάνασα χρώματα, τοὺς ἀκολάστους ὠραϊσμούς. Τὰ μυστικά τῆς τέχνης θέλγητρα μένουσιν ἀπόκρυφα εἰς τὰ ὄμματα τῶν πολλῶν, ἢ δὲ ἀβρὰ εὐωδία τοῦ εὐγενοῦς τῆς ποιήσεως ἄνθους δὲν ἰσχύει νὰ διεγείρῃ αἰσθησιν κεκορημένην ἐκ δριμύων καὶ βαναύσων μύρων.

Αἱ πηγαὶ πρὸς ἃς ἐστράφη ἡ ποίησις, τὴν ὁποῖαν ἐπισκοποῦμεν ἐν ταῦθα καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν οἱ δοκιμώτεροι τῶν ποιητῶν αὐτῶν διέπλυσαν τὰς ἐντεῦθεν ἐμπνεύσεις των, ἀνασκοπούμενα ἐν ταῦθα εἰς γενικὰς γραμμάς, ἴσως χρησιμεύσωσι πρὸς εἰδικωτέραν συμπλήρωσιν τῶν γενικώτερον μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων.

Αἰωνία καὶ ἀειπάρθετος πηγὴ, ἀφ' ἧς ἀντλεῖ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς ἡ ποίησις ὄλων τῶν ἔθνων καὶ ὄλων τῶν τόπων, εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ παρελθόν, τὸ παρελθόν, ὅπερ περικαλύπτουσι διὰ πέπλου μυστηριώδους οἱ χρόνοι, τὸ παρελθόν, εἴτε τὸ ἀπώτερον, τὸ ἀναζῶν εἰς τῆς τέχνης καὶ τῆς ἱστορίας τὰ μνημεῖα, εἴτε τὸ ἐγγύτερον, ὅπερ παρουσιάζει εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ποιητοῦ, ὑπὸ τὸ γλυκὺ αὐτῆς ἡμίφως, ἢ παράδοσις καὶ ἢ φάτις. Μεγάλῃ βεβαίως εἶνε ἡ ἐπὶ τῶν ποιητῶν ἐπίδρασις τοῦ παρόντος, τῆς ἀτμοσφαιρας δηλονότι ἐν ἧς ζῆ καὶ ἀναπνέει ὁ ποιητὴς καὶ ἥτις εἶνε ἢ κυρίως διαμορφοῦσα τὴν ἰδιοφυίαν αὐτοῦ, καὶ ὑποκεντῶσα ἢ μαραίνουσα τὸν συγγενῆ ποιητικὸν ἐνθουσιασμόν καὶ δημιουργοῦσα κατὰ μέγα μέρος τὸν καλλιτεχνικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα. Τὸ παρὸν ἀναμφισβητήτως ἀποτυπῶ

τὴν σφραγίδα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, οὐχὶ μόνον ὅταν τροφοδοτῆ τὴν ἐμπνευσίν των διὰ μεγάλων γεγονότων καὶ εὐγενῶν ἰδεῶν καὶ ἀβρῶν τῆς ζωῆς εἰκόνων, ἀλλὰ καὶ ὅταν οὗτοι εἰς τοῦ παρελθόντος τὰς πηγὰς ἢ τοῦ μέλλοντος τὰς ἐνοράσεις ἀναζητῶσι τὴν καλλιτεχνικὴν ὕλην. Καὶ ὅταν λέγωμεν ὅτι μεγάλοι καλλιτέχναι ὑπῆρξαν ὅσοι ἐξέφρασαν τῆς συγχρόνου ζωῆς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ πάθη, ὅσοι ἀναπαρέστησαν εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν πιστὴν τὴν ζωγραφίαν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθῶν ἅτινα δονοῦσι καὶ διακυμαίνουσι τὴν σύγχρονον τῷ καλλιτέχνῃ ζωὴν, δὲν ἀποκλείομεν βεβαίως τοῦ πανθέου τῆς τέχνης, ἐκείνους ὅσοι διὰ τοῦ πνεύματος τῆς νέας ζωῆς ἀναθερμαίνουσι καὶ ἀναζωογονοῦσι τὴν ἐκλιπούσαν τοῦ παρελθόντος ζωὴν καὶ τανύουσι τὰς πτέρυγας πρὸς τὰς μυστηριώδεις χώρας ἐκλιπόντος κόσμου, ἢ ἐκείνους ὅσοι εἰς τὸ μέλλον τὸ σκοτεινὸν καὶ ἄγνωστον φέρονται ὡς ἐπὶ προφητικῶν πτερυγῶν, διαπλάττοντες κόσμους ὄνειρώδεις καὶ ποιητικὰς οὐτοπίας. Ἀλλὰ πρὸς τὰς χώρας τοῦ παρελθόντος τὰς θελακτικὰς, πρὸς ἐκείνας κατὰ προτίμησιν πλανᾶται ἡ ποιητικὴ φαντασία, εἴτε ἵνα ἐπὶ νέων τόνων ψάλλῃ τὸ ἄσμα τῶν παλαιῶν κειρῶν, εἴτε ἵνα ἀντλήσῃ τῶν εἰκόνων τῆς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μαγεῖαν.

Διὰ τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην βεβαίως, τὸ παρελθόν, καὶ τὸ ἀπώτερον καὶ τὸ ἐγγύτερον, εἶνε ἀστείρευτον μεταλλεῖον ποιητικῶν ἐμπνεύσεων. Ὁ ἑλληὴν ποιητὴς περιφέρει τὰ βλέμματα ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἔχει πρὸ αὐτοῦ διηνεκὲς τὸ ὄραμα τοῦ παρελθόντος καὶ ἐν μιᾷ στιγμῇ ἀναζῆ μεταξὺ τῶν μᾶλλον διεστώτων αἰώνων. Τὰ μνημεῖα τῆς τῆς τέχνης, τῆς αἰωνίας καὶ ἀγήρω, εἴτε εἰς τὴν αἴθρην τῶν ἑλληνικῶν ἀνατολῶν λουόμενα, εἴτε τὸν ἀραχνούφαντον, βύσσινον, ἰώδη πέπλον τῶν δύσεων περιβαλλόμενα, εἴτε ὑψόμενα εἰς γιγαντίας γραμμάς εἰς τοῦ ἀργυροῦ σεληνόφωτος τὴν πλημμύραν, ψιθυρίζουσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ τὴν μυστηριώδη φάτιν τῶν αἰώνων. Καὶ παρὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ ταύτην φαντασμαγορίαν τοῦ ἀπωτέρου παρελθόντος, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑλλήνος ποιητοῦ ψάλλουσιν εἰς περιπαθεῖς τόνους τὸ ρωμανικὸν ἄσμα τοῦ ἐγγυτάτου παρελθόντος αἱ δροσολουμέναι παραδόσεις τοῦ ποιητικωτέρου τῶν λαῶν, αἱ ἀναθυμιάμεναι ἀπὸ τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων τὴν περιπάθειαν καὶ τὴν χάριν, ἀπὸ τῶν ἀφηγήσεων τὰ ἰδεώδη πλάσματα. Εἰς τὰ ἄσματα καὶ τὰς παραδόσεις καὶ τὰς ἀφηγήσεις ταύτας ἐμψυχοῦται ἡ ἑλληνικὴ φύσις, ἡ ἡμερος, ἡ ποικίλη, ἡ ἰδανικὴ, ἡ εὐγνώμων. Δένδρα καὶ πηγὰ καὶ ἄνθη, καὶ οἱ ἀστέρες καὶ ἡ θάλασσα, πᾶν ὅ,τι ζῆ καὶ πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει, πᾶν ὅ,τι λάμπει καὶ πᾶν ὅ,τι εὐωδᾷ, πᾶν ὅ,τι ἀποθνήσκει καὶ πᾶν ὅ,τι καταστρέφεται, ἐμψυχοῦνται ὅλη

ἀπὸ τὴν περίσσειαν τῆς ζωῆς, ἥτις διαπνέει τὴν ἑλληνικὴν ἀτμόσφαιραν, ἀπὸ τὴν πλήμμυραν τοῦ ἔρωτος, ἥτις ζωογονεῖ τὴν ἑλληνικὴν φύσιν, ἀπὸ τὴν φλόγα τοῦ ἑνθουσιασμοῦ, ἥτις εἰς τὴν χώραν αὐτὴν θερμαίνει τὸν κόσμον τῶν ζώων καὶ τὸ βασιλεῖον τῶν φυτῶν, τοῦ ἑνθουσιασμοῦ ἐκείνου ἐν τῷ ὁποίῳ κινεῖται νομίζεις ἡ ἑλληνικὴ φύσις εἰς τὸν παναρμόνιον χορὸν τῆς ζωῆς.

Καὶ ὅλαι αὗται αἱ εἰκόνες τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας αἱ ζωγραφίαι, ὅλαι συμμύγνυται καὶ ἀδελφοῦνται καὶ συμπλησιάζουσιν ἐν τῷ ἀπειρῷ τῶν αἰώνων πρὸ τοῦ ἐκστατικῆς θεωροῦ, καὶ τὰ μακρὰν φέρονται ἐγγύς καὶ τὰ ἐγγύς μακρὰν. Καὶ ὅπως ἡ διαύγεια τῆς ἑλληνικῆς ἀτμοσφαιρας συντέμνει τὰς ἀποστάσεις καὶ καθιστᾷ ὁρατὴν τὴν χρυσελεφαντίνην θεὸν τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὸν πλέοντα ἐκ Σουνίου, οὕτω καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν αἰώνων φαίνεται διαυγέστερα εἰς τὴν χώραν ἡμῶν καὶ ὁ πάγκαλος ἑλληνικὸς κόσμος ἀντικατοπτρίζεται ἐν μέσῳ ἡμῶν ὡς χθεσινὴ ὑπόστασις.

Ἀπὸ τῶν συγχρόνων λοιπὸν ἑλλήνων ποιητῶν δικαιούμεθα ν' ἀπαιτήσωμεν τὴν καλλιτεχνον, τὴν ἀβράν, τὴν εὐγενῆ παράστασιν ὄλων αὐτῶν τῶν ἐξαισιῶν θεαμάτων, ὄλων τῶν μυστηριωδῶν ἐνοράσεων τῆς ψυχῆς, ὄλων τῶν γαλανῶν ὀνείρων τῆς φαντασίας, ὄλων τῶν σκέψεων, τῶν ρεμβασμῶν καὶ τῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς, ὄλου τοῦ ὑπεργείου τούτου κόσμου τοῦ ἀνελισσομένου ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν οὐρανόν. Καὶ δικαιούμεθα ἐπομένως νὰ ὦμεν αὐστηροὶ πρὸ τῶν κακοζήλων παρακρούσεων τῆς φαντασίας, πρὸ τῆς ἀτέχνου ἀπομιμήσεως ξένων αἰσθημάτων καὶ ξένων τάσεων, πρὸ τῆς βαναύσου ἀντιλήψεως τῆς φύσεως, πρὸ τῆς χυδαίας ζωγραφίας τετριμμένων εἰκόνων, πρὸ τῶν ἀνάρθρων κραυγῶν ἐζητημένου ἑνθουσιασμοῦ, τοῦ ὁποίου ἄκαιρος πρόφασις προβάλλει συχνάκις τὸ σεμνὸν ὄνομα τῆς πατρίδος, καὶ δικαιούμεθα ἐπομένως ν' ἀποτείνωμεν πρὸς τοὺς βεβήλους: οὐ λήθει τὸ ὄνομα τῶν καλῶν καὶ τῶν ἱερῶν ἐπὶ ματαίῳ.

Εὐχάριστον εἶνε ὅτι ἐν τῇ νεωτάτῃ φάσει τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως ἡ διεύθυνσις τῆς ποιητικῆς φαντασίας ἐτρέπη ὁρόμεν φυσικώτερον, ὅστις ὑπόσχεται νὰ φέρῃ τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν ποίησιν πρὸς τὰ ἀληθῆ τεμῆνη τῆς Τέχνης. Ἡ τάσις αὕτη καὶ ἂν ἔτι ἀπὸ τοῦ νέου ἡμῶν Παρνασσῶ δὲν εἶχον ἀκουσθῆ ἔπη ἀφύγου ἐντελείας, θὰ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς λίαν παρήγορος. Ἀπλὴ ἐπισκόπησις τῆς ποιητικῆς ἐργασίας τινῶν μόνον ἐκ τῶν ποιητῶν, ὧν ἡ ἰδιοφυΐα ἐξεσημάνθη γὰρ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, θὰ ἤρκει νὰ καταδείξῃ τοῦτο.

Ὁ Γεώργιος Δροσίνης, ὁ ποιητὴς τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα ἀβρὰ φιλο-

ποιήματα στιχορρήματα βλέπομεν τὸ πρῶτον ἐν τῷ «Ραμπαγᾷ», πρῶτος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν θερινῆς διαμῶνης ἐν Εὐβοίᾳ, ἐν μέσῳ τῆς πλουσίας φύσεως τῶν εὐβοϊκῶν παραλίων, ἐν μέσῳ τοῦ φυσικοῦ βίου τῶν ἀγροτῶν, ὧν ἐνωτίζεται τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἄσματα, καὶ μετὰ τῶν ὁποίων μεταλαμβάνει τῶν ἀφελῶν θελγήτρων τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, βαπτίζει τὴν φαντασίαν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀρροτέρὰ νάματα τῆς ἑλληνικῆς φύσεως καὶ τῶν δημοτικῶν παραδόσεων, καὶ εἰς τὰς μυροδόλους ἐπιστολάς, ἃς ἐπιστέλλει τῇ «Ἐστία», τὰς «Ἀγροτικὰς Ἐπιστολάς» ζωγραφίζει μὲ ἐλαφρὰ χρώματα ὑδατογράφου συμπαθεῖς εἰκόνες τοῦ βίου ἐκείνου, ἀφελεῖς ἔρωτας, ἀγνὰ αἰσθήματα καὶ πλέκει στίχους ἀνοθεύτου εἰδυλλιακῆς χάριτος. Ὁ ὀλίγος κόσμος, ὁ δυνάμενος νὰ αἰσθανθῆ καὶ νὰ κρίνῃ τῆς τέχνης τὰ ἔργα, ὁ κεκορεσμένος ἐκ τῆς ξενотρόπου ποιητικῆς φλυαρίας, εἰς τὰς λεπτὰς καὶ ἀφελεῖς ἐκείνας σελίδας, αἵτινες ἀπλήστως ἀνεγνώσθησαν, ἀνεῦρε παρθενικὴν φιλολογικὴν ἀπόλαυσιν. Πόσον δὲ ἐπέδρασεν ἡ πρωτότυπος χάρις τῶν σελίδων αὐτῶν ἀποδεικνύει ἡ παρατηρηθεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τάσις νεωτέρων τινῶν ποιητῶν πρὸς ἀπεικόνισιν εἰδυλλιακῶν σκηνῶν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, τάσις βεβαίως πρόσκαιρος ἢ ἐνέπνευτε πνεῦμα μιμήσεως μόνον καὶ ἥτις ἐπλούτισε ἀπλῶς τὰς σελίδας τῶν περιοδικῶν μὲ ἄχρους τινὰς ἔρωτας βοσκῶν καὶ βελάσματα ἀρνίων, ἀλλὰ τάσις ὅπωςδῆποτε ἱκανὴ νὰ καταδείξῃ τὴν φιλολογικὴν ἐντύπωσιν τῶν παρθένων ἐμπνεύσεων τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ. Εἰς ποιητικὰς σημειώσεις ἐρριμμένας ἀτάκτως ἐδῶ κ' ἐκεῖ συναντᾷ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰς ἐπιστολάς ταύτας ποιημάτια ἀφελοῦς εἰδυλιακῆς χάριτος, ἀποπνέοντα τὸ ἄρωμα τοῦ βουνοῦ καὶ ἐκδηλοῦντα τὰς πρῶτας τάσεις τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ ποιητοῦ. Ἄλλ' ἀρτιώτερον ἐκδηλοῦται ὁ ποιητικὸς αὐτοῦ χαρακτῆρ διὰ τῶν «Εἰδυλλιών», ποιήσεων εἰς τὰς ὁποίας ὁ βίος τῶν χωρίων καὶ τῶν νήσων μας, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἑλληνικῆς φύσεως ἀναπαρίσταται καὶ ζωγραφίζεται ἀρτιώτερον καὶ εἰς τὰς ὁποίας τὰ πάθη, τὰ αἰσθήματα, ἡ ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀποκρυσταλλοῦνται εἰς καλλιτεχνικούς στίχους. Καί, εἴτε ψάλλει ὁ ποιητὴς τοῦ ξενητεμένου τὸν πόνον, εἴτε τὰ ἔρωτικὰ εἰδύλλια τῶν παρθένων τοῦ χωρίου, εἴτε ἐνδύει εἰς ἀρμονικούς στίχους δροσερὰς παραδόσεις εἰς τὰ *Μάτια τῆς Βασιλοπούλας* ἢ τὸ *Βοζάνι τῆς Ἀγάπης*, ἀπὸ τῶν στίχων του ἀκτινοβολεῖται ἡ θέρη ἐκείνη καὶ τὸ χρῶμα, τὸ ζωοποιῶν τὰ ἔργα ὄλων τῶν ποιητῶν ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπαξίως ἀπεδόθη τὸ ὄνομα τῶν ἐθνικῶν ποιητῶν. Ἀπὸ τῶν αὐτῶν διαυγῶν πηγῶν εἶνε ἠντλημένα αἱ ἐμπνεύσεις ὄλων τῶν νεωτέρων ἔργων τοῦ

Δροσίνη και ἡ αὐτὴ ἑλληνικὴ χάρις και ἀρμονία ἀκτινοβολεῖται ἀπὸ τῶν σελλίδων ὄλων τῶν ποιητικῶν αὐτοῦ τόμων.

Ἄλλ' ἐὰν μὲ ἐλαφρὰ χρώματα ὕδατογράφου ἐζωγράψισε τὴν ἑλληνικὴν φύσιν, και εἰς τόνους ἀφελοῦς χάριτος ἔψαλε τὰ αἰσθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὁ Γεώργιος Δροσίνης — ὁ Κωστής Παλαμᾶς, τοῦ ὁποῖου ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις και ἡ θέρημυ τοῦ αἰσθήματος ὑποδηλοῦνται ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἔργων ἐν τῷ «Μὴ Χάνεσαι» και τῇ «Ἐστία», ὁ Κωστής Παλαμᾶς, βαθύτερος ἐκεῖνος, ἀναζητῶν τοὺς μαργαρίτας τῆς ποιήσεως ὑπὸ τὰς ἐπιφανείας τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν και τῶν φυσικῶν εἰκόνων, ρίπτει ἐπὶ τῆς ὀθόνης τοῦ ποιητικοῦ πίνακος γραμμὰς και χρώματα ἀτάκτως πολλάκις, χωρὶς νὰ προσέχη εἰς τὰς κούνας λεπτομερείας, ἀλλὰ ὑπὸ τὰς γραμμὰς ἐκείνας και τὰ χρώματα ἐκπηδᾷ ἡ εἰκὼν τῆς φύσεως ἀρτιωτέρα και ζωντανωτέρα και ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις, και ἡ αἰσθηματικὴ χάρις ἐκχύνονται πάλλουσαι και ζωνταναί. Τοιαῦτα ἔργα, ἀφόγου τεχνικῆς ἐντελείας και ποιητικῆς δυνάμεως ἀπαντᾷ τις εἰς πᾶσαν σελλίδα τῶν «Τραγουδιῶν τῆς Πατρίδος», τραγουδιῶν εἰς τὰ ὁποῖα ἡ πατρὶς ἡ ὠραία, ἡ πατρὶς ἡ πολυπαθὴς, ἡ πατρὶς ἡ δοξασμένη, ἡ πατρὶς ἡ πτωχὴ, ἡ πατρὶς μὲ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς πόνους και τὰ ἰδεώδη τῆς ἐψάλη εἰς στίχους, τοὺς ὁποῖους δὲν ἀνταλλάσσομεν πρὸς ὄλους ὁμοῦ τοὺς πατριωτικούς παιᾶνας και τὰ πατριωτικὰ ἔπη και τοὺς διθυράμβους στιχουργῶν τινῶν, ἐπὶ τὰ μέτωπα τῶν ὁποῖων ἐσυληθῆ ὁ ἀμυράντινος τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ στέφανος.

Ἄλλ' ἡ ποίησις τοῦ Κωστή Παλαμᾶ εἶνε και ἡ κατ' ἐξοχὴν λουστῆσα εἰς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος τὰς πηγὰς. Ἐὰν δὲν εἶνε ὁ πρῶτος ποιητὴς, ὁ ἐμπνευσθεὶς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, εἶνε ἴσως ὁ πρῶτος ὁ αἰσθανθεὶς ταύτην ποιητικῶς και οὐχὶ ἀρχαιολογικῶς. Ἡ φαντασία αὐτοῦ διὰ τῆς νέας ζωῆς ζωογονεῖ τὸν παλαιὸν κόσμον. Ὑπὸ τὰ ψυχρὰ μάρμαρα τῶν ἀρχαίων ἀθροίζεται εὐλαβῆς πρὸ τῶν ἐνοράσεων τῆς ψυχῆς του ὁ ἀρχαῖος κόσμος, αἱ ἀττικαὶ παρθένοι παρελαύνουσι μεστὰι ζωῆς και χάριτος ἐν τῇ πομπῇ τῶν Παναθηναίων, και πρὸ τῶν ὁμοιωμάτων τῶν θεῶν ὁ ποιητὴς δὲν θαυμάζει τὸ ἔργον τοῦ τεχνίτου, ἀλλὰ καταλαμβάνεται ὑπὸ εὐσεβοῦς ἐνθουσιασμοῦ και εἰς τὰ χεῖλη του ἀναβαίνει, θερμὴ, εἰλικρινὴς, χλιαρὰ ἡ προσευχὴ. Εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ ὕμνον πρὸς τὴν Ἀθηναῖαν ψάλλει τὴν παρθενίαν, τὴν σοφίαν, τὴν δύναμιν ψάλλει τὴν ἱερὰν πόλιν τῆς θεοῦ, τὸ ἰοστέφανον ἄστν, και οἱ στίχοι του πρὸς τὴν θεὸν ἀνέρχονται ὡς θυμίαμα εὐλαβοῦς ὕμνου ἐν συντριβῇ και κατανύξει. Ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν αἰῶνων διαυγάζεται πρὸ αὐτοῦ, ἀτμόσφαιρα ἑλληνικὴ, και ἡ ἀρχαία θεὸς ἐμφανίζεται πρὸ τῶν

ὀμμάτων του ὡς ἡ Παρθένοσ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου πρὸ εὐσεβοῦς χριστιανοῦ. Καὶ ὅτε πάλιν ψάλλει τὴν φυγάδα Ἀφροδίτην, δὲν ψάλλει τὸ πάγκαλον μαρμάρινον ὁμοίωμα, ἀλλὰ ψάλλει τὴν ξηρητεμένην θεόν.

Θεά, ποῦ ζῆς ἀθάνατη μακρυὰ ἀπ' τὸ Ὀλυμπό σου,
Ἄπ' τῶν Κυθήρων τὰ νερά, κι' ἀπ' τοὺς ἀφροὺς τῆς Κύπρου,
Κι' ἀπὸ τὸν καθαρῶτατον ἀέρα τῆς Ἀθήνας,
Κι' ἀπὸ τὰργίτικα βουνὰ κι' ἀπ' τῆς Ἡλείας τοὺς κάμπους,
Κι' ἀπὸ τὴν ἡλιοφώτιστη πατρίδα, ἀπ' τὴν Ἑλλάδα!

Και πάλιν πρὸ τῶν θαυμασίων ἀναγλύφων τοῦ Κεραμεικοῦ, προσέρχεται ἵνα κλαύσῃ ἐπὶ τάφων ἀκλαύστων ἀπ' αἰῶνων και οἱ στίχοι του ἀπατριζονται ὡς θυμίαμα χριστιανικοῦ λιθωνωτοῦ πρὸ τῶν ἀρχαίων μαρμάρων και ὁ ποιητὴς ψάλλει εἰς τὸν πολεμιστὴν Δεξιλέων τὴν ἑλληνικὴν νεότητητα και ἀνδρείαν, θρηνεῖ μετὰ τοῦ Ἀγάθωνος ἀποχωριζομένου τῆς γυναικὸς του, και πρὸ τοῦ ἀναγλύφου τῆς κόρης Ἡγησοῦς ὕμνοῖ «τὸ ἀεῖζων ἐπὶ τοῦ τάφου ὄραμα τῆς ἑλληνικῆς παρθενίας και χάριτος». Τοιαῦτη παρουσιάζεται ἡ ἀρχαιότης εἰς τὰς ποιήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ποιητοῦ, ἀναζῶσα και ἀναθερμαινομένη ἀπὸ τὸν αὐτὸν πάντοτε οὐρανὸν και τὸν αὐτὸν ἥλιον.

Ἄλλὰ τὸ παρὸν, τὸ παρὸν οὐχὶ ὡς ἀποτυποῦν τὴν σφαγίδα τῆς ἐποχῆς ἐπὶ τοῦ ποιητοῦ, τὸ παρὸν ὡς πηγὴν ἐμπνεύσεως, μὴ τὸ ζητήσητε εἰς τοῦ στίχους οὐδενὸς ἄλλου ποιητοῦ, εἴτε οὗτος ὕμνοῖ τῶν φαληρικῶν περιπάτων και τῶν θερῶν ἀσύλων τῆς Κηφισίας τὰς καλλονὰς, εἴτε ψάλλει τῶν ἀθηναϊκῶν αἰθουσῶν τὰς χάριτας. Τὸ παρὸν τὸ πολιτικὸν και τὸ κοινωνικόν, τὸ παρὸν τὸ ἀληθὲς μὲ τὰς κωμικὰς του ἀπόψεις, τὸ παρὸν τὸ μεταβατικόν, ζητήσατέ το εἰς τοὺς στίχους τοῦ Σουρῆ. Ὁ Σουρῆς εἶνε ὁ συγχρονώτερος τῶν ποιητῶν. Εἴτε εἰς τὴν σειρὰν τῶν ποιητικῶν του τόμων, εἴτε εἰς τὴν σειρὰν τοῦ «Ῥωμοῦ», τὸ παρὸν παρελαύνει φωτογραφημένον. Ὁ Σουρῆς, τοῦ ὁποῖου ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις δὲν ἐξεδηλώθη μόνον ἀπὸ τοῦ Φασουλῆ Φιλοσόφου, ὁ Σουρῆς ὅστις ὑπῆρξε φιλόσοφος προτοῦ ὑποδυθῆ τὸν Φασουλῆν τοῦ Ῥωμοῦ του, ἔχει τὴν ὑγίειστέρην ἀντίληψιν τῆς συγχρόνου ζωῆς. Τὰς κοινωνικὰς κακίας διαβλέπει ὑπὸ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν ὄψιν, ὡς προϊόντα ἀτελείας, ἀμαθείας, μεταβατικότητος, ἀβδρητισμοῦ ἂν θέλετε. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ Μουσα του δὲν ὀργίζεται, τὰ βέλη του δὲν ἐμβαπτίζονται εἰς τῆς σατύρας τὴν χολῆν, και τὰ τραύματα αὐτῶν εἶνε ἀνώδυνα. Ὁ Σουρῆς σκόπτει και εἰς τὸ σκῶμμα αὐτοῦ τὸ εὐφύες, τὸ σπινθηροβολοῦν, τὸ ἄκακον, αἱ κοινωνικὰ κακία και τὰ ἐπεισόδια τῆς ἡμέρας περιβάλλονται ὄψιν ἰλαρὰν.

Ἐν γένει δὲ τὰ ποιητικὰ ἔργα και τῶν ποιητῶν τούτων και τῶν δρ-

κιμωτέρων ἐν γένει τῆς συγχρόνου γενεᾶς, ἔχουσι τοῦτον τὸν κύριον καὶ οὐσιώδη χαρακτήρα, ὅτι καὶ ὅταν δὲν αἴρωνται εἰς τὰς αἰθερίας τοῦ ὑψηλοῦ χώρου καὶ ὅταν δὲν ἐκδηλώσι ζωντανὴν καὶ πάλλουσαν τὴν εἰκόνα τῆς φύσεως καὶ τὴν ζωγραφίαν τῶν παθῶν, παρουσιάζουσι ὅμως πάντοτε σχετικὴν καλλιτεχνικὴν ἀρτιότητα καὶ εὐγένειαν καὶ πρωτοτυπίαν ἐμπνεύσεων καὶ εὐσυνείδητον ἐκτέλεσιν, καλλιτεχνικὰ προσόντα λίαν εὐόλινα καὶ καταδηλοῦντα ὅτι ἡ νεοελληνικὴ ποίησις εἰσῆλθεν εἰς στάδιον ἀνελιξέως, ὁσημέραι ἀπομακρυνόμενον τῆς ἀδρότητος τῶν πρωτογενῶν περιόδων.

* *

Ἄγνοοῦμεν ἐὰν αἱ γενικαὶ γραμμαί, διὰ τῶν ὁποίων ἐπειράθημεν, οὐχὶ νὰ χαρακτηρίσωμεν, ἀλλὰ νὰ υποδηλώσωμεν ἀπλῶς τὸν καλλιτεχνικὸν χαρακτήρα τῆς ποιητικῆς παραγωγῆς τῆς τελευταίας δεκαετίας, ἤρκεσαν νὰ ὑποδείξωσι τὴν εὐάρεστον τάσιν, ἣν ἐξεδήλωσεν ἡ νεοελληνικὴ ποίησις ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῆς φάσει πρὸς ὑγιεστεράς ἐμπνεύσεις καὶ εὐσυνείδητον περιτέχνησιν τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τῶν προϊόντων αὐτῆς, τάσιν ἣτις διαφαίνεται καὶ εἰς τὰ νεώτατα ἔργα νεωτάτων καὶ εὐελπίδων μουσπόλων· ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξῃ τις ὁ δυνάμενος ν' ἀρνηθῇ τὴν τάσιν ταύτην. Καὶ δικαιοῦμεθα ἐπομένως νὰ ἐλπίσωμεν ἀπὸ τῶν νέων ἡμῶν ποιητῶν τὴν ἀβράν, τὴν καλλιτέχον, τὴν εὐγενῆ παράστασιν ὅλων τῶν ἐξαισιῶν θεαμάτων, ὅλων τῶν μυστηριωδῶν ἐνοράσεων τῆς ψυχῆς, ὅλων τῶν γαλανῶν ὀνείρων τῆς φαντασίας, ὅλων τῶν σκέψεων, τῶν ρεμβασμῶν καὶ τῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς, ὅλου τοῦ ὑπεργείου καὶ περικαλλοῦς κόσμου, τοῦ ἀνελισσομένου ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν οὐρανόν.

(Ἐν Πειραιεῖ)

Πέτρος Ἀποστολίδης.

ΕΔΓΑΡΔΟΥ ΠΟΕ

ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Οἰνεύς. — Συγχώρει, Ἀγάθων, τὴν ἀδυναμίαν πνεύματος πρὸ μικροῦ μόλις περιβληθέντος τὴν ἀθανασίαν.

Ἀγάθων. — Δὲν εἶπες τι, φίλτατε Οἰνεῦ, τὸ ἀπαιτοῦν συγγνώμην. Ἡ γνῶσις δὲν εἶνέ τι τὸ αὐτομάτως ἐπερχόμενον, οὔτε ἐδῶ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μάθησιν, ζήτησον μετ' ἐμπιστοσύνης παρὰ τῶν ἀγγέλων γὰρ σοὶ χορηγηθῆ αὕτη!

Οἰνεύς. — Ἀλλὰ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἐκείνην ὑπαρξίν εἶχον ὀνειροπολήσει ὅτι θὰ ἔφθανον διὰ μιᾶς εἰς τὴν γνῶσιν ἀπάντων τῶν πραγμάτων, καὶ ταύτοχρόνως εἰς τὴν ἀπόλυτον εὐτυχίαν.

Ἀγάθων. — Ἄ! δὲν ἔγκειται ἡ εὐτυχία ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀποκτήσει τῆς ἐπιστήμης! Τὸ διὰ παντός γνωρίζειν εἶνε ἡ αἰώνια μακαριότης· ἀλλὰ τὸ γνωρίζειν τὰ πάντα θὰ ἦτο καταδίκη δαίμονος.

Οἰνεύς. — Ἀλλ' ὁ Ὑψιστος δὲν γνωρίζει τὰ πάντα;

Ἀγάθων. — Τὸ πᾶν ὅμως τὸ ἐνιαῖον (ἀφοῦ εἶνε ὁ Ὑψιστος) δέον ν' ἀπομείνῃ ἄγνωστον εἰς αὐτὸν τοῦτον.

Οἰνεύς. — Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ γνῶσις μας αὐξάνεται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, δὲν ἐπεταί ἀναποφεύκτως ὅτι τὰ πάντα θὰ καταστῶσιν εἰς ἡμᾶς γνωστὰ ἐν τέλει;

Ἀγάθων. — Βύθισον τὸ βλέμμα σου εἰς τὰ βῆθη τῆς ἀβύσσου! Ἄς προσπαθήσῃ ὁ ὀφθαλμός σου νὰ διεισδύσῃ εἰς τὰς ἀπειραριθμούς αὐτὰς ἀπόψεις τῶν ἀστέρων, ἐν ᾧ βραδέως διατρέχομεν τὴν ἔκτασιν, — ἀκόμη, καὶ ἀκόμη, — καὶ πάντοτε. Αὐτὸ τοῦτο τὸ πνευματικὸν δράμα δὲν φράσσουσιν ἀπολύτως τὰ κυκλοτερῆ χρυσᾶ τείχη τοῦ σύμπαντος, — τὰ τείχη αὐτὰ τ' ἀποτελούμενα ἐκ μυριάδων λαμπρῶν σωμάτων, ἅτινα ἐγείρονται εἰς μίαν ἀσύμμετρον ἐνότητα;

Οἰνεύς. — Βλέπω καθαρῶς ὅτι τὸ ἄπειρον τῆς ὕλης δὲν εἶνε ποσῶς ὄνειρον.

Ἀγάθων. — Δὲν ὑπάρχουσιν ὄνειρα ἐν οὐρανοῖς· — ἀλλὰ μᾶς εἶνε ἐδῶ ἀποκεκαλυμμένον ὅτι ὁ μόνος προορισμὸς τοῦ ἀπείρου τῆς ὕλης εἶνε τὸ νὰ παρέχῃ πηγὰς ἀπείρους, ἐν αἷς ἡ ψυχὴ νὰ δύναται νὰ κατευνάζῃ τὴν δίψαν ταύτην τοῦ *μανθάνειν*, ἣν ἔχει ἔμφυτον, — τὴν ἄσβεστον διὰ παντός, ἀφοῦ ἡ ἀπόσθεσις τῆς θ' ἀπετέλει τὴν ἐκμηδένισιν αὐτὴν τῆς ψυχῆς. Ἐρώτα με λοιπόν, Οἰνεῦ, ἐλευθέρως καὶ ἀφόβως. Ἐλθέ! θ' ἀφήσωμεν ἀριστερᾷ τὴν λαμπρὰν ἀρμονίαν τῶν Πλειάδων, καὶ θὰ ἀπολήξωμεν μακρὰν τοῦ πλήθους εἰς τοὺς ἐνάστρους λειμῶνας, πέραν τοῦ Ὠρίωνος, ὅπου ἀντὶ λευκανθέμων ἴων, θὰ εὐρωμεν τριπλᾶς ἡλίων δύσεις καὶ ἡλίους τριχρόους.

Οἰνεύς. — Καὶ τώρα, Ἀγάθων, ἐν ᾧ διατρέχομεν τὸ διάστημα, διδάξόν με! Ὅμιλοι μοι δι' οὐ τρόπου ἐξεφραζόμεθα ἐπὶ γῆς! Δὲν ἐνόησα ὅτι πρὸ μικροῦ μοι ἔλεγες, περὶ τῶν τρόπων καθ' οὓς διενεργεῖται ἡ δημιουργία, — ὅτι ἀπεκαλοῦμεν *Δημιουργίαν*, καθ' ὃν χρόνον ἡμεθα θνητοί. Ἐννοεῖς ὅτι ὁ δημιουργὸς δὲν εἶνε Θεός;

Ἀγάθων. — Ἐννοῶ ὅτι τὸ Θεῖον δὲν δημιουργεῖ.

Οἰνεύς. — Ἐξηγήθητι!

Ἀγάθων. — Ἐν ἀρχῇ μόνον, ἐδημιούργησε. Τὰ δημιουργήματα, — ὅ,τι φαίνεται δημιουργηθέν, — ἄτινα τώρα, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τοῦ σύμπαντος ἕως τοῦ ἄλλου, διανύουσιν ἀκαταπονήτως τὴν πορείαν τῆς ὑπάρξεως, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἢ ὡς ἀποτελέσματα ἑμμεσα ἢ πλάγια, καὶ ὄχι εὐθέα ἢ ἄμεσα, τῆς Θεείας Δημιουργοῦ Δυνάμεως.

Οἰνεύς. — Μεταξὺ ἀνθρώπων, Ἀγάθων μου, ἡ ἰδέα αὐτὴ θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς εἰς ὑπατον βαθμὸν αἰρετική.

Ἀγάθων. — Παρ' ἀγγέλους, ὦ Οἰνεῦ, εἶνε παραδεκτὴ ὡ ἀπλῆ ἀλήθεια.

Οἰνεύς. — Σὲ καταλαμβάνω, ἐφ' ὅσον θέλεις νὰ σημάνης ὅτι ἐνεργεῖαι τινες τοῦ ὄντος ὅπερ ἀποκαλοῦμεν Φύσιν, ἢ νόμους φυσικούς, παρέχουσιν, ὑπὸ τινος ὄρους, γέννησιν εἰς τέλεια φαινομενικῶς δημιουργήματα. Ὀλίγον πρὸ τῆς τελικῆς ἐξοντώσεως τῆς Γῆς, ἐγένοντο, ὡς ἐνθυμοῦμαι, πολυάριθμοι παρατηρήσεις λίαν ἐπιτυχεῖς ἐπὶ τοιούτων φαινομένων, ἄτινα φιλόσοφοι τινες μετὰ παιδαριώδους ἐμφάσεως ἐπιτολόφρησαν μικρόθια.

Ἀγάθων. — Αἱ περιστάσεις περὶ ὧν ὁμιλεῖς ἦσαν τῷ ὄντι ἀπλῶς, παράδειγμα δευτερευούσης δημιουργίας, — τοῦ μόνου εἶδους τῆς δημιουργίας ἧτις πάντοτε συνετελεῖτο, ἀφ' ἧς ὁ πρῶτος λόγος ἐξήνεγκε τὸν πρῶτον νόμον.

Οἰνεύς. — Οἱ ἑναστριὸς κόσμοι οἱ ἀναδύοντες ἐκ βάθους τῆς ἀθύσσου τῆς ἀνυπαρξίας καὶ ἀναλάμποντες ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, — τὰ ἄστρα αὐτά, Ἀγάθων, δὲν εἶνε τὸ ἄμεσον ἔργον τῆς χειρὸς τοῦ Κυρίου ;

Ἀγάθων. — Ἐπιθυμῶ νὰ πειραθῶ, ὦ Οἰνεῦ, νὰ σὲ ὀδηγήσω βῆμα πρὸς βῆμα πρὸς τὴν ἔννοιαν, ἣν ἔχω ὑπ' ὄψιν. Καλῶς γνωρίζεις ὅτι, ὅπως οὐδεμίᾳ σκέψις δύναται ν' ἀπολεσθῇ, δὲν ὑπάρχει ἐπίσης πρᾶξις ἢ μὴ ἔχουσα ἄπειρον ἀποτέλεσμα. Κινουῦντες τὰς χεῖρας ἡμῶν, ὅτε ἡμεθεα κάτωκοι τῆς γῆς ἐκεῖνης, προεκαλοῦμεν παλμὸν ἐν τῇ περίξῃ ἀτμοσφαίρα. Ὁ παλμὸς αὐτὸς ἠπλοῦτό ἐπ' ἄπειρον, ἕως οὐ συνεκοινώνει πρὸς πᾶν μῦρον τῆς γήινης ἀτμοσφαίρας, ἧτις, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκεῖνης καὶ διὰ παντός, ἐτίθετο εἰς κίνησιν ἐκ μόνης τῆς πράξεως αὐτῆς τῆς χειρὸς. Οἱ μαθηματικοὶ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου καλῶς εἶχον γνωρίσει τὸ γεγονός τοῦτο. Τὰ μερικὰ ἀποτελέσματα τὰ δημιουργούμενα ἐν τῷ ἀέρι ὑπὸ μερικῶν κινήσεων ὑπῆρξαν δι' αὐτοὺς τὸ ἀντικείμενον ὑπολογισμοῦ ἀκριβοῦς, — εἰς τρόπον ὥστε εὐκόλον κατέστη τὸ νὰ ὀρίσωσιν ἐν τίνι ἀκριβῶς περιόδῳ ἀνάπασις δεδομένης δυνάμεως θὰ ἠδύνατο νὰ περιέλθῃ τὴν σφαιρᾶν καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ — διὰ παντός — ἐν ἑκαστῷ ἄτομον

τῆς περιβαλλούσης αὐτὴν ἀτμοσφαίρας. Δι' ἀντιστρόφου ὑπολογισμοῦ, εὐκόλως προσδιώρισαν, — δοθέντος ἀποτελέσματος ὑπὸ ὄρους γνωστοῦς, — τὴν ἀξίαν τῆς ἀρχικῆς ἀναπάσεως. Τότε οἱ μαθηματικοί, — ἰδόντες ὅτι τ' ἀποτελέσματα δεδομένης ἀναπάσεως ἦσαν ἀπολύτως ἄπειρα, — ἰδόντες ὅτι μέρος τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων ἠδύναντο μετ' ἀσφαλούς ἀκριβείας νὰ τὸ παρακολουθῶσιν ἐν τῷ διαστήματι καὶ τῷ χρόνῳ διὰ τῆς ἀλγεβρικῆς ἀναλύσεως — καὶ συνάμα κατανοήσαντες τὸ ἀκριβές τοῦ ἀντιστρόφου ὑπολογισμοῦ, — ἐνόησαν, λέγω, ταυτοχρόνως ὅτι ἡ τοιοῦτου εἶδους ἀνάλυσις ἐνεῖχε καὶ αὐτὴ δυνάμιν ἀπείρου ἐξελίξεως, — ὅτι δὲν ὑπῆρχον ὄρια καταληπτὰ εἰς τὴν βαθμιαίαν τῆς πορείαν καὶ εἰς τὸ εὐπροσδιόριστόν τῆς, ἐξαιρέσει τῶν τοῦ ἐξενεγκόντος ἢ προσδιορίσαντος αὐτὴν πνεύματος. Ἀλλὰ φθάσαντες μέχρι τοῦ σημείου τούτου οἱ μαθηματικοὶ μας ἐσταμάτησαν.

Οἰνεύς. — Καὶ πρὸς τί, Ἀγάθων, νὰ προβῶσιν ἔτι περαιτέρω ;

Ἀγάθων. — Διότι περαιτέρω ὑπῆρχον ἀπόψεις τινὲς βαθῆς ἐνδιαφέροντος. Ἐκ τῶν ὅσων ἐγνωρίζον ἠδύναντο νὰ συμπεράνωσιν ὅτι πλάσμα πεπραιοκισμένον δι' ἀπείρου διανοίας, — πλάσμα εἰς ὃ τὸ ἄπειρον τῆς ἀλγεβρικῆς ἀναλύσεως θ' ἀπεκαλύπτετο, — ἄνευ οὐδεμιᾶς δυσκολίας θὰ παρηκολούθει πᾶσαν κίνησιν ἀποτυπουμένην εἰς τὸν ἀέρα, — καὶ διὰ τοῦ ἀέρος διαδιβαζομένην εἰς τὸν αἰθέρα — μέχρι τῶν πλέον μεμακρυσμένων κυμάνσεών τῆς, καὶ μέχρι ἐποχῆς ἔτι λίαν παρφηχημένης. Εἶνε ὄντως ἐπιδεκτικὸν ἀποδείξεως τὸ ὅτι ἐκάστη τοιαύτης φύσεως κίνησις ἀποτυπουμένη εἰς τὸν ἀέρα ὀφείλει ἐπὶ τέλος νὰ ἐπηρεάσῃ ἐν ἑκαστῷ ἄτομον περιλαμβανόμενον εἰς τὰ ὄρια τοῦ σύμπαντος καὶ τὸ δι' ἀπείρου διανοίας πεπραιοκισμένον πλάσμα, — τὸ πλάσμα τὸ ὁποῖον ἔχομεν φαντασθῆ, — θὰ ἠδύνατο νὰ παρακολουθῇ τὰς μεμακρυσμένας κυμάνσεις τῆς κινήσεως, — νὰ τὰς παρακολουθῇ, πέραν καὶ πάντοτε πέραν, ἐν ταῖς ἐπηρείαις των ἐφ' ὅλων τῶν μορίων τῆς ὕλης, πέραν καὶ πάντοτε πέραν, ἐν ταῖς τροποποιήσεσιν αἷς ἐπιβάλλουσιν εἰς τὰ παλαιὰ σχήματα, — ἢ, ἄλλαις λέξεσιν, ἐν τοῖς νέοις δημιουργήμασιν ἄτινα παράγουσιν — ἕως οὐ τὰς ἴδη τέλος συντριβομένας, καὶ τοῦ λοιποῦ ἀτελεσφόρους πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο θὰ ἠδύνατο μία τοιαύτη διάνοια, ἀλλ' ἐάν, ἐν οἷα δῆποτε ἐποχῇ, τῇ παρουσιάζετο δεδομένον τι ἀποτέλεσμα, — ἐάν, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τῶν ἀπειραριθμῶν τούτων κομητῶν ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς; θὰ ἠδύνατο ἄνευ τινὸς κόπου νὰ καθορίσῃ διὰ τῆς ἀντιστρόφου ἀναλύσεως εἰς ποῖαν ἀρχικὴν ὄθητιν ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του. Ἡ δυνάμις αὐτῆς τῆς ἀντιστρόφου ἀναλύσεως, ἐν τῇ πλήρει καὶ τῇ ἀπολύτῃ ἐντελείᾳ τῆς,

— ἡ ἰδιοφυία αὐτῆ τοῦ ἀνάγειν ἐν πάσῃ ἐποχῇ ὅλα τ' ἀποτελέσματα εἰς ὅλας τὰς αἰτίας, εἶνε προφανῶς τὸ προνόμιον τῆς Θεότητος μόνης· — ἀλλ' ἡ δύναμις αὐτῆ ἀσκειῖται, καθ' ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον τελειότητα κλίμακος, ὑπὸ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀγγελικῶν Πνευμάτων.

Οἶνεύς. — Ἄλλ' ὀμιλεῖς ἀπλῶς περὶ τῶν εἰς τὸν ἀέρα ἀποτυπουμένων κινήσεων.

Ἀγάθων. — Ὀμιλῶν περὶ τοῦ ἀέρος, ἀπέβλεπον εἰς μόνον τὸν γήινον κόσμον· ἀλλ' ἡ πρότασις γενικευομένη περιλαμβάνει τὰς κυμάνσεις τὰς δημιουργουμένας εἰς τὸν αἰθέρα, — ὅστις, εἰσδύων, καὶ μόνος εἰσδύων καθ' ὅλον τὸ διάστημα, καθίσταται τὸ μέγα μεσάζον στοιχεῖον τῆς δημιουργίας.

Οἶνεύς. — Ἄρα πᾶσα ὀλασδήποτε φύσεως κινήσις εἶνε δημιουργός ;

Ἀγάθων. — Τοῦτο εἶνε ἀναπόφευκτον· ἀλλὰ φιλοσοφία τις ἀληθῆς ἀπὸ πολλοῦ μᾶς ἔχει πληροφορήσει ὅτι πηγὴ πάσης κινήσεως εἶνε ἡ σκέψις, — πάσης δὲ σκέψεως πηγὴ, εἶνε . . .

Οἶνεύς. — Ὁ Θεός.

Ἀγάθων. — Σοὶ ὠμίλησα, Οἶνεῦ, — ὡς ὄφειλον νὰ ὀμιλῶ πρὸς τέκνον τῆς ὥραίας ἐκείνης Γῆς, ἣτις προσφάτως ἀπωλέσθη, — περὶ τῶν κινήσεων τῶν παραγομένων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς Γῆς . . .

Οἶνεύς. — Ναί, ἀγαπητὲ Ἀγάθων.

Ἀγάθων. — Καὶ ἐν ᾧ οὕτω σοὶ ὠμίλου, δὲν ἠσθάνθης διελθοῦσαν τὸ πνεῦμά σου σκέψιν τινὰ σχετικὴν πρὸς τὴν ὑλικὴν δύναμιν τῶν ἰδίων ; Ἐκάστη λέξις δὲν εἶνε κινήσις δημιουργουμένη εἰς τὸν ἀέρα ;

Οἶνεύς. — Ἀλλὰ διατί κλαίεις, Ἀγάθων, — καὶ διατί, ὦ ! διατί αἱ πτέρυγές σου ἐξασθενοῦσιν ἐν ᾧ πλανώμεθα ἄνωθεν τοῦ ὥραλου τούτου ἄστρου, — τοῦ πλέον εὐθαλοῦς καὶ ἐν τούτοις τοῦ φόβερωτέρου ἐξ ὧν ἐν τῇ πτήσῃ ἡμῶν ἔχομεν συναντήσῃ ; Τὰ λαμπρά του ἄνθη ὀμοιάζουσι πρὸς ὄνειρον αἰθέριον, — ἀλλὰ τὰ ἄγρια ἠφαιστεία του ὑπομιμνήσκουσι τὰ πάθη καρδίας παραχώδους.

Ἀγάθων. — Δὲν φαίνονται, εἶνε ! εἶνε ὄνειρα καὶ πάθη ! Τὸ ἀλόκοτον αὐτὸ ἄστρον, — πρὸ τριῶν ἡδὴ αἰώνων, ἐγώ, τὰς χεῖρας ἔχων συνεπασμένας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρυβρέκτους, — πρὸ τῶν ποδῶν τῆς ἠγαπημένης μου, — τὸ παρήγαγον εἰς τὴν ζωὴν διὰ τινων περιπαθῶν φράσεων. Τὰ λαμπρά του ἄνθη εἶνε τὰ προσφιλέστερα ὧν τῶν μὴ πραγματοποιηθέντων ὀνείρων, καὶ τὰ παράφορα του ἠφαιστεία εἶνε τὰ πάθη τῆς παραχώδεστερας καὶ τῆς πλέον ὑβρισθείσης καρδίας !

Κ. Ι. Πρασσᾶς

ΚΡΙΣΙΣ ΣΕΡΒΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ «ΜΕΡΟΠΗΣ», ΤΟΥ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

Ὡς γνωστόν, ὁ παρ' ἡμῖν Πρέσβυς τῆς Σερβίας κ. Βλάδαν Γεώργεβιτς μετέφρασεν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν σερβικὴν τὴν Μερόπην τοῦ κ. Βερναρδάκη. Ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας ἐνδιατρίβων Σέρβος διδάκτωρ Milan Savitch, ἐν ἰδιαιτέρῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ δημοσιευθέντι ἐν τῷ ἑβδομαδιαίῳ φιλολογικῷ περιοδικῷ «Ἰάβορ» φέρει λίαν εὐμενεῖς κρίσεις περὶ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Βερναρδάκη. Τὸ ἄρθρον τοῦτο κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς σερβικῆς ἔχει οὕτω :

Μερόπη. Τραγωδία εἰς πράξεις πέντε ὑπὸ κ. Δ. Ν. Βερναρδάκη, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς ἐλληνικῆς εἰς τὴν σερβικὴν ὑπὸ κ. Βλάδαν Γεώργεβιτς καὶ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ περιοδικὸν «Ὀταξβίρα» (Πατρὶς). Τεύχος Ἰουλίου 1892.

Ἐν τῷ περὶ ποιήσεως συγγράμματι αὐτοῦ (ἐν κεφαλalaίῳ Δ') ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει ὅτι ἐν πάσῃ τραγωδίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ συγγενεῖς ἢ στενοὶ φίλοι ὀλεθρίως ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς τύχης ἀλλήλων, τρία τινα κινουῦσιν ἐν ἡμῖν τὸ αἰσθημα τοῦ φόβου καὶ τοῦ οἴκτου. Πρῶτον, ὅταν συγγενὴς ἢ φίλος φονεύῃ συγγενῆ τινα ἢ φίλον ταυ καὶ γνωρίζῃ τίνα φονεύει, ὡς ἡ Μήδεια τοῦ Εὐριπίδου, ἣτις φονεύει τὰ ἑαυτῆς τέκνα· δευτέρον, ὅταν φονεύῃ, ἀλλ' ἀγνοῇ τίνα φονεύει, μανθάνῃ δὲ τοῦτο βραδύτερον, ὡς ὁ Οἰδίπους τοῦ Σοφοκλέους, ὅστις φονεύει τὸν πατέρα του καὶ τρίτον, ὅταν ἔχῃ μὲν τὴν πρόθεσιν νὰ φονεύσῃ, ἀλλ' ἀναγνωρίζῃ ἐγκαίρως τὸν ὄν προτίθεται νὰ φονεύσῃ καὶ οὕτως ἀπέχει τοῦ φόνου, ὡς ἡ Μερόπη τοῦ Εὐριπίδου, ἣτις διανοεῖται μὲν νὰ φονεύσῃ τὸν υἱὸν τῆς Αἴψυτον, ἀλλ' ἀναγνωρίζῃ αὐτὸν ἐγκαίρως καὶ οὕτω ἀπέχει τοῦ φόνου. Αὕτη ἡ τρίτη περίπτωσις εἶνε κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἡ ἀρίστη. Ἄλλ' αἱ σημεριναὶ ἡμῶν βλέψεις δὲν συνάδουσιν μὲ τὰς τοῦ Ἀριστοτέλους· ἡ δευτέρα περίπτωσις θεωρεῖται σήμερον ὑπὸ τραγικὴν ἔποψιν ὡς ἡ ἀρίστη, καὶ τοῦτο διότι ἡ μὲν πρώτη περίπτωσις εἶνε καθαυτὸ φρικώδης, ἡ δὲ τρίτη εἰς οὐδὲν ἀπολήγει ἀποτελέσμα, ἀλλὰ μόνον ἐμφαίνει πρόθεσιν, δυναμένην ἕμως νὰ προξενήσῃ συγκλίνησιν.

Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀριστοτέλους μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπεξεργάσθησαν τὸν περὶ Μερόπης μῦθον καὶ ὅτι πρῶτος ὁ

Εὐριπίδης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ρηθέντος μύθου ἔγραψε τραγωδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Κρεσφόντης». Καὶ ἀπωλέσθη μὲν σὺν τῷ χρόνῳ ἡ τραγωδία αὕτη, ἀλλὰ διεσώθη ὁ μῦθος, ὅστις καὶ μόνος εἶνε ἐξαιρέτως τραγικός. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν περὶ τὴν δραματικὴν συγγραφὴν τρόπον τοῦ Εὐριπίδου, τὰ ἐναπολειφθέντα αὐτοῦ ἔργα ὡς καὶ τὴν ἐπιρροὴν ἣν ταῦτα ἐξήσκησαν ἐπὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ καὶ πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ περὶ Μερόπης μῦθος ἐδημιουργήθη τρόπον τινὰ πρὸς χρῆσιν τοῦ Εὐριπίδου καὶ ὅτι μόνος αὐτὸς ἠδύνατο νὰ ἐπεξεργασθῆ δεόντως τὸν μῦθον πρὸς συγγραφὴν ἀληθοῦς τραγωδίας. Ἐτεροι ποιηταὶ οὐδὲ κἀν διενεθήσαν νὰ χρησιμοποιήσωσι αὐτὸ τὸ θέμα· δικαίως λοιπὸν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποκαλεῖ τὸν Εὐριπίδην τὸν τραγικώτερον τῶν ποιητῶν· ὁ δὲ μέγας αὐτοῦ ἀντίπαλος ὁ Σοφοκλῆς, λέγει ὅτι αὐτὸς μὲν (ὁ Σοφοκλῆς) παρουσιάζει τοιοῦτους χαρακτῆρας, ὁποῖους ὁ ποιητὴς ὀφείλει νὰ δημιουργήσῃ, ὁ δὲ Εὐριπίδης παρουσιάζει τοιοῦτους, ὁποῖους πρέπει νὰ ἔχῃσι τὰ ὄντα πρόσωπα. Ἄρα ὁ Σοφοκλῆς εἰκονίζει τοὺς ἀνθρώπους οὕτως ὅπως ὡς ἔγγιστα ὀφείλουσι νὰ ὦσιν, ὁ δὲ Εὐριπίδης οὕτως ὡς πράγματι εἶνε.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Εὐριπίδης εἶνε ὁ μᾶλλον πλησιέστερος εἰς τὴν ἔνοιαν, ἣν περὶ τραγωδίας σήμερον ἔχομεν. Ὁ Εὐριπίδης εἶνε πραγματιστὴς συνάμα δὲ καὶ καλλιτέχνης, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰς περιπετείας, ἃς ὁ μῦθος παρέχει, ἀλλὰ δημιουργῶν καὶ πλείστας ἄλλας νέας. Οὐδόλως λοιπὸν παράδοξον ὅτι τοιοῦτος ποιητὴς συνεκίνησε τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ συμπολίτας καὶ αὐτὸν τὸν μέγαν Σωκράτην, ἐξήσκησε δὲ μεγάλην ἐπιρροὴν οὐ μόνον ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρως δραματικῆς ποιήσεως, ὡς λόγου χάριν ἐπὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς ποιήσεως καὶ καλλιτεχνίας. Ἡ ἀξία ὅμως αὐτοῦ μόνον μετὰ θάνατον ἀνεγνωρίσθη, διότι κατὰ τὸν βίον του ματαίως ἠγωνίσθη ἐναντίον τῶν παλαιῶν παραδόσεων τῆς τέχνης, ἣν ὁ Σοφοκλῆς ἀντεπροσώπευεν. Ἡ ὑπόληψις ἥς ἀπολαμβάνει ὁ Εὐριπίδης, λέγει ὁ Κούρτιος, ἔγκειται ἐν τῇ ἐπιτυχεῖ χρήσει τῶν ἀρχαίων μύθων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Ὁ Εὐριπίδης ἐπόθησε τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν παράστασιν χαρακτῆρων, ὁποῖοι πράγματι ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσιν, ὁ δὲ πόθος οὗτος ἐπικρατεῖ καὶ σήμερον καὶ θὰ ἐπικρατῆ ἀείποτε ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσει.

Μεταξὺ πάντων τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μύθων ὁ μᾶλλον ἐλύσας τὴν προσοχὴν τῶν νεωτέρων δραματικῶν εἶνε ὁ περὶ Μερόπης. Τὸν μῦθον τοῦτον ἐχρησιμοποίησε πρὸς ποιήσιν τραγωδίας ἡ τοῦλάχιστον ἔδωσε δι' αὐτοῦ σχέδιον τοιαύτης ὁ καρδινάλιος Ρισελιὲ κατὰ τὸ ἔτος 1641

ὑπὸ τὸν τίτλον «Τηλεφόντης». Βραδύτερον ἐπεξεργάσθησαν τὸ αὐτὸ θέμα ὁ Γιλβέρτης καὶ ὁ Σαπέλ, πρὸ πάντων δὲ ὁ Ἰταλὸς Μάφιος καὶ ὁ γάλλος Βολταῖρος. Ὁ Μάφιος ἔγραψεν ἐν ἔτει 1713 τὴν Μερόπην του, ἣν οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ λίαν ἐξετίμησαν, ὁ δὲ Βολταῖρος ἀνωμολόγησεν ὅτι πρῶτος ὁ Μάφιος κατάρθρωσε νὰ ποιήσῃ τραγωδίαν ἀνευ ἐρωτικῆς πλοκῆς. ἔνθα τὸ μητρικὸν φίλτρον παρέχει ὅλας τὰς περιπετείας. Ἡ Μερόπη τοῦ Βολταίρου παρεστάθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1743 καὶ ἐπέτυχε πληρέστατα.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω τραγωδιῶν αἱ μόναι γνωσταὶ εἰς ἐμὲ εἶνε ἡ τοῦ Βολταίρου καὶ ἡδη ἡ νεωτέρα τοῦ Βερναρδάκη. Ἡ πρώτη ἐγγραφή εἰς ποιήσιν ὁμοιοκαταληκτοῦσαν, ἡ δὲ δευτέρα εἰς πεζὸν λόγον· τοῦλάχιστον οὕτω μετέφρασεν αὐτὴν ὁ κ. Βλάδαν. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Βολταῖρος προσεκολλήθη καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὸν μῦθον, ὁ Βερναρδάκης ἀπ' ἐναντίας μικρὰν αὐτοῦ ἔκαμε χρῆσιν καὶ ἐποίησέ τραγωδίαν ὄντως ἐξαιρετον ἐν τῇ ἀληθεῖ τῆς λέξεως σημασίᾳ. Ἡ τραγωδία τοῦ Βολταίρου ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῆ «Πολυφόντης», διότι ὁ Πολυφόντης πράγματι εὕρισκει ἐν αὐτῇ τραγικὸν τέλος, ἐνῶ ἡ τοῦ Βερναρδάκη τραγωδία ἡ ὀνομασθεῖσα «Μερόπη» δικαίως φέρει τὸν τίτλον τοῦτον.

Θέλω ἐν ἀρχῇ ἐκθέσει τὸν μῦθον, ἵνα γίνῃ δῆλον πῶς ὁ Βερναρδάκης μεγαλοφυῶς ἐνόησεν αὐτὸν καὶ τὸν ἐπεξεργάσθη πρὸς ποιήσιν τραγωδίας.

Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν διανομὴν τῆς Πελοποννήσου, μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Δωριέων κατὰ τὸν 11ον π. Χ. αἰῶνα, ἡ εὐφορος Μεσσηνία περιήλθεν εἰς τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Κρεσφόντην, ὅστις συνεζεύχθη τὴν Μερόπην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Κυψέλου, ἐκ τῆς ὁποίας ἔσχε τρεῖς υἱούς. Ἡ ἐν Μεσσηνίᾳ μεταπολίτευσις συνετελέσθη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον εἰρηνικῶς, καθότι ὁ Κρεσφόντης, πιθανῶς τῇ εἰσηγήσει τῆς Μερόπης, προσεπάθησε νὰ συνδιαλλάξῃ νικητὰς καὶ νικηθέντας καὶ νὰ συγχωνεύσῃ αὐτοὺς εἰς ἓν ἔθνος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤρесе τῇ τῶν Δωριέων ἀριστοκρατίᾳ, ἥτις στασιάζει ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐπίσης Ἡρακλείδου Πολυφόντου. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν φονεύεται ὁ Κρεσφόντης καὶ σὺν αὐτῷ καὶ οἱ δύο πρεσβύτεροι υἱοὶ του, μόλις δὲ σωθεὶς ὁ νεώτερος υἱὸς του Αἴπυτος μεταφέρεται παρὰ τινὰ φίλον εἰς Αἰτωλίαν. Ὁ Πολυφόντης ἀρπάζει τὴν ἐξουσίαν, ὅπως ἀποκτήσῃ δὲ καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν κατοίκων, νυμφεύεται καὶ τὴν χήραν τοῦ Κρεσφόντου Μερόπην. Ἀλλ' ὁ Πολυφόντης δὲν εἶνε ἀσφαλῆς ἐφόσον ζῇ ὁ υἱὸς τῆς Μερόπης, τούτου δ' ἕνεκα ὑπόσχεται ἀ-

¹ Σημ.: Ἡ Μερόπη τοῦ κ. Βερναρδάκη μετεφράσθη εἰς πεζὸν λόγον, ἵνα μὴ χάριν τῶν στίχων ἀπολεσθῆ ἡ καλλονὴ καὶ τῆς ἐλαχίστης φράσεως.

μοιβήν εἰς ὄντινα ἤθελε φέρεи τὴν κεφαλὴν τοῦ Αἰπύτου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Αἰπυτος ἐνηλικιωθεὶς καὶ γνωρίσας τίς ἦτο, ἀποφασίζει νὰ μεταβῆ εἰς Μεσσηνίαν καὶ ἐκδικηθῆ τὸν πατέρα του· ἔργεται λοιπὸν εἰς Μεσσηνίαν καὶ παρουσιάζεται εἰς τὸν Πολυφόντην ὑπὸ ψευδὲς ὄνομα καὶ ὡς φονεὺς τοῦ Αἰπύτου. Ἡ Μερόπη μαθοῦσα ὅτι ὁ ἐλθὼν ξένος εἶνε ὁ φονεὺς τοῦ Αἰπύτου, ἀποφασίζει νὰ φονεύσῃ αὐτόν, ἀλλ' ἐν τῇ κρίσιμῳ στιγμῇ ἀναγνώριζει τὸν υἱὸν τῆς καὶ συνεννοεῖται μετ' αὐτοῦ νὰ φονεύσωσι τὸν Πολυφόντην, ὃν πράγματι φονεύει ὁ Αἰπυτος καὶ καταλαμβάνει τὴν ἐξουσίαν.

Τοιοῦτος ὁ μῦθος. Κατὰ δὲ τὴν ἱστορίαν, ὁ Αἰπυτος δὲν ἦτο υἱὸς τῆς Μερόπης, ἀλλ' Ἀρκὰς τις, ὅστις ἐκίνησε στάσιν ἐν Μεσσηνίᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρεσφόντου καὶ κατέλαβε τὴν ἐξουσίαν.

Ὁ Βολταῖρος μετεχειρίσθη τὸν μῦθον μετὰ τινος παραλλαγῆς· κυρίως εἰπεῖν προετίμησε ἐτέραν παράδοσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Πολυφόντης δὲν ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν Μερόπην εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ βραδύτερον, τοῦτέστι μετὰ τὴν ἐπιστρέφην τοῦ Αἰπύτου καὶ τὴν ἀναγνώρισίν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Μερόπης καὶ τὴν μεταξὺ μητρὸς καὶ υἱοῦ γενομένην συνεννόησιν τοῦ νὰ προσποιηθῶσι ψευδῆ φιλίαν πρὸς τὸν Πολυφόντην, ἵνα εὐκολώτερον κατορθώσωσι τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ. Καὶ πράγματι κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ὁ Πολυφόντης συμβιβασθεὶς μετὰ τῆς Μερόπης νυμφεύεται αὐτήν, ἀλλὰ φονεύεται ὑπὸ τοῦ Αἰπύτου, καθ' ἣν στιγμὴν φέρεи θυσίας εὐχαριστηρίους εἰς τοὺς Θεοὺς διὰ τὸν μετὰ τῆς Μερόπης γάμον του.

Ἡ τοῦ Βολταίρου λοιπὸν τραγωδία εἶνε ἀπλῶς ποιητικὴ ἐπεξεργασία δεδομένου μῦθου, ἐπεξεργασία πλήρης ὠραίων εἰκόνων. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Βολταίρου δὲν δύναται νὰ μᾶς εὐχαριστήσῃ ὡς τραγωδία, καθὼς μὴ ἔχον ταὺς ὄρους οὓς ἀπαιτεῖ αὐτή. Ἡ Μερόπη δὲν εἶνε ἡ τραγικὴ ἥρωίς, ἡ δὲ Μερόπη τοῦ Βολταίρου δύναται νῆ θεωρηθῆ ἀπλῶς ὡς θεατρικὸν ἔργον, ἔνθα τὰ πάντα ἐπὶ τέλους καλῶς ἀπολήγουσιν, ἀφοῦ ἐκβάλλεται τοῦ μέσου ὁ κακοῦργος Πολυφόντης.

Ἴδωμεν τώρα πῶς ἄλλως ἐνόησε τὸν μῦθον ὁ Ἕλληνας Βερναρδάκης. Ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ τὰ πράγματα ἐκτίθενται μέχρι τινὸς ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει. Ἄμα καταλαβὼν τὴν ἐξουσίαν ὁ Πολυφόντης νυμφεύεται τὴν Μερόπην, πείσας αὐτήν ὅτι αὐτὸς (ὁ Πολυφόντης) δὲν ἐφόνευσε τὸν σύζυγόν τῆς, ἀλλ' ὅτι οὗτος εὐρὲς πῶς τὸν θάνατον κατὰ τὴν μάχην, οὐδ' ὅτι αὐτὸς ἐφόνευσε τοὺς υἱοὺς τῆς, ἀλλ' ὅτι οὗτοι ἔπεσον ὑπὸ χειρὸς ἄλλης. Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ μετὰ τῆς Μερόπης γάμου του, ὁ Πολυφόντης, μὴ ἀποκτῆσας μετ' αὐτῆς τέ-

κνα, διανοεῖται ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν προυχόντων Δωριέων νὰ υἱοθετήσῃ τὸν Αἰπυτον. Ἡ πρόθεσις αὕτη τοῦ Πολυφόντου καθησυχάζει κάπως καὶπραῦνει τὴν Μερόπην, ἣτις παραιτεῖται τῆς μετὰ τῶν Μεσσηνίων ἐναντίον τοῦ Πολυφόντου συνωμοσίας. Ἐν τῷ μεταξὺ παρουσιάζεται ὁ Αἰπυτος ὑπὸ ψευδὲς ὄνομα καὶ ὡς φονεὺς ἑαυτοῦ, προστρέχει εἰς τὸν βωμὸν αἰτούμενος προστασίαν καὶ ψευδῶς ὁμολογεῖ εἰς τὸν Πολυφόντην ὅτι ἐφόνευσε τὸν Αἰπυτον. Ὁ Πολυφόντης πιστεύει μὲν εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ ξένου, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος εἶχεν ἤδη καταφύγει εἰς τὸν βωμὸν ὡς ἱκέτης, ἀναγκάζεται νὰ τῷ ὑποσχεθῆ προστασίαν. Ἐν τούτοις ἡ γραιῖα τροφὸς τῆς Μερόπης, Εὐρυμέδη, πείθει αὐτήν ὅτι ὁ Πολυφόντης οὐ μόνον δὲν διανοεῖται νὰ υἱοθετήσῃ τὸν Αἰπυτον, ἀλλ' ὅτι μάλιστα ἔστειλε φονεῖς εἰς Αἰτωλίαν ἵνα φονεύσωσι τὸν υἱὸν τῆς. Ἡ Μερόπη μαθοῦσα ἐν τῷ μεταξὺ ὅτι ὁ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ξένος εἶνε ὁ φονεὺς τοῦ υἱοῦ τῆς καὶ ὅτι ὁ Πολυφόντης προστατεύει αὐτόν, οὐδόλως πλέον ἀμφιβάλλει περὶ τῆς κακῆς πίστεως τοῦ συζύγου τῆς καὶ ὁρμᾷ κατὰ τοῦ ξένου ὅπως φονεύσῃ αὐτόν, ἀλλ' ἐμποδίζεται ὑπὸ τοῦ Πολυφόντου καὶ τῶν δορυφόρων καὶ ἀποφασίζει νὰ θανατώσῃ αὐτόν κρυφίως. Ἡ πεποιθήσις αὐτῆς ὅτι ὁ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ξένος εἶνε ὁ φονεὺς τοῦ υἱοῦ τῆς ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον, ὅτε ὁ φυγαδεύσας ἄλλοτε καὶ διαφυλάξας τὸν μικρὸν Αἰπυτον ἀρχαῖος ὑπηρέτης τοῦ οἴκου Λυκόρτας, ἐπιστρέψας ἐξ Αἰτωλίας πληροφορεῖ τὴν Μερόπην ὅτι ἐξηφανίσθη ὁ Αἰπυτος. Εἰσέρχεται λοιπὸν νύκτωρ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ βωμοῦ, ἔνθα κοιμᾶται ὁ Αἰπυτος, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἐτοιμάζεται νὰ φονεύσῃ αὐτόν, παρουσιάζεται καὶ πάλιν ὁ Λυκόρτας, ὅστις πληροφορεῖ τὴν Μερόπην ὅτι ὁ ξένος εἶνε αὐτὸς ὁ υἱὸς τῆς. Μήτηρ καὶ υἱὸς ἐναγκαλιζονται ἀλλήλους.

Ἄλλ' ὁ Πολυφόντης εἶχε πράγματι υἱοθετήσῃ τὸν Αἰπυτον καὶ ἐπομένως δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ τὸν φονεῖα αὐτοῦ· ἠγνῶει ὁμῶς τίς ἦτο ὁ ξένος. Ἴνα πραῦνη δὲ τὴν λύπην καὶ ἀγανάκτησιν τῆς συζύγου του, ὁ Πολυφόντης ὀρκίζεται αὐτῇ ὅτι θέλει θανατώσῃ τὸν ξένον. Ἄλλ' ἡ Μερόπη γνωρίζουσα ὅτι ὁ Πολυφόντης ἐπιθυμεῖ τὸν θάνατον τοῦ Αἰπύτου δὲν ταλμᾷ οὐδὲ θέλει νὰ γνωρίσῃ αὐτῷ ὅτι ὁ ξένος εἶνε ὁ υἱὸς τῆς. Ἡ ἀπελπισία αὐτῆς φθάνει εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ὅτε ὁ Πολυφόντης τῇ ἀγγέλλει ὅτι θέλει φονεύσῃ τὸν ξένον. Φρικτὸν δίλημμα! Ἐὰν μὲν γνωρίσῃ εἰς τὸν σύζυγόν τῆς ὅτι ὁ ξένος εἶνε ὁ υἱὸς τῆς, ὁ Πολυφόντης θέλει φονεύσῃ αὐτόν, ὡς τοῦλάχιστον αὐτῇ ὑποθέτει· ἐὰν δὲ δὲν τὸ ἀνακοινώσῃ, πάλιν ὁ Πολυφόντης θέλει θανατώσῃ αὐτόν, ὡς ὁ υἱὸς ἐδήλωσε. Ἐν τῇ φρικτῇ ταύτῃ θέσει εὐρίσκομένη, ἱκετεύει τὸν σύζυγόν τῆς ὅπως φεισθῆ τῆς ζωῆς τοῦ ξένου, ἀλλ' ὁ Πολυφόντης οὐδὲν πλέον θέλει ν' ἀ-

κούση, διότι ώρκίσθη εἰς τοὺς θεοὺς ὅτι θέλει φονεύσει τὸν ξένον. Ἄγουσιν ἤδη τὸν Αἴπυτον πρὸς θάνατον, ἀκολουθοῦντος τοῦ Πολυφόντου, ἐν τῇ κρισίμῳ δὲ ταύτῃ στιγμῇ ὄρμῃ ἡ Μερόπη κατὰ τοῦ Πολυφόντου καὶ φονεύει αὐτόν. Ἐπανίστανται οἱ Μεσσηνιοί, ἐλευθερώνουσι τὸν ξένον καὶ ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν βασιλέα, μαθόντες παρὰ τοῦ Λυκόρτα ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ τῆς Μερόπης υἱὸς Αἴπυτος.

Ἄλλ' οἱ Δωριεῖς δὲν θέλουσι ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν Αἴπυτον ὡς βασιλέα, ἐφόσον δὲν ἤθελε τιμωρηθῆ ὁ φονεὺς τοῦ Πολυφόντου. Συνεπεία τούτου ἐκρήγνυται ἐμφύλιος πόλεμος, πρὸς κατάπαυσιν δ' αὐτοῦ ἡ Μερόπη μεταβαίνει πρὸς τὴν γερουσίαν τῶν Δωριέων καὶ αὐτοκτονεῖ ἐνώπιον αὐτῆς, προσφέρουσα οὕτω ἑαυτὴν θῦμα εἰς ἐξιλέωσιν τῶν Δωριέων. Ἡ πρᾶξις αὕτη συντελεῖ εἰς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου καὶ συμφιλίωσιν Δωριέων καὶ Μεσσηνίων, ἀμφοτέρω δὲ τὰ φύλα ἀναγνωρίζουσι τὸν Αἴπυτον ὡς βασιλέα.

Ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης ἀνελιξέως γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Βερναρδάκης ἐξ ἀπλοῦ μύθου κατώρθωσε νὰ ποιήσῃ ἀληθῆ τραγωδίαν πλήρη τραγικῶν περιπέτειῶν καὶ ἐπεισοδίων. Ἐκ γυναικὸς ἐμφορουμένης ὑπὸ κοινοῦ αἰσθημάτων ἐκδικήσεως, ἀπέδειξεν ἀληθῆ τραγικὴν ἡρωίδα, ὑψηλοῦ χαρακτήρος, καὶ ἵνα πῶτο κατορθώσῃ, ὤφειλε νὰ παραβῆ τὸν μῦθον καὶ παρουσιάσῃ αὐτὴν ὡς φονέα τοῦ Πολυφόντου. Ἡ Μερόπη ἡμάρτησε συζευθεῖσα τὸν Πολυφόντην, ὡς ἡ μήτηρ τοῦ Ἀμλέτου Γερτρούδη ἡμάρτησε συζευθεῖσα τὸν φονέα τοῦ συζύγου τῆς Κλαύδιον. Καὶ ἐπηνώρθωσε μὲν τὸ ἁμάρτημα τοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἐπηνώρθωσε δι' ἔτι μεγαλειτέρου ἁμαρτήματος, διὰ τοῦ φόνου δηλοτότι τοῦ Πολυφόντου, τὸ δ' ἁμάρτημα τοῦτο ἐπέδρασε μοιραίως καὶ ἐπὶ τῆς τύχης αὐτῆς καὶ συνεπένηγε καὶ τὸν ἑαυτῆς θάνατον. Ὄφειλε ν' ἀποθάνῃ, διότι ἐφόνευσε τὸν Πολυφόντην, ἂν καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε δίκαιον νὰ πράξῃ τὸν φόνον τοῦτον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Πολυφόντης πράγματι εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ υἱοθετήσῃ τὸν Αἴπυτον, οὐδὲν πλέον εἶχε δίκαιον νὰ φονεύῃ αὐτόν. Ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἐγκείται ἡ τραγικὴ περιπέτεια. Καὶ ἑτέρα ἐπίσης τραγικὴ περιπέτεια εἶνε ἡ ἐξῆς· ὁ θάνατος τοῦ Πολυφόντου γίνεται ἀφορμὴ πολλῶν ἐρίδων, ἡ πατὴρ φθάνει εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον, πρόκειται δὲ ἤδη δυσὶν θάτερον, ἢ νὰ ἀπολεσθῆ ἡ πατὴρ ἢ πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς νὰ πέσῃ ἕτερον μικρότερον θῦμα. Τὸ μικρότερον τοῦτο θῦμα εἶνε αὐτὴ ἡ Μερόπη, ἡ ἄμεσος ἄλλως τε ἀφορμὴ τῶν ἐρίδων. Προσφέρουσα ἄρα ἑαυτὴν θῦμα χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, ἡ Μερόπη ἐξαγνίζεται τοῦ ἁμαρτηματός τῆς καὶ φθάνει εἰς τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς τραγικῆς λάμψεως.

Πόσον ὠραία ἡ σχέσις μεταξὺ αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, ὅπερ καὶ

πάλιν ἀποτελεσμα εἶνε αἰτία ἑτέρου ἀποτελέσματος καὶ ἐφεξῆς μέχρι τέλους!

Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡδύνατο ἡ Μερόπη νὰ καταστῆ ἀληθῶς τραγικὴ ἡρωὶς, ἡ δὲ «Μερόπη» ἀληθῆς τραγωδία. Ὁ Βερναρδάκης λοιπὸν εἶνε ἄξιος ἀπόγονος τοῦ Εὐριπίδου, ὡς κατορθώσας νὰ συσχέτισῃ τὴν ἀρχαίαν κλασικὴν ποίησιν μετὰ τῆς νεωτέρας τέχνης.

ΜΕΤΑΕΥ ΜΑΣ

ΚΩΜΩΔΙΑ ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΟΣ

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗ ΚΑΙ ΜΙΧ. ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΧΟΡΝΑΡΟΣ, ἐτῶν 48. — ΝΙΝΑ, σύζυγός του, ἐτῶν 20. — ΤΟΤΟΣ ΒΟΤΑΝΗΣ, ἀνεψιός των, ἐτῶν 26. — ΜΑΣΙΓΓΑ, προστατευομένη τοῦ Χορνάρου, ἐτῶν 18 — ΙΩΣΗΦ, ὑπηρετῆς τοῦ Χορνάρου.

Ἡ σκηνὴ ἐν Ἀθήναις σύγχρονος.

(Αἴθουσα, ἡ ἐν γένει ἐπίπλωσις τῆς ὁποίας δεικνύει ὅτι ἀνήκει εἰς κυνηγόφιλον. Δεξιᾶ, πανοπλία μετὰ διαφόρων κυνηγετικῶν ὄπλων, σαλπίγγων καὶ δύο μικρῶν ἐλαφοκεράτων πρὸς τὸ ἄνω μέρος. Εἰς τὸ βάθος θύρα μετὰ παραπετασμάτων, ἧς ἄνωθεν εὕρηται στρογγύλος φεγγίτης, ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἀνήρτηνται δύο κέρατα ἐλάφου. Ἀριστερᾶ, θύρα φέρουσα πρὸς τὰ δωμάτια τῆς Νίνας· παρὰ τὴν θύραν παράθυρον. Ἡ λοιπὴ τῆς αἰθούσης ἐπίπλωσις λίαν πολυτελής).

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΧΟΡΝΑΡΟΣ, ἐξερχόμενος τῶν δωματίων τῆς Νίνας καὶ παρατηρῶν τὸ ὡρολόγιόν του.

Τέσσαρες! . . . Κι' ἀκόμη δὲν ἦλθε. Περίεργον! Ἐν τούτοις εἶχαμε δώσει λόγον νὰ πᾶμε κυνήγι. Εἶχα, ἢ μᾶλλον ἔχω σκοπὸ, διότι βεβαίως θάρρη, νὰ τελειώσω πλέον μαζί του. Πρέπει νὰ πάρῃ τὴν Μά-

σιγγα, 'τελειώσε! Θ' ἀρχίσω μὲ τὸ καλὸ καὶ θὰ τελειώσω μὲ μιὰν ἀποκλήρωσιν. Θὰ τοῦ παραστήσω εἰς μιὰν ζωηρὰν εἰκόνα τὸν ἔγγαμον βίον, φέρων ὡς παράδειγμα τὴν σύζυγόν μου, τὸ ἴνδαλα αὐτὸ τῆς συζυγικῆς πίστεως, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην θὰ τοῦ δείξω μὲ τὰ ἀμαυρώτερα χρώματα τί ἐστὶν ἀποκλήρωσις. Εἶνε πτωχός, καλὸς νέος ὅμως, καὶ ὁ μόνος κληρονόμος μου, διότι εἶνε καὶ ὀλίγον ἀνεπιός μου, ὥστε θέλει καὶ δὲν θέλει θὰ τὴν πάρῃ. . . (Μετὰ μικρὰν σκέψιν). Καὶ ἔπειτα εἶνε ἰνάγκη νὰ τὴν πάρῃ! (Κτυπᾷ τὸν κωδωνίσκον). Πρέπει νὰ τὴν πάρῃ. (Εἰσέρχεται ὁ Ἰωσήφ).

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΧΟΡΝΑΡΟΣ καὶ ἸΩΣΗΦ

Χορνάρος. Δὲν ἦλθεν ὁ κ. Βοτάνης;

Ἰωσήφ. Ὁχι.

Χορνάρος. Ἄμα ἔλθῃ, νὰ τὸν ὀδηγήσῃς ἀμέσως ἐδῶ. (Ὁ Ἰωσήφ ἐξέρχεται).

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

ΧΟΡΝΑΡΟΣ, μόνος καὶ σκεπτόμενος.

Πρέπει νὰ τὴν πάρῃ. Τί λόγος!... Ἄλλως τε τὸ ὑπεσχέθην καὶ εἰς τὸν πατέρα τῆς ὅταν ἀπέθανε. Ὁ κακομοῖρος, καλὸς ἄνθρωπος! Ἦταν φίλος μου, μὰ πέθανε φτωχός 'ς τὴν ψάθα. Ἐχασε τὴν περιουσία του ὅλη στὰ Λαύρια, σ' ἐκεῖνο τὸ κόλπο ποῦ κέρδισα γὼ ἕνα μισυ ἑκατόμυριον. Ἀλλὰ τοῦ ὑπεσχέθην νὰ φροντίσω ἐγὼ γιὰ τὰ παιδιὰ του. Καὶ ἐκράτησα τὸν λόγο μου. Τὸν μόνον του γυιό, τὸν Ἀνδρέα, τὸν ἔστειλα 'ς τὴν Καλκούτα, σ' ἕνα ἐμπορικὸν κατάστημα κι' ἀποκαταστήθηκε καλὰ τὴν κόρη του, τὴν Μάσιγγα, τὴν κράτησα ἐδῶ σὲ μιὰ θεία τῆς καὶ τὴν ἀνατρέφω. Ἐμμορφο κορίτσι, ὅλος ὁ κόσμος τὸ ζηλεύει, ἀλλὰ μαζὶ μ' αὐτὸ . . . θαρρῶ πῶς ζηλεύουν καὶ μένα ἄλλο. (Παρατηρεῖ γύρω μὴ τὸν ἀκούουν).

Μπιζουδάκι! . . . Ἦλθεν ὅμως ἡ ὥρα νὰ τὸ πανδρεύσω. Ἐπειτα τὸ ζητᾷ καὶ μόνη τῆς. Καλλίτερα λοιπὸν νὰ τὴν δώσω τοῦ Βοτάνη, γιὰ νὰ εἶνε πάντοτε κοντὰ μου. . . Ἡ ἀλήθεια εἶνε πῶς θὰ τὴν ἔπαιρνα ἐγὼ ἂν ἤμουν ἀνύπανδρος, ἀλλὰ μιὰ φορὰ ποῦ δὲ ἔμπορῶ νὰ τὸ κάνω, ἄς τὴν πάρῃ ἄνθρωπος ἑδικός μου καὶ πάλι. . . ἔχει ὁ Θεός. (Παρατηρεῖ γύρω του)

Γιατί δὲν πιστεύω σ' ἄν πανδρευθῇ νὰ μὲ ξεχάσῃ ὀλοτελῶς, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὸ ταξεῖδι ποῦ κάναμε 'ς τὴ Βιέννη! . . .

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΧΟΡΝΑΡΟΣ καὶ ΝΙΝΑ

Νίνα. (ἐξερχομένη τῶν δωματίων τῆς). Μόνος σου εἶσαι;

Χορνάρος. Ναί. Μήπως ἦλθεν ὁ Βοτάνης;

Νίνα. Ὁχι. Τὸν περιμένεις;

Χορνάρος. Ναί, εἴχαμε εἰπεῖ γὰ πᾶμε 'ς τὸ κυνηγι.

Νίνα. Μὲ τέτοιον καιρό;

Χορνάρος. Καὶ τί ἔχει ὁ καιρός! (Παρατηρεῖ τὸ ὀρολόγιόν του). Μά, θαρρῶ, πῶς ἄργησε. Πηγαίνω σπῆτι του νὰ ἰδῶ τί ἔγεινε.

Νίνα. Πήγαίνε. (Ὁ Χορνάρος λαμβάνει τὸν πῆλόν του καὶ ἐξέρχεται).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΝΙΝΑ μόνη.

Τὸν Βοτάνη καὶ καλὰ! Μὰ ἔννοια σου καὶ δὲν θὰ τὸ πιτύχῃς. Νὰ 'ς τὸν ἀφήσω γὼ νὰ τὸν δώσῃς 'ς τὴν προκομμένη σου τὴν Μάσιγγα! Ἀμὴ δέ! . . . Ὁ Βοτάνης εἶνε ἑδικός μου, μοῦ τὸ ὑπεσχέθη τοῦλάχιστον . . . δὲν ἔξερῶ πάλιν ἂν πεισθῇ, ἀλλ' εἶνε ἀδύνατον. Εἶνε ἀδύνατον! . . .

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ

ΝΙΝΑ καὶ ἸΩΣΗΦ.

Νίνα. Ἦλθεν ὁ κ. Βοτάνης;

Ἰωσήφ. Ὁχι.

Νίνα. Ἄμα ἔλθῃ. . .

Ἰωσήφ. Πολὺ καλὰ!

Νίνα. Τί πολὺ καλὰ;

Ἰωσήφ. Νὰ σᾶς τὸν φέρω ἀμέσως ἐδῶ.

Νίνα. Ὁχι! Νὰ τὸν ὀδηγήσῃς μέσα εἰς τὰ δωμάτιά μου.

Ἰωσήφ. Μάλιστα, κυρία. (Ἡ Νίνα εἰσέρχεται εἰς τὰ δωμάτιά τῆς).

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ

ΙΩΣΗΦ, μόνος.

Ἦλθεν ὁ Βοτάνης ; ὁ ἓνας . . . Ἦλθεν ὁ Βοτάνης ; ὁ ἄλλος . . . Νὰ μοῦ τὸν φέρης ἐδῶ, ὁ ἓνας . . . Νὰ μοῦ τὸν φέρης ἐκεῖ, ὁ ἄλλος ! . . . Τί διάβολο ἴπαθ' ἀυτὸν τὸν Βοτάνη σήμερα, δὲν ἔμπορῶ νὰ καταλάβω ! . . . Πολύ τὸν ἀγαπᾶνε, φαίνεται. Λὲς καὶ κατάντησε τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης ! . . . Ἀλλὰ σὰμπως ἡ κυρία νὰ τὸν ἀγαπᾷ περισσότερο . . . καὶ νὰ σοῦ ἴπῳ τοῦ ἀξίζει . . . ὤμορφο παλλικάρι, οὐ ! . . . Ἀλλὰ καὶ τυχερό . . . δὲν εἶνε σὰν κ' ἐμένα ποῦ δὲν μὲ ζυγώνει οὔτε γάτος θυληκός . . . Καὶ σ' αὐτὴ ὅλη τῆ δουλειὰ φταίει ἡ κυρία μου, γιατί μὴ φορά, τὸν καιρὸ ποῦ ἔλειπεν ὁ ἀφέντης εἰς τὴν Βιέννη μὲ τὴν κυρία Μάσιγγα, μ' ἐφώναξε ἔς τὴν κάμαρά της μὴ πρῶινῃ ποῦ ἦταν ἀκόμη σ' τὸ κρεββάτι καὶ μοῦλεγε ἓνα σωρὸ πράγματα ἀλλοιώτικα, ποῦ μ' ἔκανε κ' ἐν-τρεπόμενον, ἂν καὶ νὰ σοῦ ἴπῳ τὴν ἀλήθεια, δὲν πολυκαταλάβαινα τί μοῦλεγε . . . Ἐθύμωσε λοιπὸν καὶ μ' ἐδίωξε, ἀφοῦ πρῶτα μ' ἔβρισε καὶ μοῦπε : « Ζῶν, καλὰ σὲ λένε, Ἰωσήφ ! . . . » Ἀπὸ τότε αὐτὴ ἡ βρώμα ἢ Κατερίνα ποῦ τῆς τὸ εἶπα, τῶπε σ' ὅλαις τῆς δούλαις τῆς γειτονειάς, κ' ὅλαις τοὺς σὰν μὲ ἰδοῦν γελοῦνε καὶ φωνάζουν : Ἰωσήφ ! Ἰωσήφ ! Τί διάβολο, θέλουν νὰ ποῦν μ' αὐτὸ δὲν ἔμπορῶ νὰ νοιώσω ! . . . Ὅπως κ' ἂν εἶνε, φταίει ὁ γάϊδαρος ὁ νονός μου ποῦ πῆγε νὰ μὲ βγάλῃ Ἰωσήφ ! . . . Χαθῆκαν, βλέπεις, τόσα ἄλλα ὀνόματα ! . . .

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ

ΙΩΣΗΦ καὶ ΒΟΤΑΝΗΣ (ἐν στολῇ κυνηγίου).

Ἰωσήφ. Ἄ ! ἤλθατε ; Σᾶς ζητοῦσεν ὁ κύριος.

Βοτάνης. Ποῦ εἶνε τώρα ;

Ἰωσήφ. Βγῆκεν ἔξω. Μὰ σᾶς ζητάει καὶ ἡ κυρία καὶ μοῦπε μόλις ἔλθετε νὰ πᾶτε μέσα.

Βοτάνης. Καλὰ πῆγαινε.

Ἰωσήφ (Ἰθία, ἐξερχόμενος). Τυχερός ἄνθρωπος ! Τυχερός ! (Ἐξέρχεται διὰ τοῦ βάθους).

ΣΚΗΝΗ ΕΝΑΤΗ

ΒΟΤΑΝΗΣ, μόνος.

Ὁ ἓνας μὲ ζητάει ἀπὸ ἄνω, ὁ ἄλλος μὲ ζητάει ἀπὸ κει ! . . . Ὁ θεῖος

μου, ἄς τὸν ποῦμε θεῖον μου, γιὰ νὰ τελειώσῃ τὸ συνοικέσιον μὲ τὴν Μάσιγγα· ἡ θεία μου, ἄς τὴν ποῦμε θεία μου, γιὰ νὰ τὸ χαλάσῃ ! Ὡραία ἰδέα νὰ σοῦ ἴπῳ, νὰ θέλῃ νὰ μοῦ δώσῃ τὴν Μάσιγγα, σὰν νὰ μὴ ξέρωμε τὰς μεταξὺ των σχέσεις ! . . . Ὁ κόσμος τῶχει τούμπανο . . . Τ' ἤθελαν, παρακαλῶ, ποῦ πῆγαν πέρουσι μαζί στὴ Βιέννη ; Πῆγαν, λέει, νὰ ἰδοῦν μὴ μὰμμη της ποῦ θὰ κληρονομήσῃ . . . Ἡ κακαὶς ὁμως γλώσσαις λέν, πῶς ὄχι μὰμμη, ἀλλὰ μὰμμον πῆγε νὰ ἐπισκεφθῇ ! . . . Κ' εἰς ὅλα εἶνε ὑπεύθυνος ὁ θεῖος μου . . . ὁ προστάτης της . . . ὁ Χορνάρρος ! . . . Καὶ θέλει νὰ μοῦ τὴν δώσῃ ἴμένα ! . . . Μὰ ἡ Νίνα ποῦ ζηλεύει ! . . . Τί διάβολο νὰ κάμω, δὲν ἤξεύρω . . . Ἄν δὲν τὴν πάρω, μὲ διώχνει, μ' ἀποκληρώνει, χάνω καὶ τὴν Νίναν . . . Ἄν τὴν πάρω, θᾶχω καὶ τοὺς τρεῖς στὸ κεφάλι μου . . . Καὶ τὴν Μάσιγγα, καὶ τὴν Νίνα καὶ τὸν Χορνάρρον ἀκόμη . . . τὸν προστάτη της ! . . . Ἄχ ! αὐτοὶ οἱ προστάται ! . . . (Εἰσέρχεται ἡ Νίνα).

ΣΚΗΝΗ ΔΕΚΑΤΗ

ΒΟΤΑΝΗΣ καὶ ΝΙΝΑ

Νίνα. Καλῶς ὄρισες ! . . .

Βοτάνης. Καλ' ἡμέρα ! . . .

Νίνα. Γιατί ἄργησες ;

Βοτάνης. Ἄργησα, γιατί ἐτοιμαζόμουνα γιὰ τὸ κυνήγι. Δὲν βλέπεις ; . . . (Δεικνύει τὴν κυνηγετικὴν στολὴν του).

Νίνα. Κυνήγι ; Ἐλα τώρα καὶ σύ ! . . .

Βοτάνης. Μὰ ὁ θεῖός μου . . .

Νίνα. Ὁ Μενέλαος ; Δὲν βαριέσαι . . . Εὐρέ του μὴν ἀφορμὴ καὶ ξεμπερδεύε. Δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ πᾶς κυνήγι.

Βοτάνης. Τὸ καταλαβαίνω, ἀλλὰ σὰν τὸ θέλει . . .

Νίνα. (Τονίζουσα τὴν λέξιν : Θέλω). Καὶ ἐγὼ θέλω νὰ μὴν πᾶς . . .

Ἄλλως τε εἶνε καιρὸς αὐτὸς γιὰ κυνήγι ; Δὲν βλέπεις τὸν οὐρανόν ! . . .

(Βαίνει πρὸς τὸ παράθυρον). Δὲς ἐκεῖ σύννεφα . . . Θὰ βρέξῃ δίχως ἄλλο . . .

Τέλος πάντων, δὲν θέλω νὰ πᾶς ! Τελείωσε ! . . .

Βοτάνης. Μὰ μήπως ἐγὼ θέλω ! . . . Συλλογίσου ὁμως, πῶς ὁ θεῖός μου ἔμπορεῖ ν' ἀγριέψῃ καὶ . . .

Νίνα. Μαλακώνει, μείνε ἡσυχός !

Βοτάνης. Μὰ . . .

Νίνα. Πὲς πῶς θέλεις νὰ μ' ἀφήσῃς ! . . .

Βοτάνης. Ἐγὼ ; Ποτέ ! . . . Ν' ἀφήσω μὴ τέτοια θεία ! . . .

Νίνα. Αϊ! αϊ! Γι' άκουσε 'δω... σ'τό είπα κι' άλλοτε... να σου λείψουν αυτά... Δεν θέλω να μέ λές θεία...

Βοτάνης. Άλλά...

Νίνα. Αυτό πού σου λέω... 'Η λέξις θεία φανερώνει πώς είμαστε συγγενείς... και ξέρεις, μεταξύ συγγενών... "Επειτα 'μπορεί νάσαι άνεψιός του θείου σου... 'Εμένα δέν είσαι τίποτα!

Βοτάνης. Τίποτα; Με τί εύχαρίστησιν πού τό λές!...

Νίνα. ('Επιχαρίτως). Τίποτα... δηλαδή... είσαι... είσαι...

Βοτάνης. 'Εμπρός...

Νίνα. "Αχ! πώς με κάνεις να σ' αγαπώ...

Βοτάνης. (Κύπτων να την άσπασθῆ). Και γώ...

Νίνα. ('Απομακρυνομένη). "Α! α!... Τώρα πού λείπει ο Μενέλαος...

Βοτάνης. Μά συνήθως όταν λείπει ο Μενέλαος... την 'Ελένην ο Πάρις... καταλαβαίνεις... (Προσπαθεί να τῆ άρπάξη φίλημα).

Νίνα. ('Αμυνομένη). "Α! "Οχι, όχι δέν θα μου τό πάρης... (Σκοπίζως). Κ' έπειτα είμαι θεία σου!...

Βοτάνης. (Γελών). Σύ, θεία μου;...

Νίνα. 'Εννοείται και πρέπει να με σέβεται! "Ελα, κάθησε τώρα 'δω. (Κάθεται επί του καναπέ). "Εχω να σου 'μιλήσω.

Βοτάνης. (Καθήμενος πλησίον της). "Εστω!... (καθ' έαυτόν). Να πάρη ο διάβολος! Τί όρεκτική πού είνε σήμερα! (ύψηλοφώνως). Λοιπόν;

Νίνα. "Ηθελα να σ' έρωτήσω...

Βοτάνης. Να μ' έρωτήσης!...

Νίνα. "Ηθελα να σ' έρωτήσω...

Βοτάνης. 'Εμπρός λοιπόν!...

Νίνα. "Α ναί! Τι βιθμόν συγγενείας έχεις με τον Μενέλαο;

Βοτάνης. ('Αφηρημένος εν φῆ την βλέπει). Μά, είμαι θεϊός του.

Νίνα. 'Ανεψιός του, θέλεις να είπῆς.

Βοτάνης. (ώς άνω). Ναι, ναί, είνε άνεψιός μου... μιās τρίτης εξαδέλφης μου... παιδί...

Νίνα. Τάκανες σαλάτα!...

Βοτάνης. "Εχεις δικαίον. Είμαι άνεψιός του συζύγου σου και έπομένως είσαι θεία μου και σαν άνεψιός σου πού είμαι έχω τό δικαίωμα να σε φιλήσω. (Κύπτει αίφνης και την φιλεί).

Νίνα. (έγειρομένη και απομάττουσα τό φίλημα). Νά! να! δέν μ' έφίλησες!...

Βοτάνης. "Εστω.

Νίνα. Αυτή 'ναι όλη σου ή αγάπη;... Θαρρείς μ' ένα φίλι;...

Βοτάνης. (έγειρόμενος). "Ενα! Μά άφησέ με να σου δώσω δύο!... (είσέρχεται ο Χορνάρος).

ΣΚΗΝΗ ΕΝΔΕΚΑΤΗ

ΟΙ ΑΝΩΤΕΡΩ και ΧΟΡΝΑΡΟΣ

Χορνάρος. "Α! mon cher, σ' εύρίσκω επί τέλους!

Νίνα. (τῷ Βοτάνη ιδία). Είδες; άν μās έβλεπε!

Βοτάνης. Καλ' ήμέρα, θεϊέ μου.

Χορνάρος. Δεν μου λές τί έγεινες; 'Αλήθεια, τί έλεγες για δύο;...

Βοτάνης. Νά! έδωσα ένα μάθημα οικιακής οικονομίας εις την θεία μου και τῆς έλεγα να... .

Χορνάρος. Να τῆς δώσης; δύο. Βραβο. Κ' ύστερα κατεργάρη, λές, ότι δέν είσαι πλασμένος διά τον οικογενειακόν βίον. Τί λές και συ Νίνα;

Νίνα. Συμφωνώ!

Χορνάρος. (τῷ Βοτάνη). Αϊ, είμαστε για νάμαστε;

Βοτάνης. Για πού;

Χορνάρος. "Οραία έρώτησις! Για τό κυνήγι, για πού άλλου!

Βοτάνης. (Παρατηρών την Νίναν). "Α! ναί, έλγισμόνησα!...

Νίνα. Δεν έχετε να πάτε πουθενά. Δεν βλέπετε τί καιρός είνε έξω; ('Επιχαρίτως τῷ συζύγῳ της). Να πῆς να μου κρύωσης.

Χορνάρος. (τῷ Βοτάνη). Τ' άκους, αγάπη μιὰ φορά!...

Νίνα. (ώς άνω). 'Εάν άρρωστήσης και πέσης στο κρεβάτι, τί θα γείνω γώ!...

Χορνάρος. (τῷ Βοτάνη). Τ' άκους, αγάπη μιὰ φο... .

Βοτάνης. (Γελών). Δυό φοραῖς!... Κάμνετε λάθος εις την πρόσθεσιν.

Νίνα. ('Ως άνω). Δεν θέλω να πῆς. (Μετὰ τρυφερότητος). Θα καθίσης μαζί μου.

Χορνάρος. (τῷ Βοτάνη). Τ' άκους αγά... .

Βοτάνης. 'Αγάπη πρεῖς φοραῖς!...

Νίνα. "Ακουσες;

Χορνάρος. 'Αφού τό θέλεις.

Νίνα. Σ' εύχαριστώ... (Τόν φιλεί).

Βοτάνης. (ιδία τῆ Νίνα). Ζηλεύω!...

Νίνα. (ιδία τῷ Βοτάνη). "Ετσι, σκάσε!...

Χορνάρος. Αϊ, κύρ άνεψιέ, βλέπεις τί θα πῆ νάχης γυναικοῦλα πού να σ' αγαπῆ;... Τι κάθεσαι... καιρός να νυμφευθῆς...

Βοτάνης. Νὰ νυμφευθῶ ! ; (Ἐνῶ σκέπτεται, στρέφει καὶ βλέπει τὴν κυνηγετικὴ πανοπλίαν).

Χορνάρος. Αἶ, τί λές, Νίνα, καιρός δὲν εἶνε νομίζω νὰ τὸν 'πανδρεύσουμε ;

Νίνα. Βέβαια.

Χορνάρος. Ἡ Μάσιγγα δὲν εἶνε ἄσχημη κοπέλλα.

Νίνα. Ἐννοεῖται.

Βοτάνης. (ὅστις ἐξακολουθεῖ παρατηρῶν τὸ τρόπαιον). Ὁραῖα ! ὦ ! πολὺ ὠραῖα ! Chic !

Χορνάρος. (στρεφόμενος πρὸς τὸν Βοτάνην). Δὲν εἶν' ὠραία, αἶ ; Κ' ἐξυπνη . . . 'νοικοκυρά . . .

Βοτάνης. Ποιά ;

Χορνάρος. Ἡ Μάσιγγα . . . ποιά ἄλλη.

Βοτάνης. Καλὲ ἐγὼ, σὰς λέω, γιὰ τὰ ὄπλα σας.

Νίνα. Σ' ἀρέσουνε ;

Χορνάρος. (Περικαρῆς). Αἶ, δὲν εἶνε chic ! . . . Τέτοιο κυνηγετικὸ σαλόνι δὲ ξανάγεινε.

Βοτάνης. Ἐθαλες, βλέπω, κ' ἐλαφοκέρατα.

Χορνάρος. Ἡ γυναῖκα μου, λέγει ὅτι εἶνε ἀπαραίτητα διὰ τὸ τρόπαιον . . .

Βοτάνης. Ἄ ! μὲ πολὺ γοῦστο. (ἰδίᾳ τῇ Νίνα). Τὰ συγχαρητήριά μου, κυρία.

Νίνα. (Τῷ Βοτάνῃ ἰδίᾳ). Νὰ μοῦ κάνης τὴ χάρι νὰ σωπαίνης !

Χορνάρος. Αἶ, βλέπεις γυναῖκα ; . . . Φροντίζει γιὰ ὅλα, τίποτα νὰ μὴ μοῦ λείπη ! . . .

Βοτάνης. Εἶνε πράγματι ἀξιολάτρευτος !

Νίνα. Λοιπὸν ἀπεφασίσθη . . . ἴς τὸ κυνηγι δὲν θὰ πᾶτε.

Χορνάρος. Τὸ εἴπαμε.

Νίνα. Ὡστε, ἓνα τσάι τὸ πέρνετε.

Βοτάνης. Ναί . . . ἓνα τσάι . . . ναί . . .

Χορνάρος. Ἄ ! ναί, ναί ! Ἐνα φλιτζάνι τσάι δὲν εἶνε ἄσχημο.

Νίνα. Πηγαίνω νὰ σὰς τὸ ἐτοιμάσω μόνη μου. (Ἐξέρχεται).

ΣΚΗΝΗ ΔΩΔΕΚΑΤΗ

ΧΟΡΝΑΡΟΣ καὶ ΒΟΤΑΝΗΣ

Χορνάρος. Ἐλα, κάθησε ὀῶ κοντά μου.

Βοτάνης. Ὅριστε. (Κάθηνται).

Χορνάρος. Σοῦ ἔλεγα λοιπὸν ὅτι πρέπει νὰ 'πανδρευθῆς . . .

Βοτάνης. Μά . . .

Χορνάρος. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶνε πλέον καιρός νὰ τὸ κάμης, ἐνδιαφέρομαι καὶ διὰ τὴν νέαν . . .

Βοτάνης. Πῶς δηλαδή ;

Χορνάρος. Νά ! . . . ἐνδιαφέρομαι . . . πῶς νὰ ἴς τὸ 'πῶ. Ἡ Μάσιγγα εἶνε μιὰ νέα καθὼς πρέπει . . . Φρόνιμη, ἔμμορφη . . . Γι' αὐτὸ δὲν πιστεύω νάχης παράπονο . . .

Βοτάνης. Ναί, δὲν σοῦ λέω . . . ἀλλὰ . . . ὁ ἔγγαμος βίος μὲ φοβίζει πολὺ.

Χορνάρος. Δηλαδή τί ἐννοεῖς ;

Βοτάνης. Ξέρετε ὅτι . . . μιὰ ἔμμορφη γυναῖκα . . . πῶς νὰ σὰς τὸ 'πῶ . . . εἶνε πάντοτε ἐπικίνδυνος.

Χορνάρος. Ἄ ! ἄ ! ὡς ἐδῶ καὶ μὴ παρέκει. Ἡ ὠραιότης συμβαδίζει πάντοτε μὲ τὴν ἀρετὴν.

Βοτάνης. Συμβαδίζουν ναί, ἀλλὰ μέχρι τινός . . . κατόπιν κάθε μιὰ τραβᾷ τὸν δρόμον της.

Χορνάρος. Ποτέ ! . . . Πάρε παράδειγμα τὴν γυναῖκα μου . . . Εἶ-
ναι, μοῦ φαίνεται, ἀρκετὰ ἔμμορφος.

Βοτάνης. Ἄ ! ὅση γλαυτὸ ἔμπορῶ νὰ σὰς συγχαρῶ.

Χορνάρος. Φρόνιμος δὲ ὅση πέρνει.

Βοτάνης. Μάλιστα, μάλιστα, ὅση παίρνει . . . Μὰ γιὰ νὰ σὰς πῶ . . .
Εἴθε βέβαιος ;

Χορνάρος. Τί εἶπες ; ! Βέβαιος ; . . . (ἐγειρόμενος). Αὐθαδέστατε ! . . .
Σὲ προκαλῶ ! . . .

Βοτάνης. (Ἐγειρόμενος ἐπίσης). Εἰς μόνομαχίαν ;

Χορνάρος. Σὲ προκαλῶ . . . νὰ τὴν κάμης νὰ σὲ ἀτενίσῃ μόνον, ἄλλως πως παρὰ συγγενικῶς . . . Καὶ ὄχι μόνον σὲ προκαλῶ, ἀλλὰ καὶ σὲ παρακαλῶ . . . σοῦ τὸ ζητῶ ὡς χάριν . . . Θέλω μόνος σου νὰ ἰδῆς τί εὐτυχὴς ποῦ εἶμαι . . . Ἐννόησες ;

Βοτάνης. Ἐνόησα! . . .

Χορνάρος. Ἄ! ἡ γυναῖκα μου μὲ λατρεύει . . . εἶνε ἄγγελος!

Βοτάνης. (Ἰδίᾳ). Καὶ μένα, καὶ μένα μὲ λατρεύει.

Χορνάρος. Τέλος πάντων, ἑτελείωσε! Τὸ ἀπαιτῶ! . . . Θέλω νὰ πά-
ρης τὴν Μάσιγγα.

Βοτάνης. Μά, θεῖέ μου!

Χορνάρος. Αὐτὸ ποῦ σοῦ λέω! . . . Θέλω νὰ τὴν πάρης ἄλλως
τε, σὺ, κάποτε τῆς ἐξέφρασες τὸν ἔρωτά σου.

Βοτάνης. Ναί . . . καὶ τὸν ἐδέχθη.

Χορνάρος. Βλέπεις;

Βοτάνης. Ἐπρεπε νὰ μὴ τὸν δεχθῇ. . . Βλέπετε ὅτι ἡ ἀρετὴ . . .

Χορνάρος. Σοῦτ! Τὸν ἐδέχθη ὡς κάθε νέα ἔμπορούσε νὰ τὸν δεχθῇ..
Σὲ ἤθελε καὶ σὲ θέλει διὰ σύζυγόν της καὶ ὄχι διὰ. . . (ἰδίᾳ). Διὰ κάθε
ἄλλο εἶμαι ἐγώ.

Βοτάνης. Εἰξεύρετε ὅμως . . .

Χορνάρος. (ὀργίλος). Ἐέρω δτιεῖσαι ἱκανὸς νὰ μὲ φέρης εἰς θέ-
σιν νά . . .

Βοτάνης. (Ἰδίᾳ). Ἀποκλήρωσις μοῦ μυρίζει! . . . Μεταβολή! . . .
(ὕψηλοφώνως). Τέλος πάντων ἀφοῦ τὸ θέλετε.

Χορνάρος. Ἐπὶ τέλους! . . .

Βοτάνης. (Ἰδίᾳ). Πιστεύω ἢ θέλα μου νὰ φροντίση καὶ μοῦ τὰ χα-
λάση! . . .

[Ἐπεται συνέχεια].